

Vilniaus universitetas
TARPTAUTINIŲ SANTYKIŲ IR POLITIKOS MOKSLŲ INSTITUTAS

EUROPOS STUDIJŲ MAGISTRO PROGRAMA

MIGLĖ TARESEVIČIŪTĖ

II kurso studentė

**RUSIJOS KARO POVEIKIS ES BENDRADARBIAVIMUI GYNYBOS
SRITYJE – KODĖL AMBICINGI EK PASIŪLYMAI GYNYBOS SRITYJE
SANTŪRIAI PRIIMAMI ES VALSTYBĖSE NARĖSE?**

MAGISTRO DARBAS

Darbo vadovas: prof. dr. R. Vilpišauskas

Vilnius, 2024

MAGISTRO DARBO PRIEŠLAPIS

Magistro darbo vadovo išvados dėl darbo gynimo:

.....
.....
.....

.....

(data) (v., pavardė) (parašas)

Magistro darbas įteiktas gynimo komisijai:

.....

(data) (Gynimo komisijos sekretoriaus/ės parašas)

Magistro darbo recenzentas/ė:

.....

(v., pavardė)

Magistro darbų gynimo komisijos įvertinimas:

.....

Komisijos pirmininkas/ė:

Komisijos nariai:

PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ

Patvirtinu, kad įteikiamas magistro darbas „Rusijos karo poveikis ES bendradarbiavimui gynybos srityje – kodėl ambicingi EK pasiūlymai gynybos srityje santūriai priimami ES valstybėse narėse?“ yra:

1. Atliktas mano paties ir nėra pateiktas kitam kursui šiame ar ankstesniuose semestruose;
2. Nebuvo naudotas kitame Institute/Universitete Lietuvoje ir užsienyje;
3. Nenaudoja šaltinių, kurie nėra nurodyti darbe, ir pateikia visą panaudotos literatūros sąrašą.

Miglė Taresevičiūtė

(parašas)

BILIOGRAFINIS APRAŠAS

Taresevičiūtė M. Rusijos karo poveikis ES bendradarbiavimui gynybos srityje – kodėl ambicingi EK pasiūlymai gynybos srityje santūriai priimami ES valstybėse narėse?: Europos studijų programa, magistro darbas / VU Tarptautinių santykių ir politikos mokslų institutas; darbo vadovas prof. dr. R. Vilpišauskas, 2024. – 59 p.

Reikšminiai žodžiai: Rusijos karas Ukrainoje, nacionalinės preferencijos, krizė ES, Europos Komisijos pasiūlymai

Šiame darbe nagrinėjami veiksniai, dėl kurių ES valstybės narės santūriai priėmė ambicingus pasiūlymus gynybos srityje po to, kai 2022 m. Rusija pradėjo karą prieš Ukrainą. Remiantis liberalaus tarpyvyriausybės ir neorealizmo teorijomis, išskiriami veiksniai, kurie galėtų veikti šalių nenorą giliau integruotis gynybos srityje. Po veiksmų išskyrimo darbe nagrinėjamos 3 ES valstybės narės išskirtų veiksmų kontekste. Darbe nagrinėjamos hipotezės:

Hipotezė H1: ES valstybės narės vertina EK pasiūlymus pagal savo geopolitines preferencijas - nacionalinio suvereniteto svarbos ir Rusijos grėsmės suvokimo;

Hipotezė H2: ES valstybės narės vertina EK pasiūlymus pagal ekonomines preferencijas - gynybos gamybos pajėgumus ir priklausomybę nuo ginklų tiekimo iš JAV;

Hipotezė H3: ES valstybės narės vertina EK pasiūlymus pagal nacionalinio saugumo preferencijas - strateginę gynybos orientaciją.

Pagrindiniai rezultatai:

Prancūzija savo strateginę gynybos orientaciją mato europiniu lygmeniu ir mano, kad kolektyvinis išteklių ir pajėgumų naudojimas tik stiprina ES, todėl atvirai ir garsiai pasisako už strateginę autonomiją. Tam įtakos gali turėti ir nepriklausomybė nuo JAV tiekiamų ginklų ir didelė gynybos pramonė šalies viduje. Švedija ir Rumunija turi amerikietišką gynybos orientaciją ir didesnę priklausomybę nuo JAV. Apskritai, šių šalių nuomone, NATO, o ne ES yra jų saugumo garantas, todėl jų požiūris strateginės nepriklausomybės gynybos srityje prasme yra nuosaikesnis. Tiek Švedija, tiek Rumunija išreiškia nuogąstavimus, kad ES bendradarbiavimas gynybos srityje neturėtų dubliuotis su NATO aljansu. Todėl galima matyti, kad didesnis bendradarbiavimo su JAV buvimas gali skatinti valstybes santūriai reaguoti į EK pasiūlymus gynybos srityje.

TURINYS

ĮVADAS.....	6
1. TEORINIS PAGRINDAS	10
1.1. Liberalus tarpvyriausybiskumas	11
1.2. Neorealizmas	12
1.3. Tyrimo modelis.....	14
2. METODOLOGIJA	20
3. TYRIMAS	22
3.1. EK Pasiūlymai Gynybos Srityje Prasidėjus Karui Ukrainoje 2022 m.	22
3.1.1. Europos gynybos pramonės stiprinimo naudojantis bendradarbiaujamaisiais viešaisiais pirkimais priemonė – EDIRPA.....	23
3.1.2. Aktas dėl paramos šaudmenų gamybai – ASAP	25
3.2. Veiksnių analizė per Prancūzijos, Švedijos ir Rumunijos prizmę	27
3.2.1. Prancūzija	27
3.2.2. Švedija	34
3.2.3. Rumunija	40
3.3. Rezultatai	47
4. IŠVADOS	48
ŠALTINIŲ IR LITERATŪROS SĄRAŠAS	51

IVADAS

Vienas iš Europos sąjungos pradininkų Žanas Monė tvirtino, jog Europa vystysis krizių metu ir bus krizės metu priimtų sprendimų suma.¹ Galima teigti, kad pastaraisiais metais ES užklupusios krizės priverčia atsigręžti į šį Žano Monė teiginį. 2022 metais kilęs konfliktas Ukrainoje išprovokavo pokyčius nusistovėjusioje geopolitinėje sistemoje, kurie paskatino ES peržiūrėti savo saugumo, gynybos, sankcijų politikas. Šis įvykis ne tik sukėlė grėsmę Europos stabilumui, bet ir paskatino ES iš naujo įvertinti savo strateginius prioritetus ir pajėgumus. Pavyzdžiui, Europos komisijos pirmininkės Ursulos von der Leyen kreipimasis į Europos parlamentą po karo veiksmų pradžios pabrėžė solidarumo ir vienybės būtinybę išorinės agresijos akivaizdoje ir pabrėžė, kad reikia skubiai sukurti tvirtą ir nuoseklią gynybos strategiją.² Prancūzijos prezidentas Emanuelis Makronas Eurosatory International gynybos konferencijoje 2022 taip pat teigė, jog Europos gynybos pramonė turi stiprėti vietoje to, kad leistų pinigus užsienio rinkose.³

Prasidėjęs karas Ukrainoje paskatino ES atidžiau pažvelgti į savo gynybos ir saugumo strategiją. Šis geopolitinis įvykis privertė ES valstybes narsie ieškoti sprendimų stiprinti savo gynybos padėtį ne tik vienašališkai, tačiau taip pat svarstyti perkelti kai kuriuos fragmentus į aukštesnį ES lygmenį. Beprecedentis karas parodė, jog nors gynyba tradiciškai laikoma nacionalinio suvereniteto dalimi, ES valstybės narės po truputį pripažįsta atskirų nacionalinių gynybos pajėgumų ribotumą atsižvelgiant į šiuolaikinės grėsmės nacionaliniam saugumui. Karas Ukrainoje, taip pat potenciali Donaldo Trampo pergalė artėjančiuose JAV prezidento rinkimuose ir grėsmė JAV suteikiamoms saugumo garantijoms⁴ paskatino diskusijas dėl strateginės autonomijos ir ryžtingesnio ES vaidmens sprendžiant užsienio reikalų ir gynybos politikos iššūkius. Europoje galima matyti nerimo augimą dėl JAV saugumo įsipareigojimo Europai turint omenyje, kad Donaldas Trumpas siekia tapti JAV prezidentu antrą kartą. Donaldas Trumpas ne vienerius metus kritiškai vertina NATO organizaciją, o sąjungininkų baimės sustiprėjo po to, kai kandidatas į JAV prezidentus pareiškė, kad „skatintų“ Rusiją daryti tai, ką tik nori, su tomis NATO sąjungininkėmis, kurios neatitinka finansinių įsipareigojimų aljansui.⁵ Taigi iš pirmo žvilgsnio atrodytų, jog krizės ir

¹José Manuel Durão Barroso, „A Europe for all weathers“ (pranešimas EVT delegacijai, Briuselis, 2011 m. lapkričio 30 d.) https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/SPEECH_11_838

² Ursula von der Leyen, „Strengthening European defence in a volatile geopolitical landscape“ (Kreipimasis į EP, Strasbūras, 2024 m. vasario 24 d.) https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/news/speech-president-von-der-leyen-european-parliament-plenary-strengthening-european-defence-volatile-2024-02-28_en

³ Théo Bourgerie-Gonse, „Macron calls for EU defence boost, Euractiv, žiūrėta 2024 m. balandžio 15 d. https://www.euractiv.com/section/politics/short_news/macron-calls-for-eu-defence-boost/

⁴ Giovanni Grevi, „The War in Ukraine Will Either Forge or Splinter Europe“, Carnegie Europe, žiūrėta 2024 m. balandžio 29 d. <https://carnegieeurope.eu/strategieurope/92250>

⁵ Andrew McDonald, „Donald Trump says he won't quit NATO — if Europe pays its way“, Politico, žiūrėta 2024 m. balandžio 15 d. <https://www.politico.eu/article/donald-trump-says-he-wont-quit-nato-if-europe-pays-its-way/>

neužtikrintumo dėl NATO akivaizdoje ES bendradarbiavimas gynybos srityje galėjo išaugti. Šis magistro darbas prisidės prie akademinų darbų, kurie nagrinėja ES integracijos dinamiką krizės akivaizdoje.

ES bendrojoje užsienio ir saugumo politikoje turi tik specialiąją kompetenciją, kas apriboja EK ir EP dalyvavimą priimant sprendimus ir reiškia nedalyvavimą priimant teisės aktus.⁶ Saugumo ir užsienio politikos sprendimai priimami tarpvyriausybinio principu, kas reiškia, jog reikia vienbalsio susitarimo tarp visų šalių. Valstybės narės paprastai siekia išlaikyti autonomiją sprendžiant užsienio politikos ir saugumo klausimus ir būna, kad dėl jų nesutaria, pavyzdžiui, valstybės narės taip ir nepasiekė bendros pozicijos ES viduje užsienio ir saugumo politikos klausimu dėl 2002 m. kilusios krizės dėl karinės intervencijos Irake.⁷ Taip pat, nuomonės apie ES reakciją į konflikto gilėjimą Abchazijos ir Pietų Osetijos regione yra taip pat įvairios.⁸ Taip pat šalys narės buvo susiskaldžiusios ir dėl Hamas išpuolio prieš Izraelį 2023 m. spalio 7 d. Skirtingi požiūriai į paliaubas ir tarptautinę teisę kalbant apie lygiagrečius karus Ukrainoje ir Gazoje, anot Tocci, galėjo sumenkinti ES įvaizdį ir patikimumą. Pavyzdžiui, JT Generalinėje asamblėjoje pirmojoje rezoliucijoje, priimtoje spalio mėnesį, dauguma Vakarų, įskaitant ir ES šalių, susilaikė arba balsavo prieš humanitarines paliaubas, antrojoje rezoliucijoje gruodį kai kurios ES šalys taip pat balsavo prieš (pavyzdžiui, Austrija) arba susilaikė (pavyzdžiui, Vokietija).⁹ Tai rodo skirtingus valstybių požiūrius ir nevienodas pozicijas užsienio ir saugumo srityje.

Tačiau pastaraisiais metais pastebimas poslinkis į norą kurti didesnę ES užsienio ir gynybos politikos integraciją ir nuoseklumą, kurią lėmė kintantys saugumo iššūkiai ir didesnės strateginės autonomijos troškimas. Pavyzdžiui, 2023 m. gegužės 4 d. devynios ES valstybės narės išreiškė norą reformuoti bloko požiūrį į balsavimą dėl užsienio ir gynybos reikalų, kuriuo siekiama stiprinti efektyvumą ir pagreitinti sprendimų priėmimą užsienio reikalų ir gynybos srityje.¹⁰ Lygiai taip pat galima teigti, kad nebūtinai reikėjo karui Ukrainoje prasidėti 2022 m., kad būtų priimti sprendimai dėl ES gynybos politikos. Pavyzdžiui, 2021 m. Birželio 30 d. startavo EK administruojamas Europos gynybos fondas, kurio tikslas yra skatinti naujoves ir bendradarbiavimą Europos saugumo srityje.¹¹

⁶ Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo suvestinė redakcija, 2 straipsnis, EUR-Lex, 2016, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=celex%3A12016E002> (žiūrėta 2024 m. balandžio 3 d.)

⁷ Asle Toje, „The Consensus–Expectations Gap: Explaining Europe’s Ineffective Foreign Policy“ *Security Dialogue*, nr. 1 (2008), p. 121-141

⁸ Steven Blockmans, „Differentiation in CFSP“ *Studia Diplomatica*, nr. 3 (2013), 53-68, <https://www.jstor.org/stable/26531585?seq=2>

⁹ Nathalie Tocci, „Europe’s stance on Gaza has undermined its credibility“, Politico, žiūrėta 2024 m. balandžio 16 d., <https://www.politico.eu/article/europe-israel-gaza-war-hamas-undermined-credibility/>

¹⁰ Alexandra Brzozowski, „Nine EU members states renew push to change foreign policy decision-making“, Euractiv, žiūrėta 2024 m. balandžio 15 d. https://www.euractiv.com/section/global-europe/news/nine-eu-members-states-renew-push-to-change-foreign-policy-decision-making/?_ga=2.60568749.145123012.1698751004-1154694378.1697643322

¹¹ Gynybos resursų agentūra prie Krašto apsaugos ministerijos, „Europos gynybos fondas“, GRA.LRV, žiūrėta 2024 m. balandžio 16 d. <https://gra.lrv.lt/lt/tyrimai-ir-technologijos/europos-gynybos-fondas/>

Geopolitinės krizės galėtų būti laikomos svarbiais postūmiais tolesnei ES integracijai. Po finansų, euro, migrantų bei COVID-19 krizių matoma, jog pastaraisiais metais mokslinių straipsnių apie krizių poveikį ES integracijai tik daugėja. Todėl žemiau paminėti straipsniai bus atspirties taškas šiame darbe ieškant veiksmų, kurie gali būti naudingi tiriant, kaip iki šiol ES valstybės narės reaguoja į Rusijos pradėtą karą.

Literatūroje ganėtinai plačiai išnagrinėtos Euro zonos ir Šengeno krizės. Skirtingi autoriai pristatė įvairius požiūrio kampus į minėtas krizes. Pavyzdžiui, Börzel ir Risse¹² nuomone, neofunktionalizmo ir tarpvyriausybės teorijos atskleidė, kodėl euro zonos krizė baigėsi integracijos pagilėjimu, tačiau nepaaiškino Šengeno zonos krizės integracijos nesėkmės, todėl pasirinko postfunktionalizmo teoriją. Biermann et al.¹³ pasirinko nagrinėti pastarąsias krizes per tarpvyriausybės teorijos prizmę. Autoriai lygino, kaip skyrėsi šalių narių preferencijos krizių akivaizdoje ir teigia, jog migrantų krizės atveju kai kurios valstybės narės buvo patenkintos status quo, todėl nėjo į derybas, kol euro zonos krizės atveju buvo jaučiamas poreikis bendriems veiksams.

Schimmelfening¹⁴ taip pat nagrinėjo euro zonos ir Šengeno krizes. Autorius analizavo, kodėl Euro zonos krizė baigėsi stipriu integracijos pagilėjimu, tačiau Šengeno krizė taip nesibaigė. Schimmelfening pasirinko neofunktionalizmo prieigą tam, kad atsakyti į šį klausimą ir teigė, jog valstybėms nereikėjo viršvalstybinio delegavimo tam, kad susidoroti su migracijos iššūkiais. Galima matyti, jog aukščiau minėti autoriai nagrinėjo euro zonos ir Šengeno krizių skirtumus per įvairias teorines prieigas ir aiškinosi, kodėl viena krizė pasibaigė gilesne integracija, o kita ne.

Vėlesnė krizė, stipriai palietusi ES integraciją, yra COVID-19 krizė. Jones et al.¹⁵ apjungė liberalią institucionalistinę ir neofunktionalizmo teoriją teigdami, kad ES integracija juda į priekį per tolesnį nepasisekimą (angl. „failing forward“). Pradiniame etape buvo sukurtos neužbaigtos institucijos dėl mažiausio bendro vardiklio derybose, tai pasėjo sėklas būsimoms krizėms, kurios paskatino gilesnę integraciją per reformuotas, bet neužbaigtas institucijas, taip sudarydamos sąlygas integracijos skatinimui. Taip pat Alcaro ir Tocci¹⁶ teigia, kad ES atsakas į pandemiją turėjo dvi puses: viena vertus, krizė prisidėjo prie naujų integracijos pastangų, kita vertus nepasinaudota galimybe stiprinti strateginę autonomiją. Autoriai teigia, kad nors pandemijos sukelta krizė pakeitė

¹² Tanja A. Börzel ir Thomas Risse, „From the euro to the Schengen crises: European integration theories, politicization, and identity politics” *Journal of European Public Policy*, nr. 1 (2018), p. 83-108

¹³ Felix Biermann, Nina Guérin, Stefan Jagdhuber, Berthold Rittberger, Moritz Weiss, „Political (non-)reform in the euro crisis and the refugee crisis: a liberal intergovernmentalist explanation” *Journal of European Public Policy*, 2 (2019), p.246-266

¹⁴ Frank Schimmelfennig, „European Integration (Theory) in Times of Crisis. A Comparison of the Euro and Schengen Crises” *Journal of European Public Policy* 25, nr. 7 (2018), p.969–989

¹⁵ Erik Jones, R. Daniel Kelemen, Sophie Meunier, „Failing forward? Crises and patterns of European integration” *Journal of European Public Policy*, 10 (2021), p.1519–1536

¹⁶ Riccardo Alcaro, Nathalie Tocci, „Navigating a Covid World: The European Union’s Internal Rebirth and External Quest” *The International Spectator*, nr. 2 (2021), p.1-18

elito ir visuomenės požiūrį į ekonominį solidarumą, įsipareigojimais JAV trukdė užsienio politikos požiūrio keitimui. Taigi autoriai, remdamiesi pandemijos sukelta krize ne tik nagrinėja, kaip krizė paveikia integraciją, bet ir kuria naujus teorinius integracijos konceptus.

Galiausiai, jau yra pasirodžiusių straipsnių ir apie 2022 m. prasidėjusią krizę Ukrainoje. Fernández et al.¹⁷ atliko didžiųjų duomenų analizę siekdami išsiaiškinti ES saugumo ir gynybos integracijos priimtinumą visuomenei. Autoriai pastebėjo, kad Rusijos pradėtas karas prieš Ukrainą buvo svarbus momentas visuomenės suvokimui apie ES saugumą ir gynybą. Börzel¹⁸ teigimu, karas Ukrainoje nepadėjo sustiprinti ES reguliavimo galių, kaip buvo matyta Euro krizės atveju. Tuo pačiu tarpvyriausybiniis bendradarbiavimas neužstrigdavo dėl to, kad valstybės narės atsisakė solidarizuotis. Genschel et al.¹⁹ naudodamiesi karo teorijomis teigia, jog karas Ukrainoje nepriartino ES prie federacijos, tačiau priartino prie decentralizuotos sąjungos. Fiott²⁰, naudodamas neofunkcionalizmo ir tarpvyriausybiškumo teorines prieigas, nagrinėja, kaip krizė paveikė ES gynybos integraciją ir teigia, jog ES pripažino esamus gynybos pajėgumų trūkumus ir ėmėsi veiksmų, kad taptų gynybos veikėja. Autorius teigia, jog nors EK pasinaudojo galimybe skatinti bendrus viešuosius pirkimus gynyboje ES lygmeniu, tai geriausiai būtų galima apibūdinti kaip politinio antreprenerizmo formą, o ne perėjimą prie viršnacionalinės integracijos. Håkansson²¹ tyrė, kaip EK pasinaudojo galimybių langais, kurie atsivėrė krizės metu, kad strategiškai išplėstų savo įtaką saugumo ir gynybos srityje. Autorius teigė, kad ES žengė svarbius žingsnius savo užsienio ir gynybos reikalų politikoje.

Autoriai pagrįde analizuoja didesnę kooperavimąsi tarp valstybių Ukrainos krizės akivaizdoje ir EK antreprenerišką vaidmenį bandant teikti ambicingus pasiūlymus gynybos srityje. ES priklausančios valstybės parodė, jog gali greičiau ar vėliau, tačiau vieningai priimti sankcijų Rusijai rinkinius, o karas Ukrainoje taip pat sustiprino besiformuojantį EK vaidmenį gynybos srityje – priimtos dvi naujos gynybos priemonės, kurios priklauso nuo ES biudžeto²². Tačiau

¹⁷ Óscar Fernández, Marie Vandendriessche, Angel Saz-Carranza, Nuria Agell, Javier Franco, „The Impact of Russia’s 2022 Invasion of Ukraine on Public Perceptions of EU Security and Defence Integration: A Big Data Analysis”, *Journal of European Integration*, nr. 3 (2023), p.463-485

¹⁸ Tanja A. Börzel, „European Integration and the War in Ukraine: Just Another Crisis?” *Journal of Common Market Studies*, nr. 61 (2023), 14-30,

<https://refubium.fu-berlin.de/bitstream/handle/fub188/41075/1%20of%20Common%20Market%20Studies%20-%202023%20-%20B%C3%B6rzel%20-%20European%20Integration%20and%20the%20War%20in%20Ukraine%20Just%20Another%20Crisis.pdf?sequence=2&isAllowed=y>

¹⁹Philipp Genschel, Lauren Leek, Jordy Weyns, „War and Integration. The Russian Attack on Ukraine and the Institutional Development of the EU“ *Journal of European Integration*, nr. 3 (2023), p. 343-360

²⁰ Daniel Fiott, „In every crisis an opportunity? European Union integration in defence and the War on Ukraine“ *Journal of European Integration*, nr. 3 (2023), p. 447-462

²¹ Calle Håkansson, „The Ukraine war and the emergence of the European commission as a geopolitical actor“ *Journal of European Integration*, nr. 1 (2024), p. 25-45

²² Delphine Deschaux-Dutard, „The effects of the war in Ukraine on European defence: deeper EU integration?“, UKANDEU, žiūrėta 2024 m. balandžio 20 d., <https://ukandeu.ac.uk/the-effects-of-the-war-in-ukraine-on-european-defence-deeper-eu-integration/>

autoriai Börzel, Fiott ir Genschel et al. nebūtų linkę sutikti, kad viršnacionalinė integracija gynybos srityje vis dėlto atsirado. Tačiau galima pastebėti, kad tie patys autoriai, nagrinėdami karo Ukrainoje įtaką ES, pastebi didesnę bendradarbiavimą tarp valstybių. Taip pat mokslininkų Fiott ir Håkansson darbuose atkreipiamas dėmesys į išaugusį EK vaidmenį ES gynybos integracijos srityje teikiant pasiūlymus ir pasinaudojant galimybių langais.

Esama spraga akademinėje literatūroje yra susijusi su gilesniu valstybių narių reakcijų į EK pasiūlymus, kuriais siekiama stiprinti bendrus gynybos pajėgumus po 2022 m. prasidėjusio karo Ukrainoje, nagrinėjimu. Analizuojant mokslininkų darbus galima matyti tarsi didesnę bendradarbiavimą tarp valstybių karo akivaizdoje, tačiau taip pat ribotą tolesnę gynybos integraciją į ES lygmenį. Nagrinėjant valstybių narių reakcijas į konkrečius EK pasiūlymus, kuriais norima stiprinti gynybos pajėgumus, būtų siekiama išsiaiškinti ES gynybos klausimų kompleksiskumą ir valstybių nuostatų dėl ES vaidmens gynyboje ne(stiprinimo) priežastis.

Darbo tikslas yra išsiaiškinti ir atsakyti į **darbo problemą**: kodėl ES valstybės narės vangiai reagavo į EK pasiūlymus gynybos srityje prasidėjus karui Ukrainoje 2022 m.?

Hipotezė H1: ES valstybės narės vertina EK pasiūlymus pagal savo geopolitines preferencijas - nacionalinio suvereniteto svarbos ir Rusijos grėsmės suvokimo;

Hipotezė H2: ES valstybės narės vertina EK pasiūlymus pagal ekonomines preferencijas - gynybos gamybos pajėgumus ir priklausomybę nuo ginklų tiekimo iš JAV;

Hipotezė H3: ES valstybės narės vertina EK pasiūlymus pagal nacionalinio saugumo preferencijas - strateginę gynybos orientaciją.

Tyrimo objektas: ES šalių narių preferencijos EK gynybos srities pasiūlymų atžvilgiu.

Tam, kad įgyvendinti darbo tikslą ir patikrinti siūlomas hipotezes, išskiriami šie **uždaviniai**:

1. Remiantis akademinė literatūra, išnagrinėti ir apžvelgti liberalaus tarpvyriausybės ir neorealizmo teorijas ir išskirti veiksnius, kurie gali daryti įtaką vangioms valstybių reakcijoms į EK pasiūlymus.
2. Pristatyti, kokius pasiūlymus teikė EK integracijos gilinimui gynybos srityje po karo Ukrainoje 2022 m. pradžios.
3. Atlikus kokybinę turinio analizę išskirti pagrindinius skirtumus tarp pasirinktų nagrinėti šalių.

1. TEORINIS PAGRINDAS

Norint suprasti ES šalių nenorą priimti EK pasiūlymus gynybos srityje, reikalinga daugialypė teorinė prieiga, apimanti tiek ekonominę, tiek geopolitinę ir saugumo dimensiją. Šioje magistro darbo teorinėje dalyje bus naudojamos liberalaus tarpvyriausybės ir neorealizmo teorijos, kad paaiškinti pagrindinius veiksnius, skatinančius valstybes nars abejoti dėl gilesnės integracijos gynybos srityje. Liberalaus tarpvyriausybės teorija, akcentuojanti valstybių

preferencijas ir derybas pagrinde ekonominėje dimensijoje, suteikia vertingų įžvalgų apie ES sprendimų priėmimą. Tačiau atsižvelgiant į tai, kad liberalaus tarpvyriausybės dėmesys daugiausiai kreipiamas į bendradarbiavimą dėl ekonominių priežasčių, nuspręsta šia perspektyvą papildyti neorealizmo aspektais, kurie suteikia galimybę atsigręžti į geopolitinę prizmę, suteikiančią galimybę analizuoti valstybių saugumo problemas ir galių dinamiką tarptautinėje sistemoje. Integruojant šiuos du teorinius požiūrius, siekiama įvairiapusiškai suprasti pagrindinius veiksnius, lemiančius ES šalių atsaką į EK pateiktus pasiūlymus gynybos srityje, taip prisidedant prie ES gynybos ir saugumo valdymo iššūkių.

1.1. Liberalus tarpvyriausybės kumas

Europos integracijos teorijų lauke liberalaus tarpvyriausybės teorija užima svarbų vaidmenį, kuris suteikia vertingų įžvalgų apie ES suverenių valstybių bendradarbiavimą ir sprendimų priėmimą.

Liberalaus tarpvyriausybės teorija, kurios pagrindinis atstovas yra Andrew Moravcsik, kreipia dėmesį į nacionalines valstybių preferencijas, derybinę valstybių galią ir tarpusavio priklausomybę. Kaip viena iš didžiųjų ES integracijos teorijų, ji susideda iš 3 etapų: nacionalinių preferencijų formavimo, tarptautinių derybų tarp valstybių ir institucinio pasirinkimo.²³ Remiantis šia teorija, pagrindiniai veikėjai, kurie gali prisidėti prie ES integracijos, yra šalių narių vyriausybės, kurios turi savo preferencijas. Moravcsik argumentuoja, jog šalių narių vyriausybės link integracijos veda pačios šalys narės, tarpusavio priklausomybė lemia valstybių derybinę galią, o viršnacionalinės institucijos yra priklausomos nuo vyriausybių ir veikia labiau kaip pagalbininkai ar vykdytojai, todėl nedaro tokios stiprios įtakos integracijai. Galima matyti, kad teorija skiria didelį dėmesį į nacionalinių valstybių preferencijas ir valstybių įtaką integracijai, o ne viršnacionalines institucijas.

Liberalaus tarpvyriausybės teorija remiasi racionalumo prielaidomis. Racionalistinė liberalaus tarpvyriausybės prieiga yra paremta tuo, kad visos valstybės formuluoja savo preferencijas remiantis racionaliais savo interesų apskaičiavimais ir materialiais sprendimų kaštais ir nauda.²⁴ Moravcsik ir Schimmelfening teigia, kad preferencijos priklauso nuo probleminių klausimų (angl. issue-specific).²⁵ Anot Moravcsik, racionalius susitarimus paprastai lemia ekonominiai interesai, vis dėlto, autorius sutinka, kad kartais interesai gali būti ir neekonominiai,

²³ István Benczes, „Wait, see and hope: Explaining crisis management in the framework of liberal intergovernmentalism”, *Journal of Comparative Government and European Policy* vol. 15, no. 4 (2017) p. 606-626

²⁴ Andrew Moravcsik, „Preferences and Power in the European Community: A Liberal Ingergovernmentalist Approach“, *Journal of Common Market Studies*, Vol. 31, Nr. 4, 1993, p. 480

²⁵ Andrew Moravcsik ir Frank Schimmelfening, „European Integration Theory Third Edition“ (Oxford: Oxford University Press, 2019), p. 66.

pavyzdžiui saugumas, suverenumas ir identitetas.²⁶ Teigiama, kad neekonominiuose probleminiuose klausimuose, kaip, pavyzdžiui, užsienio politikoje, ekonominis elementas yra reikšmingai mažiau svarbus. Moravcsik atkreipia dėmesį, kad tik ekonominiai interesai negali atskleisti bendro integracijos vaizdo ir teigia, jog geopolitiniai interesai taip pat turi įtaką Europos integracijai. Todėl būtų galima teigti, kad Europos integracija yra racionalių sprendimų, kurios priėmė suinteresuotos valstybės narės, rezultatas. Nors jį pagrįde lemia ekonominiai interesai, tačiau egzistuoja ir kiti interesai, priklausomai nuo analizuojamo probleminio klausimo.

Liberalaus tarpvaryausybiškumo teorijoje racionalumas taip pat naudojamas ir krizių atveju. Liberalaus tarpvaryausybiškumo teorijoje daroma prielaida, kad vyriausybės racionaliai reaguoja į ištikusias krizes. Neigiami tarptautinės politikos išoriniai padariniai sukelia asimetriškumą, todėl padidėja tarpusavio priklausomybė ir sukuriamas didesnis politikos koordinavimo poreikis.²⁷ Vis dėlto dėl asimetrinės tarpusavio priklausomybės paklausa koordinavimui dažnai gali būti nelygi – kai kurias valstybes krizės paveikia stipriau nei kitas. Pavyzdžiui, deryboms tarp valstybių įtaką turi krizių poveikis – valstybės, kurios jaučia mažesnę krizės poveikį, derybose yra pranašesnės už tas, kurios yra stipriai nukentėjusios nuo krizės, kadangi mažiau paveiktos valstybės labiau suinteresuotos išlaikyti status quo. Valstybių narių vyriausybės siekia savo nacionalinių interesų sumažindamos savo krizių naštą ir maksimaliai padidindamos naudą iš politikos ir institucinių pokyčių.²⁸ Taigi būtų galima manyti, kad krizės galėtų suteikti tam tikras prielaidas tolesnei integracijai, kadangi jos sukuria asimetrijas tarp valstybių, kas paskatina jas derėtis dėl didesnio politikos koordinavimo.

Apibendrinant, liberalaus tarpvaryausybiškumo teorija kreipia dėmesį į šalių narių preferencijas, derybas tarp valstybių ir institucinį pasirinkimą. Kaip svarbiausias Europos integracijos veiksnys yra apibūdinami ekonominiai interesai, tačiau kartais neatmetami ir kiti interesai priklausomai nuo probleminio klausimo. Anot tarpvaryausybiškumo atstovų, krizės sukelia asimetriškumą, ko pasekoje labiau nukentėjusios nuo krizės valstybės labiau nori ir koordinavimo ir turi mažesnę derybinę galią, o mažiau nukentėjusios valstybės nori išlaikyti status quo ir turi didesnę derybinę galią.

1.2. Neorealizmas

Norint suprasti tarptautinių santykių dinamiką, reikėtų atsižvelgti į teorinę sistemą, kuri apžvelgtų tarptautinės sistemos sudėtingumą ir suverenių valstybių elgesį joje. Neorealizmas yra

²⁶ Andrew Moravcsik, „Preferences, Power and Institutions in 21st-century Europe”, *Journal of Common Market Studies*, Vol. 56, No. 7 (2018), p. 1651

²⁷ Andrew Moravcsik, „Preferences and Power in the European Community. A Liberal Intergovernmentalist Approach” *Journal of Common Market Studies*, Vol. 31, No. 4 (1993), p. 485

²⁸ Frank Schimmelfening, „Liberal Intergovernmentalism and the Crises of the European Union“, *Journal of Common Market Studies*, vol. 56, nr. 7 (2018) p. 1578-1594

vienas iš ryškiausių tarptautinių santykių teorijų požiūrių, siūlantis struktūrinę valstybės elgesio ir tarptautinės sistemos veikimo interpretaciją.

Vienas iš pagrindinių neorealizmo atstovų, Kenneth Waltz, teigia, kad neorealizmui užtenka dviejų pagrindinių prielaidų tam, kad paaiškinti bendrąsias tarptautinės politikos tendencijas: visų pirma, tarptautinė sistema yra anarchiška (verta pabrėžti, kad ji nėra anarchiška dėl chaoso ir smurto, o dėl to, kad nėra pasaulio vyriausybės ar visuotinio arbitro), antra, kad valstybės siekia užtikrinti savo išlikimą arba kad jų pagrindinis tikslas yra išlikimas.²⁹ Kadangi tarptautinė sistema yra anarchiška, valstybės patiria konkurencinį spaudimą, todėl gali mėgdžioti sėkmingą kitų valstybių elgesį.³⁰ Anarchiška tarptautinė sistema gali lemti pamatuotą valstybių norą didinti galią ir saugumą, tačiau tokiais siekiais vykdoma užsienio politika gali paveikti tarptautinėje sistemoje nusistovėjusių galių balansą.³¹ Taigi vienos iš pagrindinių neorealizmo prielaidų yra jog tarptautinė sistema yra anarchiška ir valstybės siekia išlaikyti savo saugumą ir išlikimą toje sistemoje.

Anarchijoje atsirandančios valstybės yra vientisos ir racionalios ir visų pirma siekia išgyventi, didindamos naudą sau. Todėl galia tampa pagrindine tarptautinių santykių valiuta, nes garantuoja valstybių išlikimą. Remiantis puolamuoju neorealizmu (angl. offensive neorealism), valstybės agresyviai sieks maksimaliai padidinti savo galią, kad išvengtų galimų iššūkių, kuriuos kelia tarptautinės sistemos konkurentai.³² Remiantis gynybiniu neorealizmu (angl. defensive neorealism), valstybės siekia galios tik tam, kad pasiektų saugumą. Gynybinio realizmo atšakoje teigiama, kad valstybės apdairiai subalansuos savo galios ir saugumo siekius. Atsižvelgdamos į situaciją anarchijoje, saugumo dilemą ir tarptautinės sistemos veikėjų polinkį balansuoti prieš kitas galias, valstybės susilaikys nuo galios siekimo, jei manys, kad tokie veiksmai paskatintų kontrkoalicijas, kurios pakenktų ilgalaikiam saugumui.³³

Apibendrinant, neorealistas tiki, jog bendradarbiavimas tarp valstybių tarptautinėje sistemoje yra sunki užduotis. Visų pirma, kooperacija anarchijos sąlygomis yra labai panaši į kalinio dilemą, kuomet valstybėms gali kilti įtarimų dėl galimo sukčiavimo. Antra, susirūpinimas dėl naudos pasidalinimo gali trukdyti tarptautiniam bendradarbiavimui.³⁴ Vis dėlto neorealistas taip pat aiškina, jog bendradarbiavimas tarp valstybių gali atsirasti tada, kai hegemonas skatina taisykles ir slopina sukčiavimo baimes, kai padaugėja bendradarbiaujančių valstybių arba kai valstybės bendrai

²⁹ Kenneth N. Waltz, *Theory of International Politics* (Reading, Mass: Addison-Wesley Pub. Co, 1979), p. 67

³⁰ Barry Buzan, Charles Jones ir Richard Little, *The Logic of Anarchy: Neorealism to Structural Realism* (New York: Columbia University Press, 1993), p. 39

³¹ Kęstutis Paulauskas, „Saugumo studijų būklė ir raidos tendencijos“ *Lietuvos metinė strateginė apžvalga*, vol. 5 (2007), p. 193-215

³² John Mearsheimer, *The Tragedy of Great Power Politics* (New York: Norton, 2003), p. 22

³³ Stephen G. Brooks, „Dueling realisms“, *International Organization*, vol.51, nr. 3 (1997), p. 447

³⁴ Joseph Grieco, „Anarchy and the Limits of Cooperation: A Realist Critique of the Newest Liberal Institutionalism“, *International Organization*, vol. 42 nr.3 (1988) p. 487

susiduria su išorine grėsme.³⁵ Nors valstybės iš esmės nori išlaikyti savo autonomiją, situacijose, kai valstybės kartu susiduria su išorine grėsme ir negali vienašališkai užtikrinti savo saugumo, gynybinio realizmo atstovai teigia, jog valstybės gali bendradarbiauti, kad siektų išlikimo, nes bendradarbiavimo rizika yra mažesnė nei išnykimas. Taigi kuo grėsmė didesnė, tuo didesnė tikimybė, kad valstybės priims bendradarbiavimo formas.³⁶ Taip pat svarbios sąvokos neorealizmo teorijoje yra „bendradarbiavimas“ (angl. bandwagoning) ir „pusiausvyros išlaikymas“ (angl. balancing). Bendradarbiavimas vyksta tada, kai valstybė ar jų grupės pradeda bendradarbiauti su hegemonu kaip atsakas į numatomą grėsmę. Tuo tarpu pusiausvyros išlaikymas pasireiškia kaip veiksmai, kurių imasi valstybės ar jų grupės, siekdamos išlyginti galios balansą prieš galingesnes valstybes.³⁷ Reikėtų atkreipti dėmesį, kad tarptautinės organizacijos tik nežymiai veikia bendradarbiavimo perspektyvas. Valstybės stengiasi formuoti tarptautines organizacijas pagal savo interesus, paversdamos institucijas valstybių politikos ir interesų rezultatu, o ne nepriklausomomis jas veikiančiomis organizacijomis.³⁸

Apibendrinant, viena iš pagrindinių neorealistų prielaidų yra anarchinė tarptautinė sistema, sudaryta ir atskirų suverenių valstybių, kurios vertina savo išlikimą tarptautinėje sistemoje. Galima tikėtis, kad valstybės sieks savo išlikimo ir saugumo bei nebus nusiteikusios bendradarbiauti, nebent bendradarbiavimas atneš mažesnę riziką nei valstybės likimas be pagalbos. Bendradarbiavimas taip pat gali būti įmanomas tais atvejais, kai yra bendra grėsmė prieš valstybes. Tokiu atveju valstybės gali prisidėti prie galingesnių valstybių. Valstybės taip pat gali atlikti pusiausvyros išlaikymo rolę ir siekti išlyginti galios balansą prieš galingesnes valstybes. Galiausiai, neorealistų atstovai tikisi, kad tarptautinės institucijos atlieka minimalų vaidmenį valstybių bendradarbiavime, kadangi jos yra valstybių interesų rezultatas, o ne nepriklausomos organizacijos.

1.3. Tyrimo modelis

Atlikus teorijų analizę, kurioje remtasi liberalaus tarpvyriausybės ir neorealizmo teorijomis, išryškėjo keletas veiksnių, kurie gali formuoti ES valstybių narių reakcijas į EK pateiktus pasiūlymus gynybos srityje. Kaip minėta aukščiau, liberalaus tarpvyriausybės teorija pabrėžia ekonominę naudą, asimetriškumus ir derybas tarp valstybių, o tuo tarpu neorealizmas koncentruojasi ties valstybių saugumo ir išlikimo interesais, tarptautinės sistemos pusiausvyra ir nacionaliniu suverenitetu. Apibendrinus išvalgas iš šių teorinių perspektyvų, galima matyti, jog

³⁵ Duncan Snidal, „Relative Gains and Patterns of International Cooperation”, *The American Political Science Review*, vol. 85 nr. 3 (1991), p. 722

³⁶ Katja Weber, „Hierarchy Amidst Anarchy: A Transaction Costs Approach to International Security Cooperation“, *International Studies Quarterly*, vol. 41(1997), p. 325

³⁷ Laura Levick, Carsten-Andreas Schulz, „Soft Balancing, Binding or Bandwagoning? Understanding Institutional Responses to Power Disparities in the Americas”, *Canadian Journal of Political Science*, vol. 53 nr. 3 (2020), p. 521-539

³⁸ Charles Glaser, „Realists as Optimists: Cooperation as Self-Help”, *International Security*, vol. 19 nr. 3 (1995), p. 35

valstybių narių elgesiui reaguojant į EK pasiūlymus gynybos srityje gali daryti įtaką saugumo, ekonominiai ir geopolitiniai veiksniai. Šių veiksnių supratimas yra naudingas norint visapusiškai įvertinti ES gynybos bendradarbiavimo dinamiką. Išskirti veiksniai ir jų sąsajos su teorija yra pateikiami lentelėje žemiau:

1 lentelė. Išskiriami veiksniai, galintys daryti įtaką valstybių reagavimui į EK pasiūlymus remiantis liberalaus tarpvvyriausybiškumo ir neorealizmo teorijomis.

	Teorija	Argumentai
Strateginė gynybos orientacija	Neorealizmas Liberalus tarpvvyriausybiškumas	Pirmenybė saugumui, bendradarbiavimas su hegemonu gali sustiprinti valstybės saugumą. Bendradarbiavimas remiantis savo interesais. Skirtingos strateginės perspektyvos nuo EK pasiūlymo gali lemti nepritarimą.
Gynybos pramonės pajėgumai	Liberalus tarpvvyriausybiškumas	Bendradarbiavimas remiantis ekonominiais interesais. Dideli pramonės pajėgumai skatina bendradarbiavimą dėl išplėtos rinkos galimybes.
Priklausomybė nuo JAV ginklų	Neorealizmas Liberalus tarpvvyriausybiškumas	Saugumo svarba - pagrindinis valstybės prioritetas. Prioritetas užtikrinti valstybės gynybinius pajėgumus. Ekonominė priklausomybė. Galimas pakenkimas prekybiniams santykiams su JAV.
Nerimas dėl nacionalinio suvereniteto ir požiūris į strateginę autonomiją	Neorealizmas	Pirmenybė autonomijai ir saugumui. Susirūpinimas dėl savo suvereniteto.
Rusijos grėsmės suvokimas	Neorealizmas	Bendradarbiavimas galimas, kai vienodai suprantama grėsmė.

(sudaryta autorės, remiantis darbe pateikta informacija)

Pasirenkant strateginės gynybos orientacijos veiksnį, buvo remiamasi neorealizmo ir liberalaus tarpvvyriausybiškumo teorijomis. Anot neorealizmo, anarchinėje tarptautinėje sistemoje svarbiausia valstybės išlikimas ir saugumas, todėl bendradarbiavimas su hegemonu (šio darbo

atveju – JAV) gali sustiprinti valstybės saugumą ir galimybę išlikti. Taip pat, anot liberalaus tarpvyriausybės, valstybės bendradarbiauja remiantis savo preferencijomis. Skirtingas strategines gynybos perspektyvas nuo EK pasiūlymo turinčios valstybės gali prieštarauti pasiūlymams.

Išskiriant gynybos pramonės pajėgumų veiksnį buvo remiamasi liberalaus tarpvyriausybės teorija. Kadangi teorijoje teigiama, kad valstybės bendradarbiauja pagrinde dėl ekonominių veiksnių, būtų galima manyti, kad šalys narės su dideliais gamybos pajėgumais gamyboje norės kooperuotis su kitomis valstybėmis tam, kad išplėsti savo rinką.

Pasirenkant priklausomybę nuo JAV ginklų kaip veiksnį, galima atkreipti dėmesį tiek į liberalaus tarpvyriausybės, tiek į neorealizmo teiginius. Kaip ir minėta anksčiau, liberalus tarpvyriausybės akcentuoja ekonomines priklausomybes tarp valstybių, todėl būtų galima tikėtis, kad šalys, perkančios daug ginklų iš JAV, gali priešintis EK pasiūlymams, kad nepakenkti prekybos santykiams su JAV. Taip pat remiantis neorealizmu, akcentuojamas saugumo faktorius, todėl šalys narės, perkančios daug gynybos priemonių iš JAV, nenorės kelti grėsmės savo nacionaliniams gynybos pajėgumams.

Nerimo dėl nacionalinio suvereniteto ir požiūrio į strateginę autonomiją veiksnys stipriai susijęs su neorealizmo teorija. Kadangi valstybės pirmenybę teikia išlikimui ir saugumui ir laiko tarptautines institucijas savo politikos rezultatu bei nepripažįsta jų savarankiškumo, todėl šalys narės gali vangiai reaguoti į EK pasiūlymus.

Rusijos grėsmės suvokimo veiksnys aptiktas remiantis neorealizmo teorija. Neorealizmo teorijoje teigiama, kad bendradarbiavimas įmanomas, kai šalys vienodai supranta esamą grėsmę. Todėl Rusijos, kaip mažos grėsmės, supratimas gali lemti nenorą toliau integruotis gynybos srityje.

1) ES valstybių narių gynybos strateginiai ir pramonės skirtumai

Šis bendras veiksnys išryškina skirtingą ES šalių narių požiūrių pasidalinimą gynybos srityje. ES valstybių narių požiūrių pasiskirstymas gynybos klausimais atspindi platesnes diskusijas dėl gynybos bendradarbiavimo ES. Kaip anksčiau minėta teorinėje dalyje, valstybių preferencijų pagrindas yra geopolitiniai ir ekonominiai interesai. ES valstybes nares galima suskirstyti į kelis aspektus. Visų pirma tai yra šalių strateginiai gynybos prioritetai, t.y. šalys, palaikančios bendradarbiavimą ir ryšių gilinimą per NATO platformą (angl. „atlanticists“) ir tos šalys, kurios palaiko ES autonomiją gynybos srityje („europeanists“).³⁹ Antras aspektas būtų šalių ekonominė padėtis gynybos srityje. Vienos valstybės gali būti apibūdinamos kaip turinčios stiprius gynybos pramonės pajėgumus, o kitos šalys kaip silpnesnius gynybos pramonės pajėgumus.

³⁹ Anand Menon, Jonathan Lipkin, *European Attitudes towards Transatlantic Relations 2000–2003: an Analytical Survey*. kn: EU-US Relations, sud. Nikos Kotzias, Petros Liacouras, (Palgrave Macmillan: London 2006), p. 4-27

Ryšų stiprinimo su NATO palaikytojai pirmenybę teikia glaudiems gynybiniam ryšiams ir susiderinimui su JAV per tokias organizacijas kaip NATO ir transatlantinį bendradarbiavimą laiko esminiu Europos saugumui. Šalys pasisako už tvirtą gynybos partnerystę su JAV ir NATO pirmenybę kaip pagrindinį kolektyvinės gynybos įrankį.⁴⁰ Priešingai, kita valstybių grupė pabrėžia labiau integruoto Europos gynybos pajėgumo svarbą siekiant sustiprinti ES, kaip nuo JAV nepriklausomos saugumo veikėjos, vaidmenį. Ši šalių grupė pasisako už glaudesnę bendradarbiavimą gynybos srityje ES viduje, taip pat investicijas į Europos gynybos pajėgumus.⁴¹ Skirtumas tarp palaikančių NATO stiprinimą šalių ir palaikančių ES gynybos stiprinimą gali pasireikšti diskusijose dėl gynybos politikos ES lygmenyje, kadangi vienos šalys gali teikti pirmenybę gynybos bendradarbiavimui per NATO platformą, kai kitos tikisi daugiau bendradarbiavimo ES lygmenyje.

ES šalių narių gynybos pramonės pajėgumų pasidalinimas į didelius ir mažus pabrėžia išteklių ir kompetencijos skirtumus, kurie gali formuoti ES bendradarbiavimo gynybos srityje dinamiką. Viena vertus, kai kurios valstybės narės gali pasigirti tvirta ir stipria gynybos pramone, kuri turi didelio masto gamybinius pajėgumus. Kita vertus, yra valstybių narių su silpnesnėmis gynybos pramonės bazėmis, pasižyminčiomis ribotesniais gamybos pajėgumais ir priklausomybe nuo gynybos priemonių importo. Šios šalys gali susidurti su iššūkiais apsirūpinti pirkimais gynybos srityje ir reikšmingai prisidėti prie ES gynybos iniciatyvų.⁴² Taigi skirtumai tarp stiprios ir silpnos gynybos pramonės turinčių šalių gali turėti įtakos sprendimų priėmimo procesams ES gynybos projektų rėmuose.

Taigi ES valstybių narių pasiskirstymas pagal strateginius gynybos prioritetus ir gynybos pramonės pajėgumus gali suteikti įžvalgų apie tai, kodėl valstybėms narėms sunku priimti EK pasiūlymus saugumo ir gynybos srityje.

2) Priklausomybė nuo importuojamų gynybos priemonių iš JAV

Vienas iš kitų veiksnių, kurie gali daryti įtaką ES valstybių reakcijoms į EK pasiūlymus gynybos srityje ir jų nenorui konfrontuoti su JAV yra priklausomybė nuo gynybos priemonių iš JAV importo. Ši priklausomybė pabrėžia, kaip ekonomiškai ir gynybos prasme yra susijusios ES narės ir JAV. Nepaisant kai kurių valstybių noro būti nepriklausomomis nuo JAV gynybos priemonių, ES valstybės yra gan stipriai priklausomos nuo Amerikoje pagamintų šaunamųjų ginklų, amunicijos ir karinės įrangos. Nepaisant visų didžiųjų ES valstybių lyderių pareiškimų apie ES gynybos pajėgumų stiprinimą, verta atkreipti dėmesį, kad Europos šalys vis dar išleidžia daugiau nei pusę

⁴⁰ Nina Græger, Kristin M. Haugevik, „Defining Atlanticism“, Norwegian Institute of International Affairs (NUPI), žiūrėta 2024 m. balandžio 25 d., <https://www.jstor.org/stable/resrep08064.5>

⁴¹ Jolyon Howorth, „The CESDP and the forging of a european security culture“ *Politique européenne*, vol. 8 no. 4 (2002), p. 88-109

⁴² Martin Trybus, „The New European Defence Agency: A Contribution to a Common European Security and Defence Policy and a Challenge to the Community Acquis“ *Common Market Law Review*, vol. 43 (2006), p. 667-703

savo gynybos biudžetų JAV įrangai ir kol kas yra mažai vilčių, kad tai pasikeis, nepaisant E. Macrono raginimų šalims išleisti savo gynybai skirtus biudžetus Europos ribose.⁴³ Ši priklausomybė sukuria ganėtinai sudėtingą dinamiką, kai ES šalys siekia suderinti savarankiškumo troškimą su būtinybe palaikyti bendradarbiavimo santykius ir vengti konfrontacijos su JAV.

ES valstybės, anot Lorenzo Cladi, rodo atkaklumą toliau bendradarbiauti (angl. bandwagon“) su JAV, kai yra kalbama apie gynybos politiką. Nors, kaip teigia autorius, tokios iniciatyvos kaip PESCO ir EDF yra svarbios ES gynybos iniciatyvos, vis dėlto jos iki šiol nesuteikė ES valstybėms patikimos gynybos struktūros, kad tapti nepriklausomomis nuo JAV. ES saugumo ir gynybos operacijos vis dar priklauso nuo JAV pajėgumų ir gali praeiti labai daug laiko, iki kol ES taps nepriklausoma nuo JAV. ES gynybos iniciatyvos tebėra mažiau ambicingos, nei atrodo ir geriausiu atveju paremia NATO, o ne bando išlaikyti pusiausvyrą prieš aljansą.⁴⁴ Anders Wivel analizė taip pat parodo, kad Europos padėtis dabartinėje tarptautinėje sistemoje ir toliau glaudžiai susijusi su JAV. Priešinimosi JAV hegemonijai kaina būtų pernelyg didelė, o JAV nekelia karinės grėsmės ES valstybėms. Vadinasi, kad ES nėra suinteresuoti laikyti pusiausvyros prieš JAV gynybos srityje.⁴⁵

Taip pat reikėtų atkreipti dėmesį į tai, kaip pačios Jungtinės Valstijos reagavo į ES gynybos iniciatyvas. Prezidento Bušo administracija laikėsi gan kritiškos nuomonės Europos strateginės autonomijos klausimu, Obamos administracija buvo šiek tiek palankesnė, tačiau į valdžią atėjus D. Trumpui reikalai vėl pakrypo į blogąją pusę. Trumpo administracija neigiamai žiūrėjo į ES gynybos schemas ir pateikė euroskeptišką perspektyvą. Kai kurie Trumpo valdymo administracijos nariai manė, kad ES gynybos iniciatyvos gali apriboti JAV įtaką Europos žemynui.⁴⁶ Taigi turint omenyje tai, kad yra tikimybė, kad Donaldas Trumpas vėl gali užimti JAV prezidento postą, ES valstybės narės, ypač tos, kurios palaiko bendradarbiavimą su NATO aljansu, gali būti atsargesnės EK pasiūlymų gynybos srityje klausimu.

Apibendrinant, ES valstybės yra tarsi pasimetusios tarp didesnio strateginės autonomijos siekio ir tuo pačiu praktinės priklausomybės nuo JAV karinių ir saugumo pajėgumų. Šią dinamiką gali iliustruoti ES valstybių narių pastangos palaikyti ryšį NATO formate bei ganėtinai aktyvus gynybos priemonių pirkimas iš JAV. Nepaisant komunikacijos apie didesnę strateginės autonomijos siekį gynybos srityje, ES šalys narės toliau perka ginklus iš JAV. Taip pat reikėtų atkreipti dėmesį į

⁴³ Matthew Karnitsching, „America’s European burden: How the Continent still leans on the US for security“, Politico, žiūrėta 2024 m. balandžio 25 d., <https://www.politico.eu/article/america-europe-burden-continent-leans-security-defense-military-industry/>

⁴⁴ Lorenzo Cladi, „Persevering with bandwagoning, not hedging: why European security cooperation still conforms to realism“ *Defence Studies*, vol. 22 nr. 4 (2022), 624–643.

⁴⁵ Anders Wivel, „Balancing against Threats or Bandwagoning with Power? Europe and the Transatlantic Relationship after the Cold War“ *Cambridge Review of International Affairs* vol. 21, nr. 3 (2008), p. 289–305

⁴⁶ Erik Brattberg, „How Washington views New European Defense Initiatives“, Carnegie Endowment, žiūrėta 2024 m. balandžio 22 d., <https://carnegieendowment.org/2020/03/03/how-washington-views-new-european-defense-initiatives-pub-81229>

ganėtinai kritišką JAV prezidentų požiūrį į ES gynybos iniciatyvas turint omenyje tai, kad ES valstybės narės turi išsiskiriančius strateginius požiūrius į bendradarbiavimą NATO formate.

3) Nerimas dėl nacionalinio suvereniteto ir požiūris į strateginę autonomiją

Taip pat vienas iš reikšmingų veiksnių, galinčių prisidėti prie ES valstybių narių nenoro priimti EK pasiūlymus gynybos srityje, yra jų nenoras perleisti dalį suvereniteto ir autonomijos saugumo ir gynybos klausimais. Nacionalinis suverenitetas yra giliai įsišaknijęs ES valstybių narių politinėse tapatybėse, atspindinčiose jų istorinę patirtį, tradicijas ir valstybingumo suvokimą. Iniciatyvos, kurios yra nutaikytos gilesnę integraciją „aukštosios politikos“ (angl. high politics) srityje, dažnai šalių narių sutinkamos skeptiškai.

Reikėtų atkreipti dėmesį, kad užsienio ir gynybos politikos klausimais ES turi tik specialiąją kompetenciją. Anot Asle Toje, BUSP klausimai priimami vieningai, o ne kvalifikuota dauguma dėl vienos priežasties – suvereniteto. Autorius teigia, jog ES valstybės narės norėtų turėti 27 valstybių svorį siekdamas savo užsienio ir gynybos politikos tikslų, tačiau reikėtų nepamiršti, kad užsienio ir gynybos politikos tikslus taip pat apibrėžtų ir kitos 26 šalys, todėl ši idėja pasidaro mažiau patraukli. Dėl šios priežasties BUSP buvo „išstumta“ į ES specialiąją kompetenciją.⁴⁷ Anot Jolyon Howorth, nuo 1648 m. Vestfalijos sutarties įsigaliojimo Europos gynybos politika tradiciškai priklausė atskiroms suverenioms valstybėms. Nepaisant daugiau nei dvidešimt metų trukusių ES pastangų turėti bendrą saugumo ir gynybos politiką, šiandien tai taip pat lieka įprasta tvarka. Europos lyderiai nuo devintojo dešimtmečio pasisakė už tai, kad ES turėtų perimti daugiau atsakomybių gynybos srityje. Tačiau nepaisant šios tokios pažangos kuriant ir įtraukiant valstybes į gynybos iniciatyvas, šalys narės vis dar valdo savo gynybos politiką.⁴⁸ Galima matyti, kad suvereniteto klausimas aktualus nebe pirmus metus.

Taigi apibendrinant galima pasakyti, kad suvereniteto klausimo sudėtingumas ir šalių narių nenoras atsisakyti jo gynybos klausimais kelia iššūkių priimant EK pasiūlymus gynybos srityje. Kaip rodo istorija, nacionalinio suvereniteto samprata yra pakankamai stipriai įsišaknijusi į ES valstybių narių politinę tapatybę. Nenoras perleisti dalį suvereniteto gynybos klausimams spręsti atspindi norą išlaikyti strateginę nepriklausomybę. Norint suprasti, kodėl valstybės narės nėra nusiteikusios priimti EK pasiūlymus gynybos srityje, reikėtų atkreipti dėmesį į nacionalinio suvereniteto klausimus.

4) Rusijos grėsmės supratimas

Grėsmės suvokimas ES šalyse skiriasi atspindėdamas tiek istorinę patirtį, tiek geopolitinę padėtį ir strateginius tikslus. Šis požiūrių įvairumas išryškėjo Rusijos grėsmės kontekste, kuri ES

⁴⁷ Asle Toje, „The Consensus—Expectations Gap: Explaining Europe’s Ineffective Foreign Policy“ *Security Dialogue*, vol. 39 nr. 1 (2008), p. 121-141

⁴⁸ Jolyon Howorth, „European defence policy and subsidiarity: The imperative of the EU level“ *European View*, vol. 18 nr 1 (2019), p. 62-70

saugumo architektūroje iškilo kaip vienas ir pagrindinių pavojų. Kai kurios ES valstybės narės Rusiją laiko pagrindiniu saugumo ir gynybos iššūkiu, tačiau kitos šalys laikosi šiek tiek nuosaikesnio požiūrio, išryškindamos ekonominius ryšius su Rusija. Taip pat tokie veiksniai kaip geografinė padėtis ir energetinė priklausomybė gali formuoti šalių suvokimą apie Rusijos grėsmę, darydami įtaką jų gynybos politikai.

Pavyzdžiui, rytų ir pietų Europos ES piliečiai gali būti labiau susirūpinę dėl prastai kontroliuojamos migracijos į savo šalis. 2018 metais Slovėnija, Austrija, Vengrija, Bulgarija, Graikija, Malta ir Italija tai laikė didžiausia grėsme. Graikija, Malta, Ispanija, Portugalija, Slovakija ir Austrija buvo stipriai susirūpinusios dėl tarptautinio nusikalstamumo. Terorizmo baimė ganėtinai stipri valstybėse, kurios palyginus neseniai buvo patyrusios teroristinius išpuolius, tarp šalių yra Prancūzija, Ispanija, Vokietija, Danija ir Belgija. Štai susirūpinimas dėl Rusijos buvo stipriausias vidurio ir rytų Europos valstybėse (išskyrus Vengriją) – Estijoje, Rumunijoje, Lietuvoje, Lenkijoje ir Suomijoje. 2018 metais praktiškai problematiškiausias ES valstybių pasidalinimas grėsmės prasme buvo dėl Rusijos, kadangi 7 šalys ją laikė svarbiausia grėsme saugumui, kitos 6 laikė didele grėsme, tačiau 5 šalys (Graikija, Italija, Portugalija, Vengrija, Kipras) Rusijos visiškai nelaikė grėsme.⁴⁹ Nepaisant to, kad iš esmės ES gebėjo susitarti dėl sankcijų Rusijai tik kai prasidėjo karas Ukrainoje, nereikštų pamiršti, kad net prieš pat invaziją Vakarų Europoje buvo ganėtinai daug esminių skirtumų tarp pasirinktos politikos Rusijos atžvilgiu.⁵⁰ Pavyzdžiui, Vokietija ilgai tikėjo „pokyčio per prekybą“ (angl. change through trade, vok. Wandel durch Handel) galia Rusijos atžvilgiu, todėl tapo iš dalies priklausoma nuo Rusijos energetinių išteklių, tokių kaip nafta ir dujos.⁵¹

Taigi nesutarimai tarp valstybių apie tai, kas yra grėsmė ir kas nėra grėsmė, gali trukdyti valstybėms pritari EK pasiūlymams gynybos srityje.

2. METODOLOGIJA

Tyrimo tikslas yra išnagrinėti veiksnius, darančius įtaką ES šalių nenorui priimti EK pasiūlymus dėl gilesnio bendradarbiavimo gynybos srityje. Pasirinkus kokybinę turinio analizę kaip tyrimo atlikimo įrankį, siekiama nustatyti ir išanalizuoti pagrindines temas, tendencijas ir perspektyvas esamoje literatūroje siekiant visapusiškai suprasti priežastis, nulėmusias valstybių narių pozicijas dėl gynybos integracijos ES. Kokybinė turinio analizė yra tyrimo metodas,

⁴⁹ Susi Dennison, Ulrike Franke, Pawel Zerka, „The nightmare of the dark: The security fears that keep Europeans awake at night“, ECFR, žiūrėta 2024 m. gegužės 1 d., https://ecfr.eu/special/the_nightmare_of_the_dark_the_security_fears_that_keep_europeans_away_at_n/

⁵⁰ Patrick Wintour, „Why are Germany and France at odds with the Anglosphere over how to handle Russia?“, The Guardian, žiūrėta 2024 m. gegužės 3 d., <https://www.theguardian.com/world/2022/jan/26/nato-allies-policy-russia-ukraine-analysis>

⁵¹ Thibault Muzergues, „Threats: European Perspectives on a Changing Strategic Environment“, International Republican Institute, žiūrėta 2024 m. gegužės 3 d., <https://www.iri.org/resources/threats-european-perspectives-on-a-changing-strategic-environment/>

naudojamas sistemingsai analizuoti tekstinius duomenis siekiant nustatyti duomenų dėsninumus, temas ir reikšmes.⁵² Šiame tyrime kokybinės turinio analizės metodu bus tiriami veiksniai, kurie daro įtaką ES šalių vangumui reaguojant į EK pasiūlymus gynybos bendradarbiavimo srityje. Metodika apims prieinamų šaltinių iš interneto rinkimą ir analizę, pavyzdžiui, akademinis straipsnius, politikos dokumentus, vyriausybės ataskaitas ir ekspertų analizes, kad būtų galima suprasti priežastis, slypinčias už valstybių narių pozicijų dėl gynybos integracijos ES.

Kokybinė turinio analizė apims sistemingą pasirinktų šaltinių peržiūrą ir interpretavimą, siekiant nustatyti pasikartojančias arba kaip tik besiskiriančias temas ir požiūrius, susijusius su bendradarbiavimu ES gynybos politikoje. Analizė bus atliekama su duomenų skirstymu į kategorijas, kad informacija būtų suskirstyta į reikšmingas temas teminei analizei. Išsamiai išnagrinėjus duomenus, šiuo tyrimu bus siekiama atskleisti pagrindines priežastis, lėmusias ES šalių narių vangumą reaguojant į EK pasiūlymus gynybos srityje.

Tyrimo analizei pasirinkta naudoti 3 ES valstybes nares: Prancūziją, Švediją ir Rumuniją. Trijų šalių atrankai į analizę turėjo įtakos praktiniai sumetimai, tokie kaip apimties ribojimai ir viešos informacijos prieinamumas. Sutelkus dėmesį į mažesnę šalių skaičių, galima nuodugniau išnagrinėti jų požiūrius gynybos srityje. Šios šalys buvo pasirinktos atsižvelgiant į kelis argumentus:

1) Geografinė įvairovė

Pasirinktos šalys atstovauja įvairiems geografiniams ES regionams, įskaitant Vakarų, Šiaurės ir Rytų Europą, todėl galima plačiau pažvelgti į gynybos bendradarbiavimo dinamiką žemyne.

2) Įvairi gynybos politika

Prancūzija yra viena iš pagrindinių ES karinių jėgų, turinti stiprią gynybos pramonę ir aktyviai dalyvaujanti ES gynybos iniciatyvose. Švedija buvo ilgai žinoma kaip neutrali valstybė, turinti didelius gynybos pajėgumus ir atsisakanti dalyvauti ES užsienio ir gynybos politikoje, tačiau prasidėjus karui Ukrainoje įstojo į NATO aljansą ir pradėjo dalyvauti gynybos klausimuose. Rumunija, kaip viena iš naujesnių ES valstybių, gali suteikti vertingų įžvalgų apie gynybos dinamiką Rytų Europoje ir Juodosios jūros regione.

3) Skirtingas požiūris į JAV hegemoniją

Nepaisant to, kad Prancūzija yra NATO narė ir palaiko ryšius su JAV saugumo klausimais, šalis skleidžia Europos strateginės autonomijos idėją, kas gali būti suprasta

⁵² Philipp Mayring, „Qualitative content analysis: theoretical foundation, basic procedures and software solution“, Social Science Open Access Repository, žiūrėta 2024 m. gegužės 3 d., https://www.ssoar.info/ssoar/bitstream/handle/document/39517/ssoar-2014-mayring-Qualitative_content_analysis_theoretical_foundation.pdf

kaip balansavimas prieš hegemoną, o ne bendradarbiavimas su juo. Švedija, tradiciškai būdama neutrali šalis, palaikė stiprius ryšius su JAV net ir iki įstojimo į NATO aljansą, ką būtų galima laikyti bendradarbiavimu su hegemonu. Rumunija bendradarbiauja kartu su JAV ir laiko ją savo saugumo užtikrintoja ir bendradarbiauja su JAV, tačiau taip pat siekia dalyvauti ES gynybos iniciatyvose.

Kiekviena pasirinkta šalis į tyrimą atsineša unikalias perspektyvas, atspindinčias skirtingus požiūrius į gynybos politiką. Analizuojant įvairias perspektyvas, siekiama visapusiškai suprasti veiksnius, turinčius įtakos ES šalių neužtikrintumui dėl EK pasiūlymų gynybos bendradarbiavimo srityje.

Trijų šalių atrankai analizei turėjo praktiniai sumetimai, įskaitant apimties ribojimus ir informacijos prieinamumą. Sutelkus dėmesį į mažesnę šalių skaičių, galima nuodugniau išnagrinėti jų perspektyvas dėl bendradarbiavimo gynybos srityje ES mastu. Nors toks požiūris gali apriboti išvadų apibendrinimą platesniu ES kontekstu, reikėjo atsižvelgti į darbo apimtį ir viešos informacijos prieinamumą.

3.TYRIMAS

Pirma, tyrime bus pristatyti EK pasiūlymai gynybos srityje, kurie buvo pateikti po karo Ukrainoje 2022 m. pradžios bei kai kurių šalių narių atsakas į juos – taip bus galima pamatyti, kaip šalys reagavo į pateiktus pasiūlymus. Po to bus detaliau nagrinėjamos pasirinktų šalių narių (Prancūzijos, Švedijos ir Rumunijos) pozicijos pagal anksčiau įvardytus veiksnius.

3.1. EK Pasiūlymai Gynybos Srityje Pradedus Karui Ukrainoje 2022 m.

2022 metais Ukrainoje prasidėjus karui, EK į tai atsakė pateikdama pasiūlymus, kaip būtų galima stiprinti ES šalių bendradarbiavimą gynybos srityje ir stiprinti ES saugumo pajėgumus. Taigi 2022 metų gegužės 18 dieną EK ir Vyriausioji Įgaliotinė Versalio viršūnių susitikime pristatė investicijų į gynybą spragų analizę.⁵³ Pasiūlymai, kurie bus pristatomi šiame darbe yra Europos gynybos pramonės stiprinimo naudojantis bendradarbiaujamaisiais viešaisiais pirkimais priemonė (angl. EDIRPA - European defence industry reinforcement through common procurement act) ir Aktas dėl paramos šaudmenų gamybai (angl. ASAP - the Act in Support of Ammunition Production).

⁵³ Europos Komisija, „Stipresnė Europos gynyba“, EK, žiūrėta 2024 m. gegužės 3 d., https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/europe-fit-digital-age/stronger-european-defence_lt

3.1.1. Europos gynybos pramonės stiprinimo naudojantis bendradarbiaujamaisiais viešaisiais pirkimais priemonė – EDIRPA

EK pasiūlymas, žinomas kaip Europos gynybos pramonės stiprinimo naudojantis bendradarbiaujamaisiais viešaisiais pirkimais priemonė (toliau – EDIRPA), yra svarbi iniciatyva, kuria siekiama stiprinti ES gynybinius pajėgumus ir skatinti glaudesnę valstybių narių bendradarbiavimą gynybos srityje. EDIRPA sukurta kaip platesnės ES bendros saugumo ir gynybos politikos sistemos dalis, siekia sustiprinti Europos gynybinius pajėgumus skatindama bendradarbiavimą gynybos technologijų, inovacijų ir gynybos srityse.

EDIRPA yra trumpalaikė finansinė priemonė, skirta bendriems viešiesiems pirkimam gynybos srityje skatinti, siekianti 300 mln. eurų vertę. Pirminiame EK pasiūlyme buvo minima 500 mln. Eurų suma, tačiau galutiniame projekte ji sumažinta iki 300 mln. Eurų. Šia priemone siekiama gerinti bendradarbiavimą tarp valstybių narių – tam, kad pasinaudotų parama, turi bendradarbiauti bent 3 valstybės, kad įsigytų reikalingų gynybos prekių. Kadangi programa yra trumpalaikė, ji bus vykdoma tik 2024-2025 m.⁵⁴ Taigi EDIRPA buvo sukurta kaip trumpalaikė priemonė skatinti valstybių tarpusavio bendradarbiavimą gynybos prekių pirkime.

Vis dėlto reikėtų atkreipti dėmesį, kad derybos dėl EDIRPA pasiūlymo truko ganėtinai ilgai. EK pristatė šį pasiūlymą 2022 m. liepos 19 d., tačiau jis buvo galutinai priimtas tik 2023 m. spalio 26 d. Pagrindinė priežastis, kodėl vangiai vyko akto priėmimas, buvo derybos dėl tam tikrų akto sąlygų, kurios derybų metu buvo pakeistos tam, kad aktas būtų priimtas.⁵⁵ Pagrindinės diskusijos kilo dėl gynybos įrangos, pagamintos už ES ribų. Galų gale buvo susitarta dėl leidžiamų ne ES komponentų procento, kuris yra 35%, kuris yra pusiaukelėje tarp to, ką siūlė Taryba ir Parlamentas. Taip pat įvesta taisyklė, kad EDIRPA lėšos negali būti naudojamos komponentams gauti iš šalių, kurios nepaiso gerų kaimyninių santykių. Nors EK pirminiame pasiūlyme EDIRPA pristatytas kaip fondas, kurio pinigai skirti prekėms, pagamintoms tik ES, po derybų nuspręsta, kad prekes galima pirkti iš Islandijos, Lichtenšteino ir Norvegijos. Taip pat ilgai derėtasi dėl trečiųjų šalių įtraukimo į pirkimus, kadangi šalys narės argumentavo, jog įsigyti priemones vien tik ES ribose yra nerealistiška. Tam pristatytos 2 sąlygos – įranga turi būti jau naudojama valstybėse narėse ir perkančios ES šalys turi stengtis, kad laikui bėgant pakeistų ne ES komponentus, kuriems taikomi

⁵⁴ Europos Komisija, „Klausimai ir atsakymai apie Šaudmenų gamybos rėmimo aktą (ASAP) ir Europos gynybos pramonės stiprinimo naudojantis bendradarbiaujamaisiais viešaisiais pirkimais aktą (EDIRPA)“, Europos Komisija, žiūrėta 2024 m. gegužės 1 d., https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/lt/qanda_24_1496

⁵⁵ Europos Parlamentas, „Regulation establishing the European defence industry reinforcement through common procurement act (EDIPRA)“, Europos Parlamentas, žiūrėta 2024 m. gegužės 1 d., [https://www.europarl.europa.eu/legislative-train/theme-a-europe-fit-for-the-digital-age/file-european-defence-industry-reinforcement-through-common-procurement-act\(edirpa\)?sid=7901](https://www.europarl.europa.eu/legislative-train/theme-a-europe-fit-for-the-digital-age/file-european-defence-industry-reinforcement-through-common-procurement-act(edirpa)?sid=7901)

naudojimo apribojimais.⁵⁶ Taigi nors EDIRPA buvo pasiūlyta kaip greitojo reagavimo trumpalaikė priemonė, jos priėmimas užsitęsė dėl diskusijų apie gynybos priemonių pirkimus iš trečiųjų šalių.

Be to, kai kurios šalys narės atskirai pareiškė nuomones apie pirminį EDIRPA pasiūlymą. Švedijos parlamento Gynybos komitetas išreiškė susirūpinimą dėl EDIRPA pasiūlymo teigdamas, kad jis yra nesuderinamas su subsidiarumo principu, nes gynybos priemonių pirkimas išskirtinai priklauso nacionalinei kompetencijai. Be to, komitetas tvirtino, kad EK neturėtų būti suteikta daugiau įtakos sprendimams dėl gynybos politikos, kurie anksčiau buvo priimami nacionaliniu lygmeniu.⁵⁷ Taip pat kita valstybė, Suomija, pažymėjo, kad esamoje situacijoje kiekviena valstybė turi savo nacionalinius gynybos veiklos ribojimus ir sprendimus, todėl bendri pirkimai vyksta dideliais kiekiais. Dėl šios priežasties pirkimų sandoriai būna dideli ir pardavėjais galėtų būti tik didžiausios Europos gynybos pramonės įmonės, kas užkirstų kelią gynybos prekių konkurencijai ir trikdytų mažesnius pramonės pajėgumus turinčių valstybių įmonėms dalyvauti viešuosiuose pirkimuose.⁵⁸ Į šią suomių pastabą buvo atkreiptas dėmesys ir buvo padarytas sprendimas, kad kai įsigytos įrangos gamybos procese dalyvauja maža arba vidutinė įmonė, tuomet bus gaunama 5% premija.⁵⁹ Rumunijos Senato rūmai taip pat pareiškė nuomonę dėl EDIRPA projekto. Rumunijos Senato atstovai pareiškė nuomonę, kad gynybos pirkimai turėtų būti išskirtinai valstybių narių atsakomybė ir EK turėtų atkreipti į tai dėmesį siūlydama finansinių instrumentų projektus.⁶⁰ Švedijos parlamento Gynybos komitetas pradžioje taip pat išreiškė susirūpinimą dėl EDIRPA pasiūlymo teigdamas, kad jis nesuderinamas su subsidiarumo principu, nes viešųjų pirkimų klausimai gynybos srityje yra išskirtinai valstybių narių nacionalinė kompetencija.⁶¹ O Prancūzija iš esmės palaikė EK pasiūlymą dėl EDIRPA, nes jis palaikė gynybos priemonių pirkimą iš ES vidaus, o ne iš trečiųjų šalių.⁶² Taigi galima matyti, kad kai kurios šalys oficialiai išreiškė savo nuomones

⁵⁶ Aurélie Pugnet, „Negotiators strike deal on first EU weapons joint procurement programme“, Euractiv, žiūrėta 2024 m. gegužės 1 d., <https://www.euractiv.com/section/defence-and-security/news/negotiators-strike-deal-on-first-eu-weapons-joint-procurement-programme/>

⁵⁷ Calle Håkansson, „What Future European Defence And Technological Industrial Basis (EDTIB) Do We Want/Need? The Swedish case“, IRIS-France, žiūrėta 2024 m. gegužės 1 d., <https://www.iris-france.org/wp-content/uploads/2024/02/ARES-92-Comment.pdf>

⁵⁸ Viite Tieteen, „Ukraine’s military aid must not be jeopardized by EU member states seeking their own interests“, Viite, žiūrėta 2024 m. gegužės 3 d., <https://www.viite.fi/2023/06/15/ukraines-military-aid-must-not-be-jeopardized-by-eu-member-states-seeking-their-own-interests/>

⁵⁹ Europos Parlamentas, „Regulation establishing the European defence industry reinforcement through common procurement act (EDIPRA)“, Europos Parlamentas, žiūrėta 2024 m. gegužės 1 d., [https://www.europarl.europa.eu/legislative-train/theme-a-europe-fit-for-the-digital-age/file-european-defence-industry-reinforcement-through-common-procurement-act-\(edirpa\)?sid=7901](https://www.europarl.europa.eu/legislative-train/theme-a-europe-fit-for-the-digital-age/file-european-defence-industry-reinforcement-through-common-procurement-act-(edirpa)?sid=7901)

⁶⁰ Parlamentul României Senat, „Opinion of the Senate of Romania on the EDIPRA proposal“, Europarlamentas, žiūrėta 2024 m. gegužės 2 d., [https://www.europarl.europa.eu/RegData/docs_autres_institutions/parlements_nationaux/com/2022/0349/RO_SENATE_CONT1-COM\(2022\)0349_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/docs_autres_institutions/parlements_nationaux/com/2022/0349/RO_SENATE_CONT1-COM(2022)0349_EN.pdf)

⁶¹ Håkansson, Calle. „What Future European Defence And Technological Industrial Basis (EDTIB) Do We Want/Need? The Swedish case“, IRIS-France, žiūrėta 2024 m. gegužės 1 d., <https://www.iris-france.org/wp-content/uploads/2024/02/ARES-92-Comment.pdf>

⁶² Jean-Pierre Maulny, „France’s Perception Of The EU Defence Industrial “Toolbox”, IRIS-France, žiūrėta 2024 m. gegužės 2 d., <https://www.iris-france.org/wp-content/uploads/2024/02/ARES-94-Comment.pdf>

dėl EDIRPA ir į kai kurių nuomonę buvo atsižvelgta, pavyzdžiui, nustatyta premija perkant amuniciją iš mažų-vidutinių įmonių. Taip pat pastebėtina, kad valstybės narės nėra linkusios pritarti EK kišimuisi į gynybos priemonių pirkimą.

Taip pat priimant šį aktą vyko diskusijos ir dėl EDIRPA biudžeto. Visų pirma, pirminiame EK pasiūlyme buvo įtvirtinta, kad EDIRPA biudžeto suma turėtų būti 500 mln. Eurų. Tačiau Europos parlamentas pasiūlė pakelti tą sumą iki 1,5 mlrd. eurų, turint omenyje, kad net ir kiekviena šalis atskirai daugiau išleidžia savo gynybai nei 1,5 mlrd. eurų. Net tokia suma kaip daugiau nei vienas milijardas būtų suprantama kaip palyginus maža, turint omenyje, kiek valstybės išleidžia gynybos biudžetui.⁶³ Vis dėlto dėl ribotų ES biudžeto lėšų buvo apsisistota ties 300 mln. Eurų.

Apibendrinant galima matyti, kad lyginant su pirminiu EK pasiūlymu, EDIRPA gan reikšmingai keitėsi. Pradedant tuo, kad biudžetas sumažintas nuo 500 mln. Eurų iki 300 mln. Eurų, kas reiškia, kad iš esmės finansavimas programai nėra didelis ir, tikėtina, didelio ekonominio poveikio ir paskatos valstybėms bendradarbiauti gali ir nebūti. Vis dėlto EK pabrėžė, kad šis įrankis skirtas bendradarbiavimo skatinimui. Taip pat reikėtų atkreipti dėmesį, kad pagrindines diskusijas EP sukėlė pirminis EK pasiūlymas pirkti prekes tik iš vidinės ES rinkos, kas pasirodė tiesiog neįmanoma, todėl leista daryti pirkimus iš Norvegijos, Lichtenšteino ir Islandijos taip pat leista pirkti amuniciją ir iš trečiųjų šalių, pavyzdžiui, JAV, su tam tikromis sąlygomis. Vertėtų atkreipti dėmesį, kad kai kurios šalys išreiškė nuogastavimus dėl per didelio EK kišimosi į išskirtinai nacionalinius reikalus – gynybos prekių pirkimą. Visa tai lėmė, kad EDIRPA buvo „praskiestas“ lyginant su pirmine EK idėja, tačiau pagrindinė mintis – valstybių skatinimas bendradarbiauti viešųjų pirkimų srityje – liko.

3.1.2. Aktas dėl paramos šaudmenų gamybai – ASAP

EK iniciatyva, žinoma kaip Šaudmenų gamybos rėmimo aktas (toliau – ASAP) ir pasiūlyta 2023 metų gegužę, o priimta tų pačių metų liepos mėnesį, yra vienas iš EK žengtų žingsnių stiprinant ES gynybinius pajėgumus. Ši iniciatyva yra ES bendrosios saugumo ir gynybos politikos dalis. Teikdama finansavimą, ASAP programa siekia pašalinti esmines gynybos pramonės pajėgumų spragas ir skatinti tarpvalstybinį bendradarbiavimą. Ši EK iniciatyva atspindi ES įsipareigojimą skatinti tvirtesnę ir konkurencingesnę gynybos pramonę.

ASAP yra siekiama padėti ES gynybos pramonei padidinti savo pajėgumus tam, kad jie atitiktų padidėjusią šaudmenų ir raketų paklausą. Šio akto tikslas taip pat yra užtikrinti patikimą gynybos pramonės tiekimą ir šalinti gamybos kliūtis tam, kad būtų spartinami gamybos tempai. Šiuo metu ASAP biudžetas yra 500 mln. eurų. ASAP programa šiuo metu taip pat yra trumpalaikė ir

⁶³ Suzanne Lynch, Eddy Wax ir Jacopo Barigazzi, „France pushes protectionism in Ukraine defense plan“, Politico, žiūrėta 2024 m. gegužės 2 d., <https://www.politico.eu/article/eu-defense-ukraine-plan-france-protectionism-arms-production-edirpa-procurement/>

bus taikoma 2023-2025 m. laikotarpiui. Šią programą būtų galima laikyti kaip atsaką į ES šalių narių pagalbą Ukrainai tam, kad šalys narės, perdavusios amuniciją Ukrainai, galėtų vėl papildyti savo atsargas.⁶⁴ Taigi galima matyti, kad ASAP buvo sukurtas kaip įrankis stiprinti ES gynybos pramonę tam, kad šalys narės galėtų papildyti tas atsargas, kurias perdavė Ukrainai.

Vis dėlto šis EK pasiūlymas nesusilaukė pernelyg stipraus valstybių narių palaikymo. Euractiv duomenimis, iš viso 21 valstybė narė palaikė kelių nuostatų išbraukimą iš programos. Vokietijos vadovaujama grupė pasisakė prieš EK bandymą peržengti savo kompetenciją, kurią šalys pavadino tiesiog nereikalinga. Pagrindinės šalys, kurios nepritarė ASAP punktams, buvo Belgija, Bulgarija, Estija, Malta ir Liuksemburgas. Pagrindinis konfliktas kilo todėl, kad šalys narės norėjo laikyti duomenis apie savo gamybines apimtis ir gamybos įmones nacionaliniu lygmeniu, taip pat valstybės nenorėjo perduoti EK leidimo teikti prioritetinius gamybos užsakymus (angl. priority-rated orders).⁶⁵ Pavyzdžiui, Švedijos vyriausybė išreiškė bendrą paramą pasiūlymui, tačiau pastebėjo, kad EK gali būti suteikti per platūs įgaliojimai rinkti informaciją, planuoti ir stebėti gynybos pramonę.⁶⁶ Prancūzija prieštaravo EK pasiūlytai ASAP programai, nes šios priemonės dėka būtų atiduota dalis valstybių narių galios gynybos pramonės politikos srityje į ES rankas.⁶⁷ Rumunija pasiūlymą palaikė.⁶⁸ Taigi iš pirmo žvilgsnio ES valstybės narės neigiamai sutiko ASAP pasiūlymą todėl, kad manė, jog EK pernelyg daug kišasi į tokį jautrų sektorių, kaip gynybos sektorius.

Kaip galima suprasti iš aukščiau paminėtos informacijos, ASAP projektas buvo „praskiestas“, kadangi šalys narės manė, kad EK būtų suteikta per daug galių tokioje jautrioje srityje kaip gynyba. Taigi remiantis pirminiu EK pasiūlymu, EK turėtų prieigą prie konfidencialios gynybos pramonės informacijos, susijusios su gamybiniais pajėgumais. EK galėtų prašyti duomenų, susijusių su įmonių gamybiniais pajėgumais, numatomomis kliūtimis, tiekimo grandinės elementais ir atsargomis. Remdamasi šiuo pasiūlymu, EK nuolat stebėtų įmonių gamybos pajėgumus ir tiekimo grandines bei vertintų įmonių gebėjimą reaguoti į rinkos paklausą. Paprastai tokia informacija yra

⁶⁴ Europos Komisija, „Klausimai ir atsakymai apie Šaudmenų gamybos rėmimo aktą (ASAP) ir Europos gynybos pramonės stiprinimo naudojantis bendradarbiaujamaisiais viešaisiais pirkimais aktą (EDIRPA)“, Europos Komisija, žiūrėta 2024 m. gegužės 1 d., https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/lt/qanda_24_1496

⁶⁵ Aurélie Pugnet, „EU countries team up to cancel bloc’s ammunition production boost plan“, Euractiv, žiūrėta 2024 m. gegužės 1 d., <https://www.euractiv.com/section/defence-and-security/news/eu-member-states-team-up-to-cancel-blocs-ammunition-production-boost-plan/>

⁶⁶ Calle Håkansson, „What Future European Defence And Technological Industrial Basis (EDTIB) Do We Want/Need? The Swedish case“, IRIS-France, žiūrėta 2024 m. gegužės 1 d., <https://www.iris-france.org/wp-content/uploads/2024/02/ARES-92-Comment.pdf>

⁶⁷ Jean-Pierre Maulny, „France’s Perception Of The EU Defence Industrial “Toolbox”, IRIS-France, žiūrėta 2024 m. gegužės 2 d., <https://www.iris-france.org/wp-content/uploads/2024/02/ARES-94-Comment.pdf>

⁶⁸ Simona R. Soare, „Romania’s Perception Of The EU Defence Industrial “Toolbox”, IRIS-France, žiūrėta 2024 m. gegužės 2 d., <https://www.iris-france.org/wp-content/uploads/2024/03/ARES-95-Comment.pdf>

konfidenciali ir saugoma nuo užsienio valstybių.⁶⁹ Taip pat, remiantis pasiūlymu, EK suteiktų sau teisę Europos šaudmenų pramonei užsakyti pirmenybinius užsakymus. ASAP, pagal pirminę idėją, suteiktų galimybę EK išskirtinėmis aplinkybėmis reikalauti įmonės, kad įsipareigojimas būtų priimtas arba būtų teikiamas prioritetas svarbių gynybos prekių užsakymui.⁷⁰ Vis dėlto galutiniame ASAP tekste nebebuvo nuostatų, susijusių nei su pirmenybiniais užsakymais, nei su konfidencialios informacijos, susijusios su gamybiniais pajėgumais, perdavimu.

Apibendrinant galima matyti, kad ambicingi EK siekiai gynybos srityje taip pat buvo „praskiesti“, nes valstybės narės atsisakė perduoti dalį suvereniteto gynybos srityje. Tačiau taip pat galima atkreipti dėmesį, kad šis EK pasiūlymas buvo priimtas rekordiškai greitai – per maždaug 2 mėnesius, tačiau skyrėsi nuo pirminio ir ambicingo EK pasiūlymo.

Apibendrinant šį poskyrį, nors EDIRPA ir ASAP yra svarbūs žingsniai stiprinant ES gynybinius pramonės pajėgumus ir skatinant valstybių bendradarbiavimą, jų veiksmingumas priklauso nuo tinkamo finansavimo ir tvirtos paramos valstybių narių tarpe. Kartu sudėjus abiejų programų vertė yra 800 mln. eurų, kai tuo tarpu valstybės narės savo gynybos biudžetams atskirai skiria žymiai didesnes lėšas. Norint realizuoti iniciatyvų potencialą, svarbu iniciatyvoms skirti atitinkamus išteklius. Taip pat reikėtų atkreipti dėmesį, kad nors ASAP buvo priimtas per rekordiškai trumpą laiką, o EDIRPA priėmimas užtruko apie metus, abiejų EK pasiūlymų idėjos buvo gerokai sušvelnintos teisėkūros procese, nes valstybės narės išreiškė susirūpinimą dėl EK perdėto kišimosi į išskirtinę valstybių nacionalinę kompetenciją – gynybos klausimus. Taigi nors šios iniciatyvos buvo patvirtintos sąlyginai greitai, šis pagreitintas procesas buvo atliktas kompromisų ir sušvelninimų kaina.

3.2. Veiksnių analizė per Prancūzijos, Švedijos ir Rumunijos prizmę

3.2.1. Prancūzija

Gynybos strateginė orientacija

Prancūzijos gynybos orientacijai ES kontekste būdingas dvilypis požiūris, derinantis tiek dalyvavimą ES formato gynybos bendradarbiavime, tiek dalyvavimą NATO aljanse. Prancūzija, kaip viena iš pirmaujančių ES karinių galių ir viena iš Europos projekto steigėjų, atlieka lyderiaujančią vaidmenį formuojant Europos žemyno saugumo aplinką. Prancūzija, turinti ilgametes karybos tradicijas, pabrėžia ES strateginio suvereniteto svarbą, tačiau tuo pačiu yra integruota ir į NATO struktūras.

⁶⁹ Aurélie Pugnet, „Defence industry nervous about sharing trade secrets with EU“, Euractiv, žiūrėta 2024 m. gegužės 3 d., <https://www.euractiv.com/section/defence-and-security/news/defence-industry-nervous-about-sharing-trade-secrets-with-eu/>

⁷⁰ Europos parlamentas, „Act in support of ammunition production (ASAP)“, Europos parlamentas, žiūrėta 2024 m. gegužės 3 d., [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2023/749782/EPRS_BRI\(2023\)749782_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2023/749782/EPRS_BRI(2023)749782_EN.pdf)

Prancūzija tradiciškai suvokiama kaip atkakli Europos integracijos gynybos sektoriuje šalininkė (angl. Europeanist), pasisakanti už glaudesnę ES valstybių nariu bendradarbiavimą siekiant stiprinti žemyno saugumo architektūrą. Ši europietiška orientacija yra ryški Prancūzijos istorinėse pastangose stiprinti bendradarbiavimą gynybos srityje ES rėmuose. Kaip pavyzdys gali būti dažniausiai nepastebimas Tervureno NATO viršūnių susitikimas 2003 m., kurį paskatino JAV karas prieš Iraką. Tervurene Prancūzija ir Vokietija susivienijo ir bandė paskleisti Europos kariuomenės idėjas, tačiau Jungtinė Karalystė ir JAV vetavo šį pasiūlymą.⁷¹ Taigi galima matyti, kad Prancūziją galima būtų laikyti viena iš lyderių skleidžiant ES gynybos integracijos idėjas.

Tačiau vertėtų atkreipti dėmesį, kad Prancūzijos santykiai su NATO integruota karine struktūra per daug metų patyrė svarbių pokyčių, atspindinčių besikeičiančius jos strateginius prioritetus. Pažymėtina, kad Prancūzija 1966 m. pasitraukė iš NATO integruotos karinės vadovybės struktūros vadovaujant prezidentui Charles de Gaulle. Šis sprendimas galėjo pažymėti judėjimą link Prancūzijos noro vykdyti savarankiškesnę gynybos politiką. Tačiau 2009 m. Prancūzija, vadovaujama prezidento Nicolas Sarkozy, paskelbė apie savo sprendimą vėl prisijungti prie NATO integruotos karinės vadovybės, kas galėtų simbolizuoti judėjimą link gynybos formato palaikymo NATO lygmenyje.⁷² Tačiau idėjų lygmeniu Prancūzija dar nėra visiškai integruota. Prancūzai, anot Rieker, vis dar palaiko „prancūziškos didybės“ diskursą.⁷³ Kai kurie autoriai pastebi, kad nors yra poslinkis link aktyvesnio Prancūzijos įsitraukimo į NATO platformą ir judėjimo link gilesnio bendradarbiavimo su NATO, tai nebūtinai rodo judėjimą į ryšių gilinimą per NATO platformą (angl. atlanticism). Tai gali rodyti pragmatišką žingsnį siekiant tolesnių Prancūzijos saugumo tikslų naudojant veiksmingiausius tuo metu įmanomus institucinius mechanizmus.⁷⁴ Matoma, kad istoriškai Prancūzija pasižymėjo kaip pilnai neįsiintegravusi į NATO platformą, tačiau tai pasikeitė po 2009 m., kai Prancūzija prisijungė prie NATO integruotos karinės vadovybės, vis dėlto tai nebūtinai parodo, kad šalis nusprendė pakeisti savo gynybos orientaciją į „atlancistinę“.

Po to, kai Emanuelis Macronas pradėjo eiti Prancūzijos prezidento pareigas, jis pradėjo viešai pasisakyti apie Europos strateginę autonomiją. Prezidento vizija dėl ES strateginės autonomijos tapo viena iš pagrindinių jo užsienio politikos temų, atspindinčia įsitikinimą, kad Europa turi prisiimti didesnę atsakomybę už savo saugumą ir gynybą ir sumažintą strateginę

⁷¹ Gabriela Marin Thornton ir Tobias J. Oder, „European Defense: Back to Tervuren?“, E-IR, žiūrėta 2024 m. gegužės 3 d., <https://www.e-ir.info/2017/08/26/european-defense-back-to-tervuren/>

⁷² Permanent Representation of France to NATO, „France and NATO: presentation“, NATO, žiūrėta 2024 m. gegužės 1 d., <https://otan.delegfrance.org/France-and-NATO-presentation-1217>

⁷³ Pernille Rieker, „The French return to NATO: Reintegration in practice, not in principle“, *European Security*, vol. 22, nr. 3 (2013), p. 376–394

⁷⁴ Angélique Talmor ir Zachary Selden, „Is French defence policy becoming more Atlanticist?“, *Cambridge Review of International Affairs*, vol. 30 nr. 2–3 (2017), p.160–176

priklausomybę nuo kitų, ne ES valstybių.⁷⁵ Macrono raginimai dėl Europos strateginės autonomijos išryškėjo po geopolitinių pokyčių ir iššūkių, tokių kaip didėjanti įtampa su Rusija ir neapibrėžtumas, susijęs su JAV įsipareigojimu Europos saugumui. Macronas įvairiuose forumuose ir politinėse diskusijose nuolat propagavo Europos strateginės autonomijos koncepciją. Tai rodo didelį Prancūzijos ryžtą bendradarbiauti saugumo srityje ES lygmeniu.

Apibendrinant, Prancūzijos pozicija gynybos ir saugumo klausimais pabrėžia jos įsipareigojimą skatinti Europos integraciją ir kolektyvinį saugumą. Laikydamosi europietiško (angl. „europeanist“) požiūrio, Prancūzija buvo strateginės autonomijos iniciatyvos sumanytoja ir varomoji jėga. Pripažindama transatlantinio bendradarbiavimo svarbą ir pragmatiškai siekianti savo saugumo tikslų, Prancūzija akcentuoja Europos strateginę autonomiją kaip Europos ateitį.

Gynybos pramonės pajėgumai

Prancūzijos gynybos pramonė yra viena iš didžiausių ES valstybėse. Prancūzijos gynybos sektorius, kaip viena didžiausių gynybos pramonės šakų visoje ES, užima svarbią poziciją ES saugumo architektūroje.

Prancūzija yra viena iš didžiausių ginklų eksportuotojų pasaulyje ir penketuke yra kartu su JAV, Rusija, Kinija ir Vokietija. Prancūzijos eksportas pakilo 47% palyginus su 2014-2018 metais ir aplenkė Rusiją, tapdama antra pasaulyje didžiausia ginklų eksportuotoja po JAV. Nors Prancūzija bandė išplėsti savo ginklų pardavimą kitoms Europos valstybėms jau daug metų, jos eksportas į ES valstybes 2019-2023 m. sudarė tik 9,1% viso jos ginklų eksporto.⁷⁶ Turėdama 5000 įmonių ir 400 000 darbo vietų gynybos sektoriuje, įskaitant 165 000 tiesioginių darbo vietų gamybos pramonėje, Prancūzijos gynybos pramonė sudaro didelę Europos pajėgumų dalį ir sudaro daugiau nei 25% visų ES pajėgumų.⁷⁷ Verta paminėti, kad šiais metais Prancūzija pasiekė tikslą 2% savo BVP skirti gynybai. Šiais metais Prancūzijos gynybos biudžetas yra 47,2 mlrd. Eurų ir, remiantis šalies septynerių metų karinio planavimo įstatymu, artėjančiais metais turėtų nuolat didėti.⁷⁸ Prancūzijos gynybos pramonės dydis suponuoja svarbią Prancūzijos, kaip ES gynybos veikėjos, poziciją.

Taip pat Prancūzija labai aktyviai dalyvauja ir ES gynybos iniciatyvose, tokiose kaip Nuolatinis struktūrinis bendradarbiavimas (angl. PESCO – Permanent Structured Cooperation) ir Europos gynybos fondas (angl. EDF – European Defence Fund). Aktyviai dalyvaudama šioje veikloje, Prancūzija parodo savo įsipareigojimą skatinti Europos integraciją ir skatinti kolektyvinį

⁷⁵ Elysee, „President Macron gives speech on new initiative for Europe“, Elysee, , žiūrėta žiūrėta 2024 m. gegužės 1 d., <https://www.elysee.fr/en/emmanuel-macron/2017/09/26/president-macron-gives-speech-on-new-initiative-for-europe>

⁷⁶ Pieter D. Wezeman, Katarina Djokic, Mathew George, Zain Hussain ir Siemon T. Wezeman, „Trends In International Arms Transfers, 2023“, SIPRI, žiūrėta žiūrėta 2024 m. gegužės 1 d., https://www.sipri.org/sites/default/files/2024-03/fs_2403_at_2023.pdf

⁷⁷ Prancūzijos užsienio reikalų ministerija, „Defence industries and technologies“, France Diplomacy, žiūrėta 2024 m. gegužės 2 d., <https://www.diplomatie.gouv.fr/en/french-foreign-policy/economic-diplomacy-foreign-trade/supporting-french-businesses-abroad/strategic-sector-support/defence-industries-and/>

⁷⁸ Laura Kayali, „France will reach NATO defense spending target in 2024“, Politico, žiūrėta 2024 m. gegužės 2 d., <https://www.politico.eu/article/france-will-reach-nato-defense-spending-target-in-2024/>

gynybos bendradarbiavimą visoje ES. Pavyzdžiui, 2023 m. 125 Prancūzijos įmonės dalyvavo 46 Europos gynybos fondo projektuose, iš kurių koordinavo 19. Palyginimui – 96 Vokietijos įmonės dalyvavo 38 fondo projektuose ir 3 iš jų koordinavo, 37 Švedijos įmonės dalyvavo 20 projektų, iš kurių koordinavo 1.⁷⁹ Taigi galima matyti labai didelį Prancūzijos išitraukimą į gynybos projektus per Europos gynybos fondo formatą. Prancūzija taip pat yra neabejotina Nuolatinio struktūrinio bendradarbiavimo lyderė. Šalis yra linkusi dalyvauti projektuose, susijusiuose su bendrų pajėgumų plėtra. Taigi Nuolatinio struktūrinio bendradarbiavimo formoje Prancūzija dalyvauja 30 projektų, iš kurių kuruoja 14 (palyginimui – Vokietija dalyvauja 15, o kuruoja 8, Švedija dalyvauja 7, o nekuruoja nei vieno projekto).⁸⁰

Apibendrinant galima pasakyti, kad Prancūzijos gynybos pramonė yra viena iš didžiausių gynybos pramonių ES kontekste. Dalyvavimas pagrindinėse ES gynybos iniciatyvose, tokiose kaip Nuolatinis struktūrinis bendradarbiavimas ir Europos gynybos fondas, ji parodo savo įsipareigojimą ir norą stiprinti Europos gynybos integraciją ir skatinti kolektyvinį saugumą.

Priklausomybė nuo importuojamų gynybos priemonių iš JAV

Nepaisant to, kad Prancūzija turi tvirtą savo gynybos pramonę, ji taip pat perka ginklus ir iš Jungtinių Valstijų, kas gali daryti įtaką Prancūzijos gynybos strategijai. Nors šalis gali pasigirti nemenka gynybos pramone ir pajėgumais, jog ginklų pirkimo sprendimams gali įtakos turėti daug veiksmų, tarp jų ir strateginė partnerystė. Jungtinės valstijos, kaip viena iš pasaulio lyderių gynybos srityje, gali pasiūlyti pažangių sprendimų ir tenkinti specifinius karinius poreikius.

2 lentelė. Prancūzijos pirkimai iš JAV pagal Kariuomenės užsienio pardavimų sistemą (angl. Foreign Military sales)

Pirkimo patvirtinimo data	Įranga	Suma	Prancūzijos gynybos biudžetas	% nuo gynybos išlaidų
2020-06-13	„Hawkeye“ orlaivių išlaikymo prekės ir paslaugos	160 mln. dol.	52,75 mlrd. dol.	4,758%
2020-07-06	„Hawkeye“ orlaiviai ir	2 mlrd. dol.		

⁷⁹ Spyros Blavoukos, „Mapping EU Defence Collaboration – One year on from the Versailles Declaration“, ELIAMEP, žiūrėta 2024 m. gegužės 2 d., <https://www.eliamep.gr/en/publication/%CE%B5%CF%85%CF%81%CF%89%CF%80%CE%B1%CF%8A%CE%BA%CE%AE-%CE%B1%CE%BC%CF%85%CE%BD%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CF%80%CE%BF%CE%BB%CE%B9%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CE%AD%CE%BD%CE%B1%CF%82-%CF%87%CF%81%CF%8C/>

⁸⁰ EVT, „Permanent Structured Cooperation (PESCO)'s projects – Overview“, EVT, žiūrėta 2024 m. gegužės 2 d., <https://www.consilium.europa.eu/media/53013/20211115-pesco-projects-with-description.pdf>

	atsarginės dalys			
2020-09-02	C-130 orlaivio išlaikymo prekės	350 mln. dol.		
2021-12-21	Elektromagnetinė orlaivių paleidimo sistema (EMALS) ir Pažangi sustabdymo įranga (AAG)	1,321 mlrd. dol.	56,65 mlrd. dol.	2,33%
2022-01-07	MQ-9 Sistema ir susijusi įranga	300 mln. dol.	53,64 mlrd. dol.	0,72%
2022-01-14	MQ-9 sistemos priedai	88 mln. dol.		
2023-07-13	„Hellfire“ raketos	203 mln. dol.	61,30 mlrd. dol.	0,33%

(Sudaryta autorės, remiantis išnašose pateiktais šaltiniais)^{81 82 83 84 85 86 87}

Taigi galima matyti, kad žiūrint į Prancūzijos ginklų pirkimus per JAV Kariuomenės užsienio pardavimų sistemą, Prancūzijos pirkimai iš JAV nesudarė didelės Prancūzijos gynybos išlaidų dalies. Taip pat galima atkreipti dėmesį, kad vyrauja ne naujos įrangos pirkimai, o įrangos išlaikymo ir priedų prekės.

Taip pat, 2018-2022 finansiniais metais JAV leido į Prancūziją nuolat eksportuoti gynybos priemonių už daugiau nei 1,5 mlrd. dolerių per Tiesioginių komercinių pardavimų (angl. Direct Commercial Sales) procesą. Trys pagrindinės kategorijos, kurias pirko Prancūzija, buvo karinė elektronika, gaisro kontrolė, vaizdo gavimo ir valdymo įranga ir orlaiviai.⁸⁸

⁸¹ Defense Security Cooperation Agency, „France – E-2C Hawkeye Sustainment Support“, žiūrėta 2024 m. gegužės 2 d., <https://www.dsca.mil/press-media/major-arms-sales/france-e-2c-hawkeye-sustainment-support>

⁸² Defense Security Cooperation Agency, „France – E-2D Advanced Hawkeye Aircraft, Spares And Support Equipment“, žiūrėta 2024 m. gegužės 2 d., <https://www.dsca.mil/press-media/major-arms-sales/france-e-2d-advanced-hawkeye-aircraft-spares-and-support-equipment>

⁸³ Defense Security Cooperation Agency, „France – C-130 Aircraft Support“, žiūrėta 2024 m. gegužės 2 d., <https://www.dsca.mil/node/1380>

⁸⁴ Defense Security Cooperation Agency, „France - Electromagnetic Aircraft Launch System (EMALS) And Advanced Arresting Gear (AAG)“, žiūrėta 2024 m. gegužės 2 d., <https://www.dsca.mil/press-media/major-arms-sales/france-electromagnetic-aircraft-launch-system-emals-and-advanced>

⁸⁵ Defense Security Cooperation Agency, „France - MQ-9 Follow-On Contractor Logistics Support“, žiūrėta 2024 m. gegužės 2 d., <https://www.dsca.mil/press-media/major-arms-sales/france-mq-9-follow-contractor-logistics-support>

⁸⁶ Defense Security Cooperation Agency, „France – MQ-9 Communications Intelligence Sensor Pod Suites“, žiūrėta 2024 m. gegužės 2 d., <https://www.dsca.mil/press-media/major-arms-sales/france-mq-9-communications-intelligence-sensor-pod-suites>

⁸⁷ Trading Economics, „France Military Expenditure“, Trading Economics, žiūrėta 2024 m. gegužės 2 d., <https://tradingeconomics.com/france/military-expenditure>

⁸⁸ U.S. Department of State, „U.S. Security Cooperation with France“, U.S. Department of State, žiūrėta 2024 m. gegužės 2 d., <https://www.state.gov/u-s-security-cooperation-with-france/>

Apibendrinant galima pasakyti, kad nors Prancūzija perka ginklus iš Jungtinių Valstijų, susiję kiekiai neturi didelės įtakos bendroms Prancūzijos gynyboms išlaidoms, kas galėtų suponuoti, kad Prancūzija nėra priklausoma nuo ginklų, perkamų iš JAV.

Nerimas dėl nacionalinio suvereniteto ir požiūris į strateginę autonomiją

Nepaisant to, kad Prancūzija ilgą laiką akcentavo nacionalinės autonomijos ir suvereniteto išsaugojimą, ji labai aktyviai pasisako už strateginės autonomijos ES koncepciją, pripažindama kolektyvinę išteklių ir pajėgumų telkimo naudą bendram labui. Taigi strateginės autonomijos siekis reiškia būtinybę perleisti tam tikrą suvereniteto dalį į kolektyvinio sprendimo lygmenį vietoje nacionalinio lygmens.

2013 m. Prancūzijos nacionalinio saugumo ir gynybos baltojoje knygoje (angl. white paper“) išreiškė, kad Prancūzija yra pasiryžusi išlaikyti savo iniciatyvą ir mano, kad geresnis koordinavimas tarp ES šalių narių gali pašalinti pajėgumų trūkumą ir dubliavimąsi. Knygoje taip pat buvo išreikšta, kad laisvai susitarta tarpusavio priklausomybė sustiprins kiekvienos valstybės narės suverenitetą didinant išteklių kiekį, prieinamą Europos lygmeniu.⁸⁹ Dabartinis Prancūzijos prezidentas Emanuelis Macronas pasisako apie Europą, kuri turi „iš naujo išrasti suverenitetą“, jau nuo 2017 m. Jis ne kartą yra minėjęs strateginės autonomijos sąvoką, ragindamas Europos šalis didinti išlaidas saugumui ir gynybai. Vienoje iš savo kalbų 2017 m. jis pareiškė, kad „kalbant apie gynybą, mūsų tikslas turi būti Europos savarankiškas pajėgumas, kuris papildytų NATO.

Emanuelis Macronas yra pateikęs nemažai pasiūlymų, kaip stiprinti ES strateginę autonomiją gynybos srityje. Pavyzdžiui, Paryžiuje vykusios konferencijos metu, į kurią susirinko 20 Europos šalių ministrų, baigiamojoje kalboje Macronas pažymėjo Europos oro erdvės gynybos būtinybę ir per didelę priklausomybę oro gynybos atžvilgiu nuo JAV ir skatino gaminti oro gynybos priemones Europoje ir vystyti savo oro erdvės gynybos sistemą, o ne pirkti iš JAV arba Izraelio.⁹⁰ Prancūzijos prezidentas taip pat pristatė gynybos obligacijų idėją, kuri panaši į COVID-19 obligacijų esmę. Macronas teigė, kad gynybos obligacijos galėtų būti efektyvi priemonė technologinėms gynybos naujovėms vystyti ir stiprinti gynybos gamybos bazę. Vis dėlto šalys nebuvo palankiai nusiteikusios šiuo klausimu – Vokietija ir kitos taupios valstybės, įskaitant Nyderlandus ir Daniją, teigė, kad bendro skolinimosi gynybai idėja nėra tinkama išeitis.⁹¹

Apibendrinant, Prancūzijos įsipareigojimas išsaugoti savo autonomiją ir suverenitetą gynybos klausimais yra glaudžiai susijęs su platesne Europos integracijos ir kolektyvinio saugumo

⁸⁹ French White Paper on Defence and National Security 2013, žiūrėta 2024 m. gegužės 2 d., <https://ccdcoe.org/uploads/2018/10/White-paper-on-defense-2013-1.pdf>

⁹⁰ Le Monde, „Macron calls on Europe to develop its own airspace protection strategy“, Le Monde, žiūrėta 2024 m. gegužės 2 d., https://www.lemonde.fr/en/france/article/2023/06/19/macron-calls-for-europe-to-develop-its-own-airspace-defense-systems_6034165_7.html

⁹¹ Henry Foy, Paola Tamma, Leila Abboud, Guy Chazan, „Emmanuel Macron to revive demands for European defence bonds“, Financial Times, žiūrėta 2024 m. gegužės 2 d., <https://www.ft.com/content/451d935e-b3ef-4d3c-8dcf-24f86338647a>

vizija. Nors Prancūzija gina savo nacionalinius interesus, ji pripažįsta ir skleidžia žinią apie strateginės autonomijos būtinybę ES kaip priemonę spręsti bendrus saugumo ir gynybos iššūkius. Pasisakydama už strateginę autonomiją ES lygmeniu, Prancūzija pripažįsta būtinybę sutelkti išteklius ir atsakyti dalies suvereniteto tam, kad būtų naudos visoms ES valstybėms.

Rusijos grėsmės supratimas

Prancūzijos suvokimą apie Rusijos grėsmę formuoja sudėtinga istorinių, geopolitinių ir strateginių veiksnių sąveika. Nors Prancūzija laikėsi pragmatiško požiūrio į santykius su Rusija, laikydama ją reikšminga žaidėja Europos saugumo reikaluose ir potencialia partnere tam tikrais klausimais, vis dėlto šiuo metu galima pastebėti Prancūzijos prezidento Emanuelio Macrono pasisakymų apie Rusijos kaip grėsmės įvardijimą.

Nereikėtų pamiršti, kad Rusijos pradėto karo prieš Ukrainą pradžioje Rusijos veiksams intensyvėjant E. Macronas palaikė bendravimą su V. Putinu, pripažindamas dialogo svarbą užkertant kelią tolesniam konflikto eskalavimui. Nepaisant Vakarų sąjungininkų spaudimo laikytis griežtos pozicijos prieš Rusiją, E. Macronas siekė rasti pusiausvyrą tarp išitraukimo ir atgrasymo. Išitraukdamas į bendravimą su Putinu, buvo galima susidaryti įspūdį, kad Prancūzija vengė tolesnės konfrontacijos su Rusija. Taip pat, anot kai kurių Prancūzijos valdžios atstovų, buvo susidaręs įspūdis, kad Macronas teikia pirmenybę santykiams su Maskva nei su Europos partneriais. Macrono vizija prieš karą Ukrainoje buvo tokia, kad reikėtų Rusiją susieti su Vakarais, Europos ekonomika kaip alternatyva Kinijai.⁹²

Pastaruoju metu Ukrainos karo klausimais Prancūzijos prezidentas Emanuelis Macronas užėmė tvirtą poziciją prieš Rusijos pradėtą karą Ukrainoje smerkdamas tai kaip rimtą klaidą, turinčią toli siekiančių pasekmių. Tokie E. Macrono pasisakymai pabrėžė Prancūzijos įsipareigojimus Ukrainai vis didėjant įtampai tarp Rusijos ir Vakarų. Nepaisant diplomatinių pastangų sušvelninti krizę, E. Macronas pabrėžė, kad Rusija turi gerbti tarptautines normas ir perspėjo apie Rusijos veiksmų keliamą pavojų Europos saugumui.⁹³ Antroji Macrono kalba Sorbonoje balandžio viduryje ir interviu su „The Economist“ patvirtino, kad Prancūzija Rusiją suvokia kaip egzistencinę grėsmę ir todėl išreiškė poreikį stiprinti ES atgrasymą.⁹⁴

Taip pat 2022 m. Prancūzijos generalinio gynybos ir nacionalinio saugumo sekretoriato išleistoje Nacionalinėje strategijos apžvalgoje teigiama, kad 2022 m. Rusijos invazija į Ukrainą

⁹² Clea Caulcutt, „What the hell does Emmanuel Macron think he’s playing at with Vladimir Putin?“, Politico, žiūrėta 2024 m. gegužės 2 d., <https://www.politico.eu/article/macron-putins-last-open-line-to-the-west/>

⁹³ Clea Caulcutt, „Macron’s slow but bold U-turn on Ukraine“, Politico, žiūrėta 2024 m. gegužės 2 d., <https://www.politico.eu/article/france-emmanuel-macron-ukraine-war-russia-uturn-vladimir-putin/>

⁹⁴ The Economist, „Emmanuel Macron in his own words (English)“, The Economist, žiūrėta 2024 m. gegužės 5 d., <https://www.economist.com/europe/2024/05/02/emmanuel-macron-in-his-own-words-english>

reiškia didelį pokytį Prancūzijos strategijoje. Rusijos pradėtas karas prieš Ukrainą pakeitė Rusijos kaip grėsmės vertinimą, ypač lyginant su 2017 m. strategine apžvalga.⁹⁵

Galima matyti gan didelį poslinkį E. Macrono retorikoje lyginant karo pradžią Ukrainoje ir dabar. Prancūzijos retorika karo Ukrainoje atžvilgiu pasikeitė lyginant su karo Ukrainoje pradžia: pradžioje Prancūzija palaikė ryšį su Maskva karo klausimais stengiantis išvengti didesnės eskalacijos, tačiau Prancūzijos retorika pasikeitė ir šiuo metu galima manyti, kad Prancūzija suvokia Rusiją kaip grėsmę Europai.

3.2.2. Švedija

Gynybos strateginė orientacija

Tradiciškai žinoma dėl savo neutralumo, Švedija ilgai vengė dalyvavimo formaliuose kariniuose aljansuose ir pirmenybė teikė neutralumo strategijai. Tačiau prasidėjęs karas Ukrainoje Švedijai ir jos gynybos strategijai sąlygojo didelį pokytį – šalis įteikė paraišką dėl stojimo į NATO aljansą. Vis dėlto derėtų nepamiršti, kad Švedija ilgai bendradarbiavo su NATO organizacija, nors nebuvo jos dalis, kas galėtų suponuoti, kad valstybė galėtų būti nagrinėjama ne tik kaip neutrali, tačiau kaip ir transatlantinę bendradarbiystę palaikanti valstybė (angl. „atlanticist“).

Nuo 1994 m. Švedija aktyviai dalyvavo NATO partnerystės taikos misijose, kurių tikslas buvo stiprinti bendradarbiavimą tarp NATO ir ne aljanso narių. 1997 m. Švedija dar labiau stiprino savo įsipareigojimus prisijungdama prie Euroatlantinės partnerystės tarybos, stiprindama politinį dialogą su NATO narėmis ir šalimis partnerėmis. Bėgant metams Švedijos ginkluotosios pajėgos sustiprino savo bendradarbiavimą su NATO derinant savo karinius pajėgumus ir standartus, dalyvaudamos NATO vadovaujamosiose operacijose ir pratybose nuo 1990 m. Taip pat 1998 m. Švedija paskyrė savo pirmąjį ambasadorių prie NATO, o 2008 m. įkūrė delegaciją NATO būstinėje. Švedijos partnerystė su NATO išsiplėtė 2014 m., kai ji tapo išplėstinių galimybių partnere (angl. Enhanced Opportunities Partner), intensyvinančia politinį dialogą, bendrus mokymus ir keitimąsi informacija. 2016 m. Švedija pasirašė priimančios šalies paramos susitarimą (angl. Host Nation Support Agreement), kad būtų lengviau keistis karine parama krizių ar konfliktų metu. Šis susitarimas taip pat apėmė civilinę ir karinę pagalbą, leidžiančią užsienio pajėgoms veikti Švedijos teritorijoje ir sustiprinti Švedijos, kaip pratybas priimančios šalies, pajėgumus. 2024 m. kovo mėn. Švedija tapo visateise NATO nare.⁹⁶

Istorinė Švedijos pozicija dėl karinio neprisijungimo (angl. military non-alignment) turėjo įtakos jos požiūriui į ES saugumo ir gynybos politiką. Nors šalis nesiryžo aktyviai dalyvauti

⁹⁵ Secrétariat général de la défense et de la sécurité nationale, „National Strategic Review 2022“, SGDSN, žiūrėta 2024 m. gegužės 5 d., <https://www.sgdsn.gouv.fr/files/files/rns-uk-20221202.pdf>

⁹⁶ Government Offices of Sweden, „Historical relations between Sweden and NATO“, Government Offices of Sweden, žiūrėta 2024 m. gegužės 4 d., <https://www.government.se/government-policy/sweden-in-nato/history-of-sweden-and-nato/>

politinėse diskusijose, praeityje ji glaudžiai bendradarbiavo su Jungtine Karalyste. Nepaisant to, Švedija aktyviai dalyvauja ES misijose ir operacijose, dalyvaudama visose karinėse ir civilinėse misijose pagal Bendrą saugumo ir gynybos politiką. Be to, Švedija atliko pagrindinį vaidmenį kuriant civilinę BGSP 2000-ųjų metų pradžioje ir bendradarbiavo kartu su Vokietija, kad 2018 m. būtų sudarytas naujas civilinis BGSP susitarimas. Pastaraisiais metais Švedija išreiškė didesnę susidomėjimą vykdant ES Bendrąją užsienio ir saugumo politiką stiprinant dvišalį ir daugiašalį bendradarbiavimą kartu su Prancūzija ir Vokietija.⁹⁷

Apibendrinant galima pasakyti, kad tradicinė Švedijos pozicija dėl karinio neutralumo patyrė reikšmingą pokytį, kurio kulminacija įvyko, kai Švedija tapo visateise NATO nare 2024 m. Nepaisant istorinės neprisijungimo pozicijos, per daugelį metų Švedija išreiškė norą ir puoselėjo tvirtus ryšius su NATO ir pagrindine sąjungininke JAV dalyvaudama įvairiose partnerystės programose. Švedijai pradėjus šį naują sustiprinto bendradarbiavimo su NATO skyrių kaip NATO daliai, jos ilgalaikis neutralumo įsipareigojimas keičiasi. Išnagrinėjus istorinį švedų santykį su NATO ir su ES iniciatyvomis, galima pasakyti, kad Švedija yra labiau linkusi savo saugumą patikėti JAV ir NATO aljansui, o ne ES, kas galėtų reikšti, kad Švedijos strateginis gynybos požiūris yra labiau amerikietiškas (angl. „atlanticist“)

Gynybos pramonės pajėgumai

Švedijos gynybos pramonė užima svarbią vietą šalies ekonomikoje ir nacionalinio saugumo srityje. Švedijos gynybos sektorius, garsėjantis įvairiomis pasauliui žinomomis įmonėmis, gali pasigirti ganėtinai stipriais pajėgumais. Švedijos gynybos pramonė gamina pažangią karinę techniką pradedant orlaiviais ir šarvuočiais ir baigiant karinių jūrų pajėgų laivais. Be to, Švedijos gynybos prekės yra paklausios tarptautiniu mastu, todėl Švedija gali pasigirti ganėtinai dideliu gynybos prekių eksportu.

Švedija užima 13 vietą pasaulyje ginklų eksporte ir turi apie 200 įmonių, kurios specializuojasi gynybos srityje. Švedijos gynybos pramonė yra viena iš didžiausių Europoje ir siekė 3 mlrd. JAV dolerių, iš kurių eksportas sudarė daugiau nei 2 mlrd. JAV dolerių. Didžiausios šalies gynybos įmonės gamina vieną iš sudėtingiausių įrangų rinkoje, pavyzdžiui, Saab gamina naikintuvus Jas 39 Gripen, o BAE System AB gamina kovos mašinas CV90. Švedijos gynybos pramonėje dirba apie 28 000 žmonių, tačiau tikimasi, kad šis skaičius augs, kadangi tikimasi skirti

⁹⁷ Clara Sophie Cramer, Ulrike Franke, „Ambiguous alliance: Neutrality, opt-outs, and European defence“, ECFR, žiūrėta 2024 m. gegužės 4 d., <https://ecfr.eu/publication/ambiguous-alliance-neutrality-opt-outs-and-european-defence/#from-neutrality-to-solidarity-sweden-and-eu-security-and-defence-policy>

dar daugiau išlaidų gynybai.⁹⁸ Šiuo metu Švedijos gynybos biudžetas yra mažesnis nei 2% nuo BVP, tačiau nuo 2018 m. nuolat po truputį didėja ir 2023 m. siekė 1.5% nuo BVP.⁹⁹

Švedija taip pat ganėtinai aktyviai dalyvauja Europos gynybos fondo (angl. EDF – European Defence Fund) ir Nuolatinio struktūrizuoto bendradarbiavimo (angl. PESCO – Permanent Structured Cooperation) veikloje. Pavyzdžiui, 37 Švedijos įmonės dalyvavo 20 projektu, iš kurių 1 koordinavo. Švedija pagal dalyvavimą Europos gynybos fondo projektuose rikiuojasi po didžiųjų ES valstybių (Prancūzijos, Vokietijos, Ispanijos ir Italijos) ir Graikijos.¹⁰⁰ Gynybos pramonės įmonės yra pagrindiniai Europos gynybos fondo gavėjai. Švedijos „Saab“ pakliūva į dešimtuką pagal įmones, kurios gauna daugiausiai finansavimo per Europos gynybos fondo platformą ir gavo 56,55 mln. eurų finansavimą. Žvelgiant į šalių finansavimą, pirmauja Prancūzija, Vokietija ir Italija, kurios iš viso gauna apie 50% Europos gynybos fondo biudžeto, toliau seka Ispanija, Švedija ir Graikija.¹⁰¹ Švedija taip pat dalyvauja Nuolatinio struktūrizuoto bendradarbiavimo projektuose. Šalis dalyvauja 7 projektuose, iš kurių nekuruoja nei vieno.¹⁰²

Apibendrinant galima pasakyti, kad Švedijos pramonė Europos kontekste turi ganėtinai stiprius pajėgumus. Švedai gamina įvairius karinius įrengimus nuo laivų ir kovos mašinų iki naikintuvų. Turėdama tvirtą pramonės bazę, galinčią gaminti daug pažangios karinės technikos, Švedija atlieka svarbų vaidmenį didindama savo gynybinius pajėgumus ir taip pat prisideda prie platesnių ES gynybos iniciatyvų. Dalyvavimas tokiose programose kaip Europos gynybos fondas ir Nuolatinis struktūrizuotas bendradarbiavimas pabrėžia Švedijos įsipareigojimą bendradarbiauti su kitomis ES valstybėmis narėmis gynybos srityje.

Priklausomybė nuo importuojamų gynybos priemonių iš JAV

Nors Švedija turi tvirtą gynybos pramonę ir pati gamina pažangią ir šiuolaikišką karinę techniką, šalis taip pat importuoja dalį karinės technikos ir įrangos ir iš Jungtinių Amerikos Valstijų. Gynybos prekių importas iš JAV taip pat gali atspindėti Švedijos įsipareigojimą palaikyti sąveiką su NATO sąjungininkais. Partnerystė su JAV gynybos įmonėmis taip pat gali pasiūlyti prieigą prie

⁹⁸ Jason C. Moyer ir Henri Winberg, „Sweden’s Contributions to NATO: Bolstering the Alliance’s Defense Industry and Air Capabilities“, Wilson Center, žiūrėta 2024 m. gegužės 4 d., <https://www.wilsoncenter.org/article/swedens-contributions-nato-bolstering-alliances-defense-industry-and-air-capabilities>

⁹⁹ Einar H. Dyvik, „Military spending as share of GDP in Sweden 2010-2023“, Statista, 2024 m. gegužės 4 d., <https://www.statista.com/statistics/695409/military-spending-as-a-share-of-gdp-in-sweden/>

¹⁰⁰ Spyros Blavoukos, „Mapping EU Defence Collaboration – One year on from the Versailles Declaration“, ELIAMEP, žiūrėta 2024 m. gegužės 2 d., <https://www.eliamep.gr/en/publication/%CE%B5%CF%85%CF%81%CF%89%CF%80%CE%B1%CF%8A%CE%BA%CE%AE-%CE%B1%CE%BC%CF%85%CE%BD%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CF%80%CE%BF%CE%BB%CE%B9%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CE%AD%CE%BD%CE%B1%CF%82-%CF%87%CF%81%CF%8C/>

¹⁰¹ Raffaele Guerini, „Thales, Leonardo, Airbus lead rankings in European Defence Fund grants, Science|Business finds“, Science Business, žiūrėta 2024 m. gegužės 4 d., <https://sciencebusiness.net/news/thales-leonardo-airbus-lead-rankings-european-defence-fund-grants-sciencebusiness-finds>

¹⁰² EVT, „Permanent Structured Cooperation (PESCO)'s projects – Overview“, EVT, žiūrėta 2024 m. gegužės 2 d., <https://www.consilium.europa.eu/media/53013/20211115-pesco-projects-with-description.pdf>

pažangiausių technologijų atnaujinant savo karinę bazę ir papildant karinius pajėgumus, taip prisidedant prie bendro šalies gynybos stiprinimo.

3 lentelė. Švedijos pirkimai iš JAV pagal Kariuomenės užsienio pardavimų sistemą (angl. Foreign Military sales)

Pirkimo patvirtinimo data	Įranga	Suma	Švedijos gynybos biudžetas	% nuo gynybos išlaidų
2010-09-30	„Blackhawk“ sraigtasparniai ir jų dalys	546 mln. dol.	5,89 mlrd.dol.	9,27%
2018-02-20	„Patriot“ sistemos ir priedai	3,2 mlrd.dol.	5,73 mlrd.dol.	55,85%
2023-07-07	Oras-oras raketos (AMRAAM)	605 mln. dol.	8,75 mlrd.dol.	6,91%

(Sudaryta autorės, remiantis išnašose pateiktais šaltiniais)^{103 104 105 106}

Taip pat neskaitant šių Švedijos pirkimų per JAV Kariuomenės užsienio pardavimų sistemą, Jungtinės valstijos nuo 2017 iki 2021 m. leido nuolat eksportuoti gynybos reikmenų, vertų 2,9 mlrd. Dolerių per tiesioginius komercinius pardavimus, kuriuos pagrindė sudarė turbinų varikliai, karinė elektronika ir orlaiviai. JAV taip pat teikė gynybinę įrangą per perteklinės gynybos programą (angl. EDA – Excess Defense Articles). Parama apėmė tokias sritis kaip priešraketinė gynyba, kurių bendra vertė yra apie 88,8 mln. dolerių.¹⁰⁷

Vertėtų atkreipti dėmesį, kad Švedija turėjo naudingų technologijų perdavimo atvejų iš JAV, ypač kalbant apie naikintuvų technologijas. Be variklių, naikintuvams taip pat buvo įdiegtos kitos navigacijos sistemos, paremtos JAV technologijomis. Tokiu būdu Švedija gebėjo pasiekti

¹⁰³ Defense Security Cooperation Agency, „Sweden– UH-60M Blackhawk Helicopters“, žiūrėta 2024 m. gegužės 2 d., <https://www.dsca.mil/press-media/major-arms-sales/sweden-uh-60m-blackhawk-helicopters>

¹⁰⁴ Defense Security Cooperation Agency, „Sweden – Patriot Configuration-3+ Modernized Fire Units“, žiūrėta 2024 m. gegužės 2 d., <https://www.dsca.mil/press-media/major-arms-sales/sweden-patriot-configuration-3-modernized-fire-units>

¹⁰⁵ Defense Security Cooperation Agency, „Sweden – AIM-120C-8 Advanced Medium-Range Air-To-Air Missile (AMRAAM)“, žiūrėta 2024 m. gegužės 2 d., <https://www.dsca.mil/press-media/major-arms-sales/sweden-patriot-configuration-3-modernized-fire-units>

¹⁰⁶ SIPRI Military Expenditure Database, „Sweden Military Expenditure“, SIPRI, žiūrėta 2024 m. gegužės 2 d., <https://milex.sipri.org/sipri>

¹⁰⁷ Bureau of Political-Military Affairs, „U.S. Security Cooperation with Sweden“, U.S. Department of State, žiūrėta 2024 m. gegužės 2 d., <https://www.state.gov/u-s-security-cooperation-with-sweden/>

pažangiausias naujoves gynybos srityje iš JAV. Taip pat, Švedijos naikintuvai Griper turi amerikietiškus variklius, kuriuos gamina General Electric įmonė iš JAV.¹⁰⁸

Apibendrinant galima pasakyti, kad nors Švedija turi stiprią gynybos pramonės bazę, reikėtų atkreipti dėmesį apie importuojamas gynybos prekes iš JAV. Nors Švedijos pramonė geba pasigaminti daugelį gynybos priemonių pati, tačiau šalis vis tiek naudojasi ginklų arsenalo papildymu nei technologijomis iš JAV.

Nerimas dėl nacionalinio suvereniteto ir požiūris į strateginę autonomiją

Švedijos nacionalinio suvereniteto suvokimas ir ES strateginės autonomijos gynybos srityje samprata yra sudėtinga istorinių neutralumo tradicijų ir šiuolaikinių saugumo iššūkių sąveika. Ilgą laiką siekdama išlaikyti savo suverenitetą ir nepriklausomybę, Švedija sprendė savo gynybos klausimus pabrėždama nacionalinę autonomiją ir neprisijungdama prie gynybos aljansų, pavyzdžiui, NATO. Tačiau besikeičiančios Europos saugumo dinamikos kontekste Švedija susiduria su naujais iššūkiais. Nors šalis toliau bando išlaikyti suverenitetą gynybos klausimais, reikėtų nepamiršti, kad šalis pati įstojo į NATO organizaciją.

Analizuojant Švedijos požiūrį dėl suvereniteto gynybos srityje, galima pastebėti skepticizmo apraiškų. Pavyzdžiui, pagrindinė tema, vyraujanti parlamento memorandumuose yra ta, kad valstybės nares nacionalinis suverenitetas turi būti saugomas ir gerbiamas. Švedijos parlamento nuomonė dėl EK iniciatyvos saugumo ir gynybos srityje pavadinimu ASAP skeptiškai vertina galimybę EK suteikti daugiau galių, kai kalba eina apie dalinimąsi gynybos pajėgumų informacija ir patikina, kad sieks užtikrinti nacionalinį valstybių suverenitetą pasiūlyme.¹⁰⁹ Panašias mintis galima matyti ir memorandume dėl bendros kibernetinės politikos, kuriame teigiama, kad nacionalinių kibernetinių pajėgumų koordinavimas arba sertifikavimas gynyboje turėtų būti pagrįsti savanoriškumo principu.¹¹⁰ Tai galėtų rodyti, kad Švedija nėra nusiteikusi atiduoti dalį savo suvereniteto gynybos srityje į ES lygmenį ir teikia pirmenybę savanoriškam valstybių įsitraukimui į iniciatyvas.

Taip pat skepticizmą ES gynybos integracijos atžvilgiu būtų galima pastebėti ir žvelgiant į išorinę dimensiją. Švedijos vyriausybė pabrėžia NATO ir JAV svarbą siekiant užtikrinti Švedijos ir visos ES saugumą. Gali susidaryti įspūdis, kad tokia pozicija yra pasirinkta beveik ES saugumo integracijos sąskaita. Vienoje iš savo kalbų Švedijos premjeras Ulf Kristersson teigė, jog jis nėra nei prieš strategiją, nei prieš autonomiją, bet mano, kad JAV yra įrodžiusi savo tvirtą įsipareigojimą

¹⁰⁸ Martin Lundmark, „Defence Industrial Links Between the EU and the US“, IRIS-France, žiūrėta 2024 m. gegužės 2 d., <https://www.iris-france.org/wp-content/uploads/2017/09/Ares-20-Report-EU-DTIB-Sept-2017.pdf>

¹⁰⁹ Riksdagen, „Regeringskansliet Faktapromemoria 2022/23:FPM94“, Riksdagen, žiūrėta 2024 m. gegužės 2 d., <https://data.riksdagen.se/fil/4E5F79D9-C9BC-4834-A0E2-AD24F0EC441B>

¹¹⁰ Riksdagen, „Regeringskansliet Faktapromemoria 2022/23:FPM30“, Riksdagen, žiūrėta 2024 m. gegužės 2 d., <https://data.riksdagen.se/fil/3F7EE267-0FCB-4DF4-80FF-272BBFB8DE1E>

Europos žemynui.¹¹¹ Taip pat Švedijos gynybos ministras yra pasisakęs, kad ES negali ir neturėtų konkuruoti su NATO kolektyvinės gynybos atžvilgiu. Taip pat ministras teigė, kad NATO taps svarbiausia Švedijos gynybos platforma po to, kai šalis įstos į NATO.¹¹²

Tačiau galima pastebėti, kad kai kuriose kalbose matomas ir nuosaikesnis supratimas apie ES strateginę autonomiją gynybos srityje. Pavyzdžiui, Užsienio reikalų deklaracijoje užsienio reikalų ministras Tobias Billström teigia, kad ES turėtų tapti didesne saugumo tiekėja, išsaugodama gerus tranatlantinius santykius.¹¹³ Taigi gali susidaryti įspūdis, kad nėra prieštaraujama gilesnei ES integracijai gynybos srityje, tačiau vis dėlto pagrindiniai saugumo lūkesčiai nukreipti į NATO, o ne ES.

Apibendrinant galima pasakyti, kad Švedijos požiūris į strateginę autonomiją gynybos srityje atspindi atsargų požiūrį, kadangi šalis, kaip minėta anksčiau, yra susirūpinusi dėl savo suvereniteto, todėl pirmenybę teiktų savanoriškam bendradarbiavimui, o ne privalomomis viršvalstybinėmis priemonėmis. Nacionalinio suvereniteto akcentavimas gali pabrėžti nenorą perduoti kontrolę ES gynybos srityje, vis dėlto Švedijos valdžios atstovai taip pat pripažįsta, kad ES galėtų stipriau bendradarbiauti gynybos srityje. Teikdama prioritetą NATO formatui gynybos srities klausimams, Švedija pripažįsta ES stipresnio bendradarbiavimo svarbą gynybos srityje, kuris papildytų NATO.

Rusijos grėsmės supratimas

Švedijos suvokimas apie Rusiją kaip apie potencialią grėsmę saugumui ypač sustiprėjo nuo 2014 m. Rusijai aneksavus Krymą ir vėliau įsitraukus į konfliktą Rytų Ukrainoje. Šis laikotarpis reikšmingai pakeitė Švedijos strateginę perspektyvą, nes Rusijos veiksmai pabrėžė galimas pasekmes regiono stabilumui ir saugumui. Esant padidėjusiam kariniam aktyvumui Baltijos jūros regione, Švedija į Rusijos veiksmus žiūrėjo su didesniu susirūpinimu, suvokdama juos kaip iššūkį nusistovėjusiai tvarkai. Dėl šios priežasties Švedija ėmėsi veiksmų, skirtų stiprinti savo gynybinius pajėgumus ir stiprinti bendradarbiavimą su kaimyninėmis šalimis ir tarptautiniais partneriais.

Kadangi Švedija jau nuo pat 2014 m. sekė situaciją Ukrainoje, todėl jau savo Gynybos politikoje nuo 2016 m. iki 2020 m. ėmėsi veiksmų, kaip stiprinti savo gynybos poziciją. Šalis Gynybos politikoje išreiškė matanti prastėjančią situaciją Europoje, ypač atsižvelgiant į Rusijos

¹¹¹ Government Offices Sweden, „Speech by Prime Minister Ulf Kristersson at the European Council on Foreign Relations“, Government Offices Sweden, žiūrėta 2024 m. gegužės 2 d., <https://www.government.se/speeches/2023/06/speech-by-prime-minister-ulf-kristersson-at-the-european-council-on-foreign-relations/>

¹¹² Government Offices Sweden, „Speech by Minister for Defence Pål Jonson at the Folk och Försvar Annual National Conference“, Government Offices Sweden, žiūrėta 2024 m. gegužės 2 d., <https://www.government.se/speeches/2023/01/speech-by-minister-for-defence-at-the-folk-och-forsvar-annual-national-conference/>

¹¹³ Government Offices Sweden, „Speech by Tobias Billström Statement of Foreign Policy 2023“, Government Offices Sweden, žiūrėta 2024 m. gegužės 2 d., <https://www.government.se/speeches/2023/02/statement-of-foreign-policy-2023/>

agresiją prieš Ukrainą. Gynybos politikoje buvo išreikšti pasiūlymai, kaip stiprinti savo saugumo situaciją: nauja karių rengimo sistema, oro gynybos pajėgumų atnaujinimas, sausumos pajėgų pertvarkymas, padidėjęs dalyvavimas Baltijos jūroje ir kt.¹¹⁴ Taigi galima matyti, kad Švedija Rusiją suvokė kaip grėsmę jau nuo 2014 m.

Švedija ir toliau suvokia Rusiją kaip grėsmę savo ir visos Europos saugumui. Savo 2021-2025 m. Gynybos strategijoje Švedija išryškina Rusiją kaip grėsmę savo saugumui kartu su Kinija ir Iranu. Strategijoje teigiama, kad Rusija domisi informacija apie Švedijos ginkluotųjų pajėgų operatyvinius planus, civiliniais pajėgumais ir infrastruktūra, taip pat ir naujomis technologijomis, tuo tarpu spaudžiama sankcijų Rusija, tikėtina, turės didesnę paklausą nelegaliems technologijų pirkimams.¹¹⁵ Taip pat, anot Švedijos gynybos ministro 2024 metais pasakytos kalbos, didžiausia grėsmė visai Europai ir Švedijai yra Rusijos pergalė Ukrainoje, kuri turėtų katastrofiškas pasekmes europos saugumui.¹¹⁶ Taigi galima matyti, kad Švedija supranta Rusijos grėsmę ne tik kaip grėsmę savo šaliai, tačiau ir visai Europai.

Apibenrinant, Švedijos požiūris į Rusiją kaip į grėsmę išliko nuo 2014 m. ir išlieka svarbiu jos strateginės perspektyvos bruožu. Įvykiai, susiję su įvykdyta Krymo aneksija ir vėlesniais jos veiksmais Rytų Ukrainoje, sustiprino Švedijos susirūpinimą dėl galimų pasekmių regiono stabilumui ir saugumui. Svarbu yra tai, kad Švedija pripažįsta, kad Rusija kelia grėsmę ne tik šaliai, bet ir visam žemynui. Dėl šios priežasties Švedija ir toliau siekia stiprinti savo gynybinius pajėgumus ir bendradarbiavimą ES bei NATO formatuose kaip atsaką į Rusijos grėsmę.

3.2.3. Rumunija

Gynybos strateginė orientacija

Rytinio NATO flange ir ES pietrytinės sienos sankirtoje įsikūrusi Rumunija užima strategiškai svarbią vietą Europos saugumo srityje. Rumunijos, kaip NATO ir ES narės, gynybos strategiją formuoja dvigubas įsipareigojimas kolektyvinei gynybai NATO aljanse ir platesnis bendradarbiavimas saugumo ir gynybos srityje ES. Rumunijos strateginė padėtis Juodosios jūros pakrantėje dar labiau pabrėžia jos, kaip vieno iš pagrindinių regiono saugumo veikėjų, vaidmenį, ypač atsižvelgiant į didėjančią įtampą ir besikeičiančius saugumo iššūkius Juodosios jūros regione. Atsižvelgiant į tai, Rumunijos gynybos strategija atspindi pusiausvyrą tarp NATO aljanso

¹¹⁴ Government Offices of Sweden, „Sweden’s Defence Policy 2016 to 2020“, Government Offices of Sweden, žiūrėta 2024 m. gegužės 2 d., https://www.government.se/Globalassets/Government/Dokument/Forsvarsdepartementet/Sweden_Defence_Policy_2016_to_2020

¹¹⁵ Swedish Armed Forces, „We Defend Sweden – Pocket Guide – Swedish Armed Forces“, Forsvarsmakten, žiūrėta 2024 m. gegužės 2 d., <https://www.forsvarsmakten.se/siteassets/2-om-forsvarsmakten/dokument/publikationer/pocket-guide-2023.pdf>

¹¹⁶ Government Offices of Sweden, „Speech by Minister for Defence Pål Jonson at the Folk och Försvar Annual National Conference“, Government Offices of Sweden, žiūrėta 2024 m. gegužės 2 d., <https://www.government.se/speeches/2023/01/speech-by-minister-for-defence-at-the-folk-och-forsvar-annual-national-conference/>

įsipareigojimų ir gilesnės integracijos ir bendradarbiavimo saugumo ir gynybos srityje ES. Ši dvejopa perspektyva pabrėžia daugialypį Rumunijos požiūrį į saugumą ir gynybą.

2015 m. Rumunijos gynybos baltojoje knygoje pateikiami penki tikslai – gynybos pajėgumų plėtra, strateginio patikimumo NATO ir ES didinimas, strateginės partnerystės konsolidavimas (ypač su JAV) ir krizių valdymo institucijų rėmimas. Taip pat knygoje išreiškiama, kad pagrindinis Rumunijos saugumo garantas išlieka NATO, kurios politika ir pajėgumai yra pagrįsti sąjungininkių solidarumo principais.¹¹⁷ Nors Rumunijos strateginiuose dokumentuose yra pabrėžiama būtinybė sustiprinti Rumunijos, kaip NATO sąjungininkės, patikimumą per savo veiklą, susidaro įspūdis, kad dvišaliai santykiai su JAV tarsi turi pirmenybę prieš kitus dvišalius santykius ir tai yra išskiriama kaip strateginis tikslas baltojoje knygoje.

Savo 2020–2024 m. nacionalinės gynybos strategijoje Rumunija pabrėžia atitikimo NATO reikalavimams svarbą. Rumunijos gynybos viešųjų pirkimų pirmenybė teikiama pagrindinių pajėgumų spragų užpildymui, pasenusių sovietmečio kariniu platformų pakeitimui, karinių pajėgų modernizavimui ir sąveikos su NATO sąjungininkėmis didinimui. ES gynybos politika nėra taip stipriai išreikšta Rumunijos gynybos strategijoje. Šioje gynybos strategijoje, skirtingai nei baltojoje knygoje, išreiškiama, kad Rumunija turi tvirtas saugumo garantijas, kurias suteikia narystė NATO ir ES ir Rumunijos prioritetas yra vykdyti įsipareigojimus plėtojant savo gynybos pajėgumus pagal Europos ir Euro-Atlantinius standartus. Pagrindinis Rumunijos saugumo garantas yra nacionalinis pajėgumas, kuris padvigubėjo įstojus į NATO. Taip pat Rumunija savo gynybos strategijoje išsikelia tikslą stiprinti transatlantinę partnerystę ir NATO ir ES veiksmų nuoseklumą.¹¹⁸ Nors gynybos strategijoje minima ES saugumo ir gynybos strategija, vis dėlto galima matyti, kad bendradarbiavimas saugumo ir gynybos srityje ES lygmeniu suprantamas kaip būdas siekti glaudesnio ryšio tarp NATO ir ES ir papildyti NATO formatą.

Apibendrinant galima pasakyti, kad nors Rumunijos gynybos strategijoje pripažįstama ES saugumo ir gynybos iniciatyvų svarba, jos pagrindinis dėmesys išlieka transatlantinių ryšių stiprinimui ir bendradarbiavimo NATO viduje skatinimui. Rumunijos strateginė perspektyva pabrėžia jos svarbą NATO aljanso sistemoje, pabrėžiant kolektyvinės gynybos ir saugumo bendradarbiavimo su transatlantiniais partneriais svarbą. Rumunijai susiduriant su saugumo iššūkiais, jos įsipareigojimas transatlantiniam bendradarbiavimui išlieka svarbiausias formuojant gynybos politiką.

Gynybos pramonės pajėgumai

¹¹⁷ Guvernul Romanibi, „White Paper on Defense Romania“, Guvernul Romanibi, žiūrėta 2024 m. gegužės 2 d., https://eda.europa.eu/docs/default-source/Defence-Procurement-Gateway/ro_white-paper-on-defence.pdf

¹¹⁸ Romania Presidential Administration, „National Defence Strategy 2020–2024 m.“, Presidency RO, žiūrėta 2024 m. gegužės 2 d., https://www.presidency.ro/files/userfiles/National_Defence_Strategy_2020_2024.pdf

Rumunijos gynybos pramonė užima unikalią vietą platesnėje šalies ekonomikoje. Nors Rumunija gali pasigirti senomis karinės ir ginkluotės gamybos tradicijomis, šalies gynybos pramonė dažnai suvokiama kaip ganėtinai silpna palyginti su kitomis ES valstybėmis narėmis. Dešimtmečius trukusios nepakankamos investicijos, pasenusi infrastruktūra ir ribotos technologinės naujovės prisidėjo prie iššūkių, su kuriais susiduria Rumunijos gynybos pramoninė bazė.

Rumunijos gynybos sektorius nėra labai stiprus. Šiuo metu po gynybos pramonės pertvarkų, vietinės gynybos pramonė turi 22 įmones, kurios priklauso valstybei ir 17 mišraus arba privataus kapitalo įmonių, kurių karinės technikos eksporto lygmuo vidutiniškai per metus siekia apie 200 mln. JAV dolerių. Tik apie 15% karinės technikos įsigyjama iš vidaus rinkos, visa kita karinė technika yra importuojama.¹¹⁹ Taip pat Rumunija 2023 metais nepasiekė savo gynybos išlaidų tikslo (2,5% nuo BVP) ir išleido 1,6% nuo BVP – mažiau nei NATO šalių vidurkis, kas yra 1,73%.¹²⁰ Vis dėlto Rumunijos gynybos pramonės pajėgumai turi potencialą stiprėti. Pavyzdžiui, EK visaud rinkos komisaras Thierry Breton teigė, kad Rumunija yra viena iš šalių, kuri gali padidinti savo gynybos gamybinius pajėgumus. Taip pat Vokietijos grupė „Rheinmetall“ yra paskelbusi, kad Rumunijoje bus pastatytas centras, kuris aptarnaus Ukrainą gynybos priemonėmis, kas gali pastūmėti pramonę į priekį.¹²¹ Taigi galima matyti, kad Rumunijos pramonė šiuo metu neturi itin stiprių pajėgumų, ypač palyginus su Prancūzija ir Švedija.

Rumunija ganėtinai aktyviai yra įsitraukusi į Europos gynybos fondo (angl. EDF – European Defence Fund) ir Nuolatinio struktūrizuoto bendradarbiavimo (angl. PESCO – Permanent Structured Cooperation) veiklą. Pavyzdžiui, 9 Rumunijos įmonės dalyvavo 9 projektuose, iš kurių nekoordinavo nei vieno projekto. Rumunija pagal dalyvavimą Europos gynybos fondo projektuose rikiuojasi panašiam lygmenyje kartu su Lietuva, Slovėnija ir Estija.¹²² Rumunija taipogi dalyvauja Nuolatinio struktūrizuoto bendradarbiavimo projektuose. Šalis dalyvauja 14 projektų, iš kurių kuruoja 2 projektus.¹²³ Taip pat reikėtų atkreipti dėmesį, kad Rumunijos parama ES iniciatyvoms, tokioms kaip Europos gynybos fondas ir Nuolatinis struktūrizuotas bendradarbiavimas buvo stiprus

¹¹⁹ Ivan Lucian, „Evaluation of the Romanian Defense Industry,” *Business and Management Studies, Redfame publishing*, vol. 6 nr. 4 (2020), p. 59-71

¹²⁰ Madalin Necsutu, „Romania President Blames Missed Defence Spending Target on ‘Budget Issues‘”, *BalkanSight*, žiūrėta 2024 m. gegužės 2 d., <https://balkaninsight.com/2024/04/12/romania-president-blames-missed-defence-spending-target-on-budget-issues/>

¹²¹ Alexandra Brzozowski ir Manuela Preoteasa, „Romania can increase its defence production capacity, EU’s Breton says“, *Euractiv*, žiūrėta 2024 m. gegužės 2 d., <https://www.euractiv.com/section/defence-and-security/news/romania-can-increase-its-defence-production-capacity-eus-breton-says/>

¹²² Spyros Blavoukos, „Mapping EU Defence Collaboration – One year on from the Versailles Declaration“, *ELIAMEP*, žiūrėta 2024 m. gegužės 2 d., <https://www.eliamep.gr/en/publication/%CE%B5%CF%85%CF%81%CF%89%CF%80%CE%B1%CF%8A%CE%BA%CE%AE-%CE%B1%CE%BC%CF%85%CE%BD%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CF%80%CE%BF%CE%BB%CE%B9%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CE%AD%CE%BD%CE%B1%CF%82-%CF%87%CF%81%CF%8C/>

¹²³ EVT, „Permanent Structured Cooperation (PESCO)’s projects – Overview“, *EVT*, žiūrėta 2024 m. gegužės 2 d., <https://www.consilium.europa.eu/media/53013/2021115-pesco-projects-with-description.pdf>

nuo pat jų pradžios, deramai pabrėžiant šių iniciatyvų nedubliavimą su NATO formatu.¹²⁴ Taigi galima matyti, kad Rumunija yra įsitraukusi į Europos gynybos iniciatyvų veiklas.

Apibendrinant galima pasakyti, kad Rumunijos gynybos pramonės pajėgumai šiuo metu gali būti suvokiami kaip ganėtinai silpni, tačiau galima matyti, kad yra augimo potencialas. Nepaisant to, kad Rumunija susiduria su tokiais iššūkiais kaip nepakankamos investicijos ir pasenusi infrastruktūra, Rumunija savo gynybos strategijoje yra įsipareigojusi didinti savo gynybos pajėgumus ir modernizuoti pramonę. Būdama ES gynybos iniciatyvų dalyvė Rumunija demonstruoja norą bendradarbiauti kartu su ES partneriais ir prisidėti prie kolektyvinių saugumo ir gynybos pastangų.

Priklausomybė nuo importuojamų gynybos priemonių iš JAV

Rumunijos priklausomybė nuo ginklų importo yra vienas iš jos gynybos industrijos bruožų, kadangi tik 15% reikalingos gynybos technikos yra pagaminama šalies viduje, todėl šalis priklauso nuo užsienio tiekėjų, kad patenkintų savo gynybos poreikius. Viena iš pagrindinių Rumunijos ginklų tiekimo partnerių yra JAV. Lentelėje žemiau galima pamatyti, kiek ir kokių pirkimų gynybos srityje atliko Rumunija, pirkdama iš JAV.

4 lentelė. Rumunijos pirkimai iš JAV pagal Kariuomenės užsienio pardavimų sistemą (angl. Foreign Military sales)

Pirkimo patvirtinimo data	Įranga	Suma	Rumunijos gynybos biudžetas	% nuo gynybos išlaidų
2013-11-08	Ginklai, įranga skirta F-16 naikintuvams	457 mln. dol.	2,45 mlrd. dol.	18,65%
2017-07-11	HIMARS ir susijusi įranga	3,9 mlrd. dol.	3,62 mlrd. dol.	142,26%
2017-08-18	Patriot oro gynybos sistema ir susijusi įranga	1,25 mlrd. dol.		
2020-10-16	Naval Strike raketinės pakrantės gynybos sistemos	300 mln. dol.	5,05 mlrd. dol.	9,41%

¹²⁴ Tania Latici, „Armament and Transatlantic Relationships: The Romanias Perspective“, IRIS-France, žiūrėta 2024 m. gegužės 2 d., <https://www.iris-france.org/wp-content/uploads/2020/05/ARES-51.pdf>

2020-11-03	F-16 naikintuvų modernizavimas ir logistinė parama	175,4 mln. dol.		
2023-03-14	M1278A1 Sunkiųjų ginklų taktiniai automobiliai	104 mln. dol.	5,61 mlrd. dol.	52,39%
2023-06-30	F-16 naikintuvų modernizavimas	105 mln. dol.		
2023-07-31	Transporto priemonės amfibijos	120,5 mln. dol.		
2023-11-09	M1A2 mūšio tankai	2,53 mlrd. dol.		
2023-12-12	“Javelin” raketos	80 mln. dol.		

(Sudaryta autorės, remiantis išnašose pateiktais šaltiniais)^{125 126 127 128 129 130 131 132 133 134}

¹²⁵ Trading Economics, „Romania Military Expenditure“, Trading Economics, žiūrėta 2024 m. gegužės 7 d., <https://tradingeconomics.com/romania/military-expenditure>

¹²⁶ Defense Security Cooperation Agency, „ROMANIA – WEAPONS, EQUIPMENT, AND SUPPORT FOR F-16 BLOCK 15 MLU AIRCRAFT“, žiūrėta 2024 m. gegužės 2 d., <https://www.dsca.mil/press-media/major-arms-sales/romania-weapons-equipment-and-support-f-16-block-15-mlu-aircraft>

¹²⁷ Defense Security Cooperation Agency, „ROMANIA – HIGH MOBILITY ARTILLERY ROCKET SYSTEMS (HIMARS) AND RELATED SUPPORT AND EQUIPMENT“ žiūrėta 2024 m. gegužės 2 d., <https://www.dsca.mil/press-media/major-arms-sales/romania-high-mobility-artillery-rocket-systems-himars-and-related>

¹²⁸ Defense Security Cooperation Agency, „ROMANIA – NAVAL STRIKE MISSILE (NSM) COASTAL DEFENSE SYSTEMS“ žiūrėta 2024 m. gegužės 2 d., <https://www.dsca.mil/press-media/major-arms-sales/romania-naval-strike-missile-nsm-coastal-defense-systems>

¹²⁹ Defense Security Cooperation Agency, „ROMANIA – F-16 MODERNIZATION AND LOGISTICS SUPPORT“ žiūrėta 2024 m. gegužės 2 d., <https://www.dsca.mil/press-media/major-arms-sales/romania-f-16-modernization-and-logistics-support>

¹³⁰ Defense Security Cooperation Agency, „ROMANIA – M1278A1 HEAVY GUN CARRIERS JOINT LIGHT TACTICAL VEHICLES (JLTVS)“ žiūrėta 2024 m. gegužės 2 d., <https://www.dsca.mil/press-media/major-arms-sales/romania-m1278a1-heavy-gun-carriers-joint-light-tactical-vehicles-jltvs>

¹³¹ Defense Security Cooperation Agency, „ROMANIA – MODERNIZATION OF TPT F-16S“ žiūrėta 2024 m. gegužės 2 d., <https://www.dsca.mil/press-media/major-arms-sales/romania-modernization-tpt-f-16s>

¹³² Defense Security Cooperation Agency, „ROMANIA – ASSAULT AMPHIBIOUS VEHICLES“ žiūrėta 2024 m. gegužės 2 d., <https://www.dsca.mil/press-media/major-arms-sales/romania-assault-amphibious-vehicles>

¹³³ Defense Security Cooperation Agency, „ROMANIA – M1A2 ABRAMS MAIN BATTLE TANKS“ žiūrėta 2024 m. gegužės 2 d., <https://www.dsca.mil/press-media/major-arms-sales/romania-m1a2-abrams-main-battle-tanks>

¹³⁴ Defense Security Cooperation Agency, „ROMANIA – JAVELIN MISSILES“ žiūrėta 2024 m. gegužės 2 d., <https://www.dsca.mil/press-media/major-arms-sales/romania-javelin-missiles>

Be aukščiau minėtų Rumunijos pirkimų, Jungtinės Valstijos leido nuolat eksportuoti gynybos reikmenų, vertų 296 mln. dolerių (įskaitant dvišalius susitarimus), į Rumuniją per tiesioginius komercinius pardavimus. Pagrindinės prekės, kurias amerikiečiai tiekė, buvo karinė elektronika, ginklai, ugnies valdymo įrankiai ir lazeriai. JAV taip pat teikė gynybinę įrangą per perteklinės gynybos programą (angl. EDA – Excess Defense Articles). Parama apėmė tokias sritis kaip priešraketinė gynyba, kurių bendra vertė yra apie 88,8 mln. dolerių.¹³⁵ Taigi galima matyti, kad Rumunija perka daug gynybos priemonių iš JAV, ypač palyginus su Prancūzija ir Švedija.

Apibendrinant, Rumunijos priklausomybė nuo ginklų importo, įskaitant importą iš Jungtinių Valstijų, pabrėžia iššūkius, su kuriais susiduria jos gynybos pramonė. Esant santykinai silpnai vidaus gynybos pramonės bazei, Rumunijos priklausomybė nuo užsienio tiekėjų daugumai gynybos priemonių išryškina jos gynybinių pajėgumų pažeidžiamumą. Nors viešųjų pirkimų partnerystė su JAV suteikia prieigą prie pažangių karinių technologijų ir įrangos, jos taip pat kelia susirūpinimą dėl ilgalaikės priklausomybės nuo tiekimų iš JAV.

Nerimas dėl nacionalinio suvereniteto ir požiūris į strateginę autonomiją

Rumunijos požiūris į suvereniteto delegavimą gynybos klausimais ES lygmeniu atspindi niuansuotą jos strateginių gynybos tikslų ir saugumo įsipareigojimų suformuotą perspektyvą. Vykstant diskusijoms apie gilesnę integraciją ir glaudesnę bendradarbiavimą ES gynybos sistemoje, Rumunija abejoja dėl papildomo suvereniteto perleidimo ES lygmeniu. Šalis tokius veiksmus vertina kaip galimai kenkiančius jos ilgalaikiams santykiams su NATO aljansu – kertiniu Rumunijos gynybos ir saugumo strategijos užtikrinimu. Būdama tvirta NATO sąjungininkė, Rumunija teikia pirmenybę transatlantinei partnerystei ir kolektyvinės gynybos įsipareigojimams NATO aljanse. Dėl šios priežasties į visas priemones, kurios galėtų pakenkti Rumunijos autonomijai arba paveikti NATO įsipareigojimus, žiūrima atsargiai. Šis atsargus požiūris pabrėžia įsipareigojimą ginti savo nacionalinius interesus sprendžiant gynybos klausimus europiniu lygmeniu.

Rumunijos nenorą perduoti daugiau iniciatyvos gynybos srityje į ES lygmenį galima pastebėti per jos parlamento pagrįstas nuomones dėl tam tikrų EK pasiūlymų. Pavyzdžiui, Rumunijos parlamentas sureagavo į EK pasiūlymą dėl Europos gynybos pramonės stiprinimo naudojantis bendradarbiaujamaisiais viešaisiais pirkimais priemonės (EDIRPA), teigdamas, jog gynybos pirkimai turėtų būti tik šalių narių atsakomybė ir EK turėtų atkreipti į tai dėmesį formuluodama pasiūlymus. Rumunijos parlamentas siūlė, kad EK turėtų taikyti laipsniško priėjimo požiūrį teikdama pasiūlymus, kurie susiję su bendrais gynybos priemonių pirkimais.¹³⁶ Taigi galima matyti, kad Rumunija

¹³⁵ Bureau of Political-Military Affairs, „U.S. Security Cooperation with Sweden“, U.S. Department of State, žiūrėta 2024 m. gegužės 2 d., <https://www.state.gov/u-s-security-cooperation-with-sweden/>

¹³⁶ Parlamentul Romaniei Senat, „Opinion of the Senate of Romania on the EDIRPA proposal“, Europarlamentas, žiūrėta 2024 m. gegužės 2 d.,

atsargiai vertina EK pasiūlymus gynybos srityje, nenorėdama perduoti gynybos pirkimų į EK rankas. Taip pat reikėtų nepamiršti, kad JAV požiūris į strateginės autonomijos plėtrą gynybos srityje irgi yra svarbus. ES valstybės narės, tarp kurių yra ir Rumunija kartu su Estija, Vengrija, Latvija, Lietuva, Lenkija, nerimavo dėl JAV kritikos išreikštai strateginės autonomijos idėjai per Donaldo Trumpo prezidentavimo laikotarpį.¹³⁷ Taip pat Koziol pastebi, kad tokios šalys, kaip Lenkija, Baltijos šalys ir Rumunija reiškia susirūpinimą dėl ES operatyvinių pajėgumų didinimo gynybos srityje NATO veiklos sąskaita.¹³⁸ Taigi galima matyti, kad Rumunijos požiūriu, strateginės autonomijos stiprinimas gynybos srityje galėtų reikšti atitolimą nuo NATO, kurio šalis nenori, todėl skeptiškai žiūri į ES iniciatyvas.

Apibendrinant galima pasakyti, kad atsargi Rumunijos pozicija dėl papildomų atsakomybių delegavimo į ES lygmenį gynybos srityje atspindi jos dvigubą įsipareigojimą saugoti savo suverenitetą ir autonomiją gynybos srityje ir stiprinti ryšius su NATO aljansu. Susirūpinimas dėl galimų padarinių nacionaliniam suverenitetui skatina Rumunijos požiūrį į Europos gynybos integraciją, nes šalis siekia suderinti savo įsipareigojimus tiek ES, tiek NATO. Teikdama prioritetą nacionalinio suvereniteto išsaugojimui ir glaudžiai bendradarbiaudama su NATO, Rumunija pabrėžia savo strateginius prioritetus gynybos ir saugumo reikaluose.

Rusijos grėsmės supratimas

Nuo konflikto Ukrainoje pradžios 2014 m. Rumunijos grėsmės apie Rusiją suvokimas pasikeitė. Prasidėjęs karas Ukrainoje pabrėžė galimas pasekmes Rytų Europos ir Juodosios jūros regiono stabilumui ir saugumui, paskatinęs Rumuniją iš naujo įvertinti strateginę perspektyvą ir požiūrį į Rusiją. Būdama kaimyninė Ukrainos šalis, turinti istorinių ryšių ir geografiškai artima Ukrainai, Rumunija atidžiai stebėjo konflikto raidą ir platesnes pasekmes regiono saugumo dinamikai. Atsižvelgiant į tai, kad Rumunijos grėsmės Rusijai suvokimas sustiprėjo, didėjo ir susirūpinimas dėl Rusijos elgesio ir karinės veiklos Juodosios jūros regione. Šis besikeičiantis grėsmės suvokimas atspindi Rumunijai kylančius galimus saugumo iššūkius ir siekį stiprinti savo nacionalinę gynybą.

Visų pirma reikėtų atkreipti dėmesį, kad tiek 2016-2020 m., tiek 2020-2024 m. Rumunijos gynybos strategijose Rusija yra pristatoma kaip grėsmė Rumunijai. Pavyzdžiui, 2016-2020 m. strategijoje teigiama, kad Rusija kelia hibridinę grėsmę tiek visai šaliai, tiek žemynui, todėl būtina rasti būdą, kaip į šią grėsmę reaguoti. Taip pat Rumunija, be Rusijos grėsmės, įvardijo migrantų

[https://www.europarl.europa.eu/RegData/docs_autres_institutions/parlements_nationaux/com/2022/0349/RO_SENATE_CONTI-COM\(2022\)0349_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/docs_autres_institutions/parlements_nationaux/com/2022/0349/RO_SENATE_CONTI-COM(2022)0349_EN.pdf)

¹³⁷ Ulrike Franke ir Tara Varma, „Independence play: Europe’s pursuit of strategic autonomy“, ECFR, žiūrėta 2024 m. gegužės 2 d., https://ecfr.eu/special/independence_play_europes_pursuit_of_strategic_autonomy/

¹³⁸ Aleksandra Koziol, „The European peace facility: A new EU security initiative“, PISM, žiūrėta 2024 m. gegužės 2 d., https://pism.pl/publications/The_European_Peace_Facility_a_New_EU_Security_Initiative

bangą iš nestabilių vietovių kaip grėsmę valstybei.¹³⁹ Tačiau žvelgiant į vėlesnę, 2020-2024 m. strategiją, galima pamatyti, kad Rusijos, kaip grėsmės suvokimas, dar labiau suintensyvėjo. Strategijoje teigiama, kad esamos įtampos eskalavimo potencialas ir stiprėjanti Rusijos puolamoji pozicija ir agresyvumas pastaruoju metu yra pagrindinis saugumo rūpestis nacionaliniu lygmeniu.¹⁴⁰ Taigi galima matyti, kad Rumunijos grėsmės suvokimo lygmuo Rusijos atžvilgiu tik intensyvėjo ir šiuo metu, remiantis Rumunijos gynybos strategija, yra pagrindinis susirūpinimo šaltinis nacionaliniu lygmeniu. Taip pat galima atkreipti dėmesį ir į visuomenės nuomonę dėl Rusijos grėsmės Rumunijai. Apklausoje, atliktoje 2023 m. kovo mėn, kurioje dalyvavo Centrinės ir Rytų Europos regiono valstybės, galima matyti, kad Rumunijoje 64% respondentų yra įsitikinę, kad Rusija yra saugumo grėsmė jų šaliai. Tai rodo kad ne tik valdžios elitas Rusiją supranta kaip grėsmę, tačiau ir šalies gyventojai.

Apibendrinant galima teigti, kad Rumunijos suvokimas apie Rusijos grėsmę tik sustiprėjo nuo konflikto Ukrainoje pradžios ir šiuo metu netgi yra pagrindinis rūpestis šalies saugumui. Padidėjusi įtampa regione ir agresyvūs Rusijos veiksmai prieš Ukrainą paskatino Rumuniją iš naujo įvertinti grėsmes savo saugumui ir saugumo prioritetus. Rumunijos, kaip Ukrainos kaimyninės šalies, kuriai rūpi regiono stabilumas, grėsmės suvokimas Rusijai atspindi besikeičiančią saugumo aplinką ir kylančią būtinybę spręsti iššūkius, kylančius nacionaliniam saugumui.

3.3. Rezultatai

Atlikus išsamią kokybinę Prancūzijos, Švedijos ir Rumunijos situacijų ir požiūrių analizę pagal pasiūlytus argumentus, tampa akivaizdu, kad šalių pozicijos gynybos politikos klausimais skiriasi. Siekiant efektyviai užfiksuoti ir iliustruoti skirtumus, galima sudaryti lentelę, kurioje būtų akcentuojami pagrindiniai kintamieji, tokie kaip strateginė gynybos orientacija, gynybos pajėgumai, priklausomybė nuo JAV tiekiamų ginklų, nerimas dėl suvereniteto ir nuomonė dėl strateginės autonomijos bei Rusijos grėsmės suvokimas. Šis struktūrizuotas požiūris leis geriau suprasti unikalią šalių specifiką ir atkreipti dėmesį į skirtumus tarp valstybių.

4 lentelė. Šalių skirstymas pagal nepriklausomus kintamuosius

	Prancūzija	Švedija	Rumunija
Strateginė gynybos orientacija	europietiška	amerikietiška	amerikietiška
Gynybos pramonės pajėgumai	Dideli	Dideli	Maži

¹³⁹ Romania Ministry of National Defense, „The Military Strategy of Romania 2016”, EDA, žiūrėta 2024 m. gegužės 2 d., https://eda.europa.eu/docs/default-source/Defence-Procurement-Gateway/ro_milstrategy.pdf

¹⁴⁰ Romania Presidential Administration, „National Defence Strategy 2020–2024 m.“, Presidency RO, žiūrėta 2024 m. gegužės 2 d., https://www.presidency.ro/files/userfiles/National_Defence_Strategy_2020_2024.pdf

Priklausomybė nuo JAV ginklų	Praktiškai nėra	Vidutinė priklausomybė	Stipri priklausomybė
Nerimas dėl nacionalinio suvereniteto ir požiūris į strateginę autonomiją	kolektyvinė išteklių ir pajėgumų telkimo nauda bendram labui, už strateginę autonomiją	susirūpinusi dėl savo suvereniteto, atsargus požiūris į strateginę autonomiją	Susirūpinimas dėl suvereniteto, atsargus požiūris į strateginę autonomiją
Rusijos grėsmės suvokimas	Grėsmė Europai	Grėsmė šaliai ir Europai	Pagrindinė grėsmė šaliai

(sudaryta autorės, remiantis aukščiau tyrime pateikta medžiaga)

Iš sudarytos lentelės galima matyti, kad tikriausiai vienintelis panašumas tarp visų valstybių yra Rusijos grėsmės suvokimas – visos šalys ją supranta tiek kaip nacionalinę grėsmę, tiek kaip grėsmę visam žemynui.

Žiūrint į lentelę matomi ganėtinai ryškūs skirtumai tarp Prancūzijos ir Švedijos ir Rumunijos dueto. Prancūzija savo strateginę gynybos orientaciją mato europiniu lygmeniu ir mano, kad kolektyvinis išteklių ir pajėgumų naudojimas tik stiprina ES, todėl atvirai ir garsiai pasisako už strateginę autonomiją. Tam įtakos gali turėti ir nepriklausomybė nuo JAV tiekiamų ginklų ir didelė gynybos pramonė šalies viduje. Švedija ir Rumunija turi didesnę priklausomybę nuo JAV, apskritai, šalių nuomone, NATO, o ne ES yra jų saugumo garantas, todėl jų požiūris strateginės nepriklausomybės gynybos srityje prasme yra nuosaikesnis. Tiek Švedija, tiek Rumunija išreiškia nuogąstavimus, kad ES bendradarbiavimas gynybos srityje neturėtų dubliuotis su NATO aljansu.

4. IŠVADOS

Tam, kad atsakyti į darbo klausimą, buvo suformuluotos trys hipotezės:

Hipotezė H1: ES valstybės narės vertina EK pasiūlymus pagal savo geopolitines preferencijas - nacionalinio suvereniteto svarbos ir Rusijos grėsmės suvokimo;

Hipotezė H2: ES valstybės narės vertina EK pasiūlymus pagal ekonomines preferencijas - gynybos gamybos pajėgumus ir priklausomybę nuo ginklų tiekimo iš JAV;

Hipotezė H3: ES valstybės narės vertina EK pasiūlymus pagal nacionalinio saugumo preferencijas - strateginę gynybos orientaciją.

Atlikus teorijų analizę, kurioje remtasi liberalaus tarpvyriausybės ir neorealizmo teorijomis, išryškėjo keletas veiksnių, kurie gali formuoti ES valstybių narių reakcijas į EK pateiktus pasiūlymus gynybos srityje.

Nerimo dėl nacionalinio suvereniteto ir požiūrio į strateginę autonomiją veiksnys stipriai susijęs su neorealizmo teorija. Kadangi valstybės pirmenybę teikia išlikimui ir saugumui ir laiko tarptautines institucijas savo politikos rezultatu bei nepripažįsta jų savarankiškumo, todėl šalys narės gali vangiai reaguoti į EK pasiūlymus. Prancūzija pasisako už strateginę autonomiją ir mano, kad kolektyvinis išteklių telkimas naudingas visiems. Tuo tarpu tiek Švedija, tiek Rumunija yra išsakyusios stiprias nuomones dėl perdėto EK kišimosi į gynybos reikalus, kurie išskirtinai priklauso valstybėms narėms bei nenorą dubliuoti gynybos formatą su NATO.

Rusijos grėsmės suvokimo veiksnys aptiktas remiantis neorealizmo teorija. Neorealizmo teorijoje teigiama, kad bendradarbiavimas įmanomas, kai šalys vienodai supranta esamą grėsmę. Todėl Rusijos, kaip mažos grėsmės, supratimas gali lemti nenorą toliau integruotis gynybos srityje. Visos šalys supranta Rusiją kaip grėsmę, todėl ši veiksnį būtų galima atmesti kaip darantį įtaką valstybių vangumui EK pasiūlymams.

Išskiriant gynybos pramonės pajėgumų veiksnį buvo remiamasi liberalaus tarpvyriausybės teorija. Kadangi teorijoje teigiama, kad valstybės bendradarbiauja pagrinde dėl ekonominių veiksnių, būtų galima manyti, kad šalys narės su dideliais gamybos pajėgumais gamyboje norės kooperuotis su kitomis valstybėmis tam, kad išplėsti savo rinką. Šiuo atveju Prancūzija nori kooperuotis gynybos srityje turėdama didelę gynybos pramonę. Tačiau Švedija, turėdama taip pat santykinai didelę gynybos pramonę, atsargiai žiūri į bendradarbiavimą. Tuo tarpu Rumunija, turėdama maža gynybos pramonę, vis tiek atsargiai žiūri į integraciją gynybos srityje.

Pasirenkant priklausomybę nuo JAV ginklų kaip veiksnį, galima atkreipti dėmesį tiek į liberalaus tarpvyriausybės, tiek į neorealizmo teiginius. Kaip ir minėta anksčiau, liberalus tarpvyriausybės akcentuoja ekonomines priklausomybes tarp valstybių, todėl būtų galima tikėtis, kad šalys, perkančios daug ginklų iš JAV, gali priešintis EK pasiūlymams, kad nepakenkti prekybos santykiams su JAV. Taip pat remiantis neorealizmu, akcentuojamas saugumo faktorius, todėl šalys narės, perkančios daug gynybos priemonių iš JAV, nenorės kelti grėsmės savo nacionaliniams gynybos pajėgumams. Prancūzija iš esmės nepriklauso nuo JAV tiekiamų ginklų ir praktiškai visas reikalingas gynybos priemones pasigamina šalies viduje. Švedija daug gynybos priemonių pasigamina pati, tačiau taip pat importuoja iš JAV, įskaitant ir naujas technologijas, o Rumunija nesigamina praktiškai nieko ir didžiąją dalį reikalingų prekių importuoja iš JAV.

Buvo remiamasi neorealizmo ir liberalaus tarpvyriausybės teorijomis pasirenkant strateginės gynybos orientacijos veiksnį. Anot neorealizmo atstovų, anarchinėje tarptautinėje sistemoje svarbiausia valstybės išlikimas ir saugumas, todėl bendradarbiavimas su hegemonu (šio darbo atveju – JAV) gali sustiprinti valstybės saugumą ir galimybę išlikti. Taip pat, anot liberalaus tarpvyriausybės, valstybės bendradarbiauja remiantis savo preferencijomis. Skirtingas strategines gynybos perspektyvas nuo EK pasiūlymo turinčios valstybės gali prieštarauti

pasiūlymams. Tai pasiteisino Švedijos ir Rumunijos atveju, kadangi šalys narės bendradarbiauja su JAV ir yra pasirinkusios amerikietišką (angl. „atlanticist“) gynybos orientaciją, kai tuo tarpu Prancūzija yra pasirinkusi europietišką gynybos orientaciją, todėl koncentruojasi į bendradarbiavimo gynybos srityje stiprinimą ES formate.

Galima išvelgti, kad ar hipotezė pasitvirtino, ar nepasitvirtino, turi sąsajų su bendradarbiavimu su JAV. Susidaro įspūdis, kad jei valstybė turi amerikietišką gynybos orientaciją ir palaiko stipresnius santykius su JAV bei mano, kad JAV yra jų saugumo garantas, tuomet šalis santūriau reaguos į EK pasiūlymus gynybos srityje.

Galima atkreipti dėmesį į tai, kad JAV artėja prezidento rinkimai, o vienas iš kandidatų yra Donaldas Trumpas. Ankstesnis D. Trumpo prezidentavimas pasižymėjo svyruojančiais įsipareigojimais NATO ir Europos saugumui, todėl grįžus prie tokios administracijos, yra tikimybė, kad amerikietiškos gynybos orientacijos valstybės iš naujo įvertintų JAV saugumo garantijų patikimumą. Remiantis neorealizmo teorija, jei valstybės suvoks JAV įsipareigojimo Europos saugumui mažėjimą, jog gali būti priverstos atlikti daugiau balansuojamąjį vaidmenį prieš JAV ir mažiau bendradarbiaujantį vaidmenį. Sumažėjus JAV dalyvavimui Europos saugume šalys gali pradėti siekti stiprinti ES gynybinius pajėgumus tam, kad kompensuoti JAV mažesnę buvimą regione kadangi pagrindinis šalių tikslas, anot neorealizmo teorijos, yra saugumas ir išlikimas. Taip pat anot liberalaus tarpvyriausybės atstovų, krizės (jei laikome JAV saugumo įsipareigojimų pasikeitimą krize), gali sukelti skubos jausmą, dėl kurio laikinai suartėja nacionalinės preferencijos, todėl gali būti, kad pagilėtų bendradarbiavimas gynybos srityje ES lygmeniu.

Nors šis tyrimas suteikė vertingų išvalgų apie veiksnius, darančius įtaką šalių reakcijai į EK pasiūlymus gynybos srityje, svarbu pripažinti tam tikrus tyrimo apribojimus. Pirma, analizė buvo skirta tam tikrai ES šalių grupei, t.y. Prancūzijai, Švedijai ir Rumunijai, kurios gali nevisiškai pilnai atspindėti perspektyvų įvairovę visoje ES. Todėl išvados gali būti ne visuotinai taikomos visoms valstybėms narėms. Be to, tyrimas rėmėsi kokybine turinio analize, kuriai gali būti būdingi subjektyvumo ir apibendrinimo ribojimai. Pasiūlymai tolimesniems tyrimams galėtų būti šių ribojimų pašalinimas įtraukiant platesnę ES šalių imtį bei kitų metodų pasirinkimas.

ŠALTINIŲ IR LITERATŪROS ŠARAŠAS

1. Alcaro, Riccardo, Nathalie Tocci, „Navigating a Covid World: The European Union’s Internal Rebirth and External Quest” *The International Spectator*, nr. 2 (2021), p.1-18
2. Barroso, José Manuel Durão. „A Europe for all weathers“ (pranešimas EVT delegacijai, Briuselis, 2011 m. lapkričio 30 d.) https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/SPEECH_11_838
3. Benczes, István. „Wait, see and hope: Explaining crisis management in the framework of liberal intergovernmentalism”, *Journal of Comparative Government and European Policy* vol. 15, no. 4 (2017) p. 606-626
4. Biermann Felix, Nina Guérin, Stefan Jagdhuber, Berthold Rittberger, Moritz Weiss. „Political (non-)reform in the euro crisis and the refugee crisis: a liberal intergovernmentalist explanation” *Journal of European Public Policy*, 2 (2019), p.246-266
5. Blavoukos, Spyros. „Mapping EU Defence Collaboration – One year on from the Versailles Declaration“, ELIAMEP, žiūrėta 2024 m. gegužės 2 d., <https://www.eliamep.gr/en/publication/%CE%B5%CF%85%CF%81%CF%89%CF%80%CE%B1%CF%8A%CE%BA%CE%AE-%CE%B1%CE%BC%CF%85%CE%BD%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CF%80%CE%BF%CE%BB%CE%B9%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CE%AD%CE%BD%CE%B1%CF%82-%CF%87%CF%81%CF%8C/>
6. Blockmans, Steven. „Differentiation in CFSP“ *Studia Diplomatica*, nr. 3 (2013), 53-68, <https://www.jstor.org/stable/26531585?seq=2>
7. Börzel, Tanja A. „European Integration and the War in Ukraine: Just Another Crisis?” *Journal of Common Market Studies*, nr. 61 (2023), 14-30, <https://refubium.fu-berlin.de/bitstream/handle/fub188/41075/J%20of%20Common%20Market%20Studies%20-%202023%20-%20B%C3%B6rzel%20-%20European%20Integration%20and%20the%20War%20in%20Ukraine%20Just%20Another%20Crisis.pdf?sequence=2&isAllowed=y>
8. Börzel, Tanja A. ir Thomas Risse. „From the euro to the Schengen crises: European integration theories, politicization, and identity politics” *Journal of European Public Policy*, nr. 1 (2018), p. 83-108
9. Bourgery-Gonse, Théo. „Macron calls for EU defence boost, Euractiv, žiūrėta 2024 m. balandžio 15 d. https://www.euractiv.com/section/politics/short_news/macron-calls-for-eu-defence-boost/
10. Brattberg, Erik. „How Washington views New European Defense Initiatives“, Carnegie Endowment, žiūrėta 2024 m. balandžio 22 d., <https://carnegieendowment.org/2020/03/03/how-washington-views-new-european-defense-initiatives-pub-81229>
11. Brooks, Stephen G. „Dueling realisms“, *International Organization*, vol.51, nr. 3 (1997), p. 447
12. Brzozowski, Alexandra ir Manuela Preoteasa, „Romania can increase its defence production capacity, EU’s Breton says“, Euractiv, žiūrėta 2024 m. gegužės 2 d., <https://www.euractiv.com/section/defence-and-security/news/romania-can-increase-its-defence-production-capacity-eus-breton-says/>
13. Brzozowski, Alexandra. „Nine EU members states renew push to change foreign policy decision-making“, Euractiv, žiūrėta 2024 m. balandžio 15 d. https://www.euractiv.com/section/global-europe/news/nine-eu-members-states-renew-push-to-change-foreign-policy-decision-making/?_ga=2.60568749.145123012.1698751004-1154694378.1697643322

14. Bureau of Political-Military Affairs, „U.S. Security Cooperation with Sweden“, U.S. Department of State, žiūrėta 2024 m. gegužės 2 d., <https://www.state.gov/u-s-security-cooperation-with-sweden/>
15. Buzan, Barry, Charles Jones ir Richard Little, *The Logic of Anarchy: Neorealism to Structural Realism* (New York: Columbia University Press, 1993), p. 39
16. Caulcutt, Clea. „Macron’s slow but bold U-turn on Ukraine“, Politico, žiūrėta 2024 m. gegužės 2 d., <https://www.politico.eu/article/france-emmanuel-macron-ukraine-war-russia-uturn-vladimir-putin/>
17. Caulcutt, Clea. „What the hell does Emmanuel Macron think he’s playing at with Vladimir Putin?“, Politico, žiūrėta 2024 m. gegužės 2 d., <https://www.politico.eu/article/macron-putins-last-open-line-to-the-west/>
18. Cladi, Lorenzo. „Persevering with bandwagoning, not hedging: why European security cooperation still conforms to realism“ *Defence Studies*, vol. 22 nr. 4 (2022), 624–643.
19. Cramer, Clara Sophie ir Ulrike Franke, „Ambiguous alliance: Neutrality, opt-outs, and European defence“, ECFR, žiūrėta 2024 m. gegužės 4 d., <https://ecfr.eu/publication/ambiguous-alliance-neutrality-opt-outs-and-european-defence/#from-neutrality-to-solidarity-sweden-and-eu-security-and-defence-policy>
20. Defense Security Cooperation Agency, „France – C-130 Aircraft Support“, žiūrėta 2024 m. gegužės 2 d., <https://www.dsca.mil/node/1380>
21. Defense Security Cooperation Agency, „France – E-2C Hawkeye Sustainment Support“, žiūrėta 2024 m. gegužės 2 d., <https://www.dsca.mil/press-media/major-arms-sales/france-e-2c-hawkeye-sustainment-support>
22. Defense Security Cooperation Agency, „France – E-2D Advanced Hawkeye Aircraft, Spares And Support Equipment“, žiūrėta 2024 m. gegužės 2 d., <https://www.dsca.mil/press-media/major-arms-sales/france-e-2d-advanced-hawkeye-aircraft-spares-and-support-equipment>
23. Defense Security Cooperation Agency, „France - Electromagnetic Aircraft Launch System (EMALS) And Advanced Arresting Gear (AAG)“, žiūrėta 2024 m. gegužės 2 d., <https://www.dsca.mil/press-media/major-arms-sales/france-electromagnetic-aircraft-launch-system-emals-and-advanced>
24. Defense Security Cooperation Agency, „France – MQ-9 Communications Intelligence Sensor Pod Suites“, žiūrėta 2024 m. gegužės 2 d., <https://www.dsca.mil/press-media/major-arms-sales/france-mq-9-communications-intelligence-sensor-pod-suites>
25. Defense Security Cooperation Agency, „France - MQ-9 Follow-On Contractor Logistics Support“, žiūrėta 2024 m. gegužės 2 d., <https://www.dsca.mil/press-media/major-arms-sales/france-mq-9-follow-contractor-logistics-support>
26. Defense Security Cooperation Agency, „ROMANIA – ASSAULT AMPHIBIOUS VEHICLES“ žiūrėta 2024 m. gegužės 2 d., <https://www.dsca.mil/press-media/major-arms-sales/romania-assault-amphibious-vehicles>
27. Defense Security Cooperation Agency, „ROMANIA – F-16 MODERNIZATION AND LOGISTICS SUPPORT“ žiūrėta 2024 m. gegužės 2 d., <https://www.dsca.mil/press-media/major-arms-sales/romania-f-16-modernization-and-logistics-support>
28. Defense Security Cooperation Agency, „ROMANIA – HIGH MOBILITY ARTILLERY ROCKET SYSTEMS (HIMARS) AND RELATED SUPPORT AND EQUIPMENT“ žiūrėta 2024 m. gegužės 2 d., <https://www.dsca.mil/press-media/major-arms-sales/romania-high-mobility-artillery-rocket-systems-himars-and-related>
29. Defense Security Cooperation Agency, „ROMANIA – JAVELIN MISSILES“ žiūrėta 2024 m. gegužės 2 d., <https://www.dsca.mil/press-media/major-arms-sales/romania-javelin-missiles>
30. Defense Security Cooperation Agency, „ROMANIA – M1278A1 HEAVY GUN CARRIERS JOINT LIGHT TACTICAL VEHICLES (JLTVS)“ žiūrėta 2024 m. gegužės 2

- d., <https://www.dsca.mil/press-media/major-arms-sales/romania-m1278a1-heavy-gun-carriers-joint-light-tactical-vehicles-jltvs>
31. Defense Security Cooperation Agency, „ROMANIA – M1A2 ABRAMS MAIN BATTLE TANKS“ žiūrėta 2024 m. gegužės 2 d., <https://www.dsca.mil/press-media/major-arms-sales/romania-m1a2-abrams-main-battle-tanks>
 32. Defense Security Cooperation Agency, „ROMANIA – MODERNIZATION OF TPT F-16S“ žiūrėta 2024 m. gegužės 2 d., <https://www.dsca.mil/press-media/major-arms-sales/romania-modernization-tpt-f-16s>
 33. Defense Security Cooperation Agency, „ROMANIA – NAVAL STRIKE MISSILE (NSM) COASTAL DEFENSE SYSTEMS“ žiūrėta 2024 m. gegužės 2 d., <https://www.dsca.mil/press-media/major-arms-sales/romania-naval-strike-missile-nsm-coastal-defense-systems>
 34. Defense Security Cooperation Agency, „ROMANIA – WEAPONS, EQUIPMENT, AND SUPPORT FOR F-16 BLOCK 15 MLU AIRCRAFT“, žiūrėta 2024 m. gegužės 2 d., <https://www.dsca.mil/press-media/major-arms-sales/romania-weapons-equipment-and-support-f-16-block-15-mlu-aircraft>
 35. Defense Security Cooperation Agency, „Sweden – AIM-120C-8 Advanced Medium-Range Air-To-Air Missile (AMRAAM)“, žiūrėta 2024 m. gegužės 2 d., <https://www.dsca.mil/press-media/major-arms-sales/sweden-patriot-configuration-3-modernized-fire-units>
 36. Defense Security Cooperation Agency, „Sweden – Patriot Configuration-3+ Modernized Fire Units“, žiūrėta 2024 m. gegužės 2 d., <https://www.dsca.mil/press-media/major-arms-sales/sweden-patriot-configuration-3-modernized-fire-units>
 37. Defense Security Cooperation Agency, „Sweden– UH-60M Blackhawk Helicopters“, žiūrėta 2024 m. gegužės 2 d., <https://www.dsca.mil/press-media/major-arms-sales/sweden-uh-60m-blackhawk-helicopters>
 38. Dennison, Susi, Ulrike Franke, Pawel Zerka, „The nightmare of the dark: The security fears that keep Europeans awake at night“, ECFR, žiūrėta 2024 m. gegužės 1 d., <https://ecfr.eu/special/the-nightmare-of-the-dark-the-security-fears-that-keep-europeans-awake-at-n/>
 39. Deschaux-Dutard, Delphine. „The effects of the war in Ukraine on European defence: deeper EU integration?“, UKANDEU, žiūrėta 2024 m. balandžio 20 d., <https://ukandeu.ac.uk/the-effects-of-the-war-in-ukraine-on-european-defence-deeper-eu-integration/>
 40. Dyvik, Einar H. „Military spending as share of GDP in Sweden 2010-2023“, Statista, 2024 m. gegužės 4 d., <https://www.statista.com/statistics/695409/military-spending-as-a-share-of-gdp-in-sweden/>
 41. Elysee, „President Macron gives speech on new initiative for Europe“, Elysee, , žiūrėta žiūrėta 2024 m. gegužės 1 d., <https://www.elysee.fr/en/emmanuel-macron/2017/09/26/president-macron-gives-speech-on-new-initiative-for-europe>
 42. Europos Komisija, „Klausimai ir atsakymai apie Šaudmenų gamybos rėmimo aktą (ASAP) ir Europos gynybos pramonės stiprinimo naudojantis bendradarbiaujamaisiais viešaisiais pirkiniais aktą (EDIRPA)“, Europos Komisija, žiūrėta 2024 m. gegužės 1 d., https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/lt/qanda_24_1496
 43. Europos Komisija, „Stipresnė Europos gynyba“, EK, žiūrėta 2024 m. gegužės 3 d., https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/europe-fit-digital-age/stronger-european-defence_lt
 44. Europos parlamentas, „Act in support of ammunition production (ASAP)“, Europos parlamentas, žiūrėta 2024 m. gegužės 3 d., [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2023/749782/EPRS_BRI\(2023\)749782_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2023/749782/EPRS_BRI(2023)749782_EN.pdf)
 45. Europos Parlamentas, „Regulation establishing the European defence industry reinforcement through common procurement act (EDIPRA)“, Europos Parlamentas, žiūrėta 2024 m.

- gegužės 1 d., [https://www.europarl.europa.eu/legislative-train/theme-a-europe-fit-for-the-digital-age/file-european-defence-industry-reinforcement-through-common-procurement-act-\(edirpa\)?sid=7901](https://www.europarl.europa.eu/legislative-train/theme-a-europe-fit-for-the-digital-age/file-european-defence-industry-reinforcement-through-common-procurement-act-(edirpa)?sid=7901)
46. EVT, „Permanent Structured Cooperation (PESCO)'s projects – Overview“, EVT, žiūrėta 2024 m. gegužės 2 d., <https://www.consilium.europa.eu/media/53013/20211115-pesco-projects-with-description.pdf>
 47. Fernández Óscar, Marie Vandendriessche, Angel Saz-Carranza, Nuria Agell, Javier Franco, „The Impact of Russia’s 2022 Invasion of Ukraine on Public Perceptions of EU Security and Defence Integration: A Big Data Analysis“, *Journal of European Integration*, nr. 3 (2023), p.463-485
 48. Fiott, Daniel. „In every crisis an opportunity? European Union integration in defence and the War on Ukraine“ *Journal of European Integration*, nr. 3 (2023), p. 447-462
 49. Foy, Henry, Paola Tamma, Leila Abboud, Guy Chazan, „Emmanuel Macron to revive demands for European defence bonds“, *Financial Times*, žiūrėta 2024 m. gegužės 2 d., <https://www.ft.com/content/451d935e-b3ef-4d3c-8dcf-24f86338647a>
 50. French White Paper on Defence and National Security 2013, žiūrėta 2024 m. gegužės 2 d., <https://ccdcoe.org/uploads/2018/10/White-paper-on-defense-2013-1.pdf>
 51. Genschel, Philipp, Lauren Leek, Jordy Weyns, „War and Integration. The Russian Attack on Ukraine and the Institutional Development of the EU“ *Journal of European Integration*, nr. 3 (2023), p. 343-360
 52. Gynybos resursų agentūra prie Krašto apsaugos ministerijos, „Europos gynybos fondas“, GRA.LRV, žiūrėta 2024 m. balandžio 16 d. <https://gra.lrv.lt/lt/tyrimai-ir-technologijos/europos-gynybos-fondas/>
 53. Glaser, Charles. „Realists as Optimists: Cooperation as Self-Help“, *International Security*, vol. 19 nr. 3 (1995), p. 35
 54. Government Offices of Sweden, „Historical relations between Sweden and NATO“, Government Offices of Sweden, žiūrėta 2024 m. gegužės 4 d., <https://www.government.se/government-policy/sweden-in-nato/history-of-sweden-and-nato/>
 55. Government Offices of Sweden, „Speech by Minister for Defence Pål Jonson at the Folk och Försvar Annual National Conference“, Government Offices of Sweden, žiūrėta 2024 m. gegužės 2 d., <https://www.government.se/speeches/2023/01/speech-by-minister-for-defence-at-the-folk-och-forsvar-annual-national-conference/>
 56. Government Offices of Sweden, „Sweden’s Defence Policy 2016 to 2020“, Government Offices of Sweden, žiūrėta 2024 m. gegužės 2 d., <https://www.government.se/Globalassets/Government/Dokument/Forsvarsdepartementet/Sweden Defence Policy 2016 to 2020>
 57. Government Offices Sweden, „Speech by Prime Minister Ulf Kristersson at the European Council on Foreign Relations“, Government Offices Sweden, žiūrėta 2024 m. gegužės 2 d., <https://www.government.se/speeches/2023/06/speech-by-prime-minister-ulf-kristersson-at-the-european-council-on-foreign-relations/>
 58. Government Offices Sweden, „Speech by Tobias Billström Statement of Foreign Policy 2023“, Government Offices Sweden, žiūrėta 2024 m. gegužės 2 d., <https://www.government.se/speeches/2023/02/statement-of-foreign-policy-2023/>
 59. Græger, Nina, Kristin M. Haugevik, „Defining Atlanticism“, Norwegian Institute of International Affairs (NUPI), žiūrėta 2024 m. balandžio 25 d., <https://www.jstor.org/stable/resrep08064.5>
 60. Grevi, Giovanni. „The War in Ukraine Will Either Forge or Splinter Europe“, *Carnegie Europe*, žiūrėta 2024 m. balandžio 29 d. <https://carnegieeurope.eu/strategieurope/92250>
 61. Grieco, Joseph. „Anarchy and the Limits of Cooperation: A Realist Critique of the Newest Liberal Institutionalism“, *International Organization*, vol. 42 nr.3 (1988) p. 487
 62. Guerini, Raffaele. „Thales, Leonardo, Airbus lead rankings in European Defence Fund grants, Science|Business finds“, *Science Business*, žiūrėta 2024 m. gegužės 4 d.,

- <https://sciencebusiness.net/news/thales-leonardo-airbus-lead-rankings-european-defence-fund-grants-sciencebusiness-finds>
63. Guvbrnul. Romanibi, „White Paper on Defense Romania“, Guvbrnul Romanibi, žiūrėta 2024 m. gegužės 2 d., https://eda.europa.eu/docs/default-source/Defence-Procurement-Gateway/ro_white-paper-on-defence.pdf
 64. Håkansson, Calle. „The Ukraine war and the emergence of the European commission as a geopolitical actor“ *Journal of European Integration*, nr. 1 (2024), p. 25-45
 65. Håkansson, Calle. „What Future European Defence And Technological Industrial Basis (EDTIB) Do We Want/Need? The Swedish case“, IRIS-France, žiūrėta 2024 m. gegužės 1 d., <https://www.iris-france.org/wp-content/uploads/2024/02/ARES-92-Comment.pdf>
 66. Howorth, Jolyon. „European defence policy and subsidiarity: The imperative of the EU level“ *European View*, vol. 18 nr 1 (2019), p. 62-70
 67. Howorth, Jolyon. „The CESDP and the forging of a european security culture“ *Politique européenne*, vol. 8 no. 4 (2002), p. 88-109
 68. Jones, Erik, R. Daniel Kelemen, Sophie Meunier, „Failing forward? Crises and patterns of European integration“ *Journal of European Public Policy*, 10 (2021), p.1519–1536
 69. Kayali, Laura. „France will reach NATO defense spending target in 2024“, Politico, žiūrėta 2024 m. gegužės 2 d., <https://www.politico.eu/article/france-will-reach-nato-defense-spending-target-in-2024/>
 70. Karnitsching, Matthew. „America’s European burden: How the Continent still leans on the US for security“, Politico, žiūrėta 2024 m. balandžio 25 d., <https://www.politico.eu/article/america-europe-burden-continent-leans-security-defense-military-industry/>
 71. Koziol, Aleksandra. „The European peace facility: A new EU security initiative“, PISM, žiūrėta 2024 m. gegužės 2 d., https://pism.pl/publications/The_European_Peace_Facility_a_New_EU_Security_Initiative
 72. Latici, Tania. „Armament and Transatlantic Relationships: The Romanias Perspective“, IRIS-France, žiūrėta 2024 m. gegužės 2 d., <https://www.iris-france.org/wp-content/uploads/2020/05/ARES-51.pdf>
 73. Le Monde, „Macron calls on Europe to develop its own airspace protection strategy“, Le Monde, žiūrėta 2024 m. gegužės 2 d., https://www.lemonde.fr/en/france/article/2023/06/19/macron-calls-for-europe-to-develop-its-own-airspace-defense-systems_6034165_7.html
 74. Levick, Laura. Carsten-Andreas Schulz, „Soft Balancing, Binding or Bandwagoning? Understanding Institutional Responses to Power Disparities in the Americas“, *Canadian Journal of Political Science*, vol. 53 nr. 3 (2020), p. 521-539
 75. Lynch, Suzanne, Eddy Wax ir Jacopo Barigazzi, „France pushes protectionism in Ukraine defense plan“, Politico, žiūrėta 2024 m. gegužės 2 d., <https://www.politico.eu/article/eu-defense-ukraine-plan-france-protectionism-arms-production-edirpa-procurement/>
 76. Lucian, Ivan. „Evaluation of the Romanian Defense Industry,“ *Business and Management Studies, Redfame publishing*, vol. 6 nr. 4 (2020), p. 59-71
 77. Lundmark, Martin. „Defence Industrial Links Between the EU and the US“, IRIS-France, žiūrėta 2024 m. gegužės 2 d., <https://www.iris-france.org/wp-content/uploads/2017/09/Ares-20-Report-EU-DTIB-Sept-2017.pdf>
 78. Mayring, Philipp. „Qualitative content analysis: theoretical foundation, basic procedures and software solution“, Social Science Open Access Repository, žiūrėta 2024 m. gegužės 3 d., https://www.ssoar.info/ssoar/bitstream/handle/document/39517/ssoar-2014-mayring-Qualitative_content_analysis_theoretical_foundation.pdf
 79. Marin Thornton, Gabriela, ir Tobias J. Oder, „European Defense: Back to Tervuren?“, E-IR, žiūrėta 2024 m. gegužės 3 d., <https://www.e-ir.info/2017/08/26/european-defense-back-to-tervuren/>

80. Maulny, Jean-Pierre. „France’s Perception Of The EU Defence Industrial “Toolbox”, IRIS-France, žiūrėta 2024 m. gegužės 2 d., <https://www.iris-france.org/wp-content/uploads/2024/02/ARES-94-Comment.pdf>
81. McDonald, Andrew. „Donald Trump says he won’t quit NATO — if Europe pays its way“, Politico, žiūrėta 2024 m. balandžio 15 d. <https://www.politico.eu/article/donald-trump-says-he-wont-quit-nato-if-europe-pays-its-way/>
82. Mearsheimer, John. *The Tragedy of Great Power Politics* (New York: Norton, 2003), p. 22
83. Menon, Anand, Jonathan Lipkin, *European Attitudes towards Transatlantic Relations 2000–2003: an Analytical Survey*. kn: EU-US Relations, sud. Nikos Kotzias, Petros Liacouras, (Palgrave Macmillan: London 2006), p. 4-27
84. Moyer Jason C. ir Henri Winberg, „Sweden’s Contributions to NATO: Bolstering the Alliance’s Defense Industry and Air Capabilities“, Wilson Center, žiūrėta 2024 m. gegužės 4 d., <https://www.wilsoncenter.org/article/swedens-contributions-nato-bolstering-alliances-defense-industry-and-air-capabilities>
85. Moravcsik, Andrew ir Frank Schimmelfening, „European Integration Theory Third Edition“ (Oxford: Oxford University Press, 2019), psl. 66.
86. Moravcsik, Andrew. „Preferences and Power in the European Community: A Liberal Intergovernmentalist Approach“, *Journal of Common Market Studies*, Vol. 31, Nr. 4, 1993, psl. 480
87. Moravcsik, Andrew. „Preferences and Power in the European Community. A Liberal Intergovernmentalist Approach” *Journal of Common Market Studies*, Vol. 31, No. 4 (1993), p. 485
88. Moravcsik, Andrew. „Preferences, Power and Institutions in 21st-century Europe”, *Journal of Common Market Studies*, Vol. 56, No. 7 (2018), p. 1651
89. Muzergues, Thibault. „Threats: European Perspectives on a Changing Strategic Environment“, International Republican Institute, žiūrėta 2024 m. gegužės 3 d., <https://www.iri.org/resources/threats-european-perspectives-on-a-changing-strategic-environment/>
90. Necsutu, Madalin. „Romania President Blames Missed Defence Spending Target on ‘Budget Issues“, BalkanSight, žiūrėta 2024 m. gegužės 2 d., <https://balkaninsight.com/2024/04/12/romania-president-blames-missed-defence-spending-target-on-budget-issues/>
91. Parlamentul Romaniei Senat, „Opinion of the Senate of Romania on the EDIRPA proposal“, Europarlamentas, žiūrėta 2024 m. gegužės 2 d., [https://www.europarl.europa.eu/RegData/docs_autres_institutions/parlements_nationaux/com/2022/0349/RO_SENATE_CONT1-COM\(2022\)0349_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/docs_autres_institutions/parlements_nationaux/com/2022/0349/RO_SENATE_CONT1-COM(2022)0349_EN.pdf)
92. Paulauskas, Kęstutis. „Saugumo studijų būklė ir raidos tendencijos“ *Lietuvos metinė strateginė apžvalga*, vol. 5 (2007), p. 193-215
93. Permanent Representation of France to NATO, „France and NATO: presentation“, NATO, žiūrėta 2024 m. gegužės 1 d., <https://otan.delegfrance.org/France-and-NATO-presentation-1217>
94. Prancūzijos užsienio reikalų ministerija, „Defence industries and technologies“, France Diplomacy, žiūrėta 2024 m. gegužės 2 d., <https://www.diplomatie.gouv.fr/en/french-foreign-policy/economic-diplomacy-foreign-trade/supporting-french-businesses-abroad/strategic-sector-support/defence-industries-and/>
95. Pugnet, Aurélie. „Defence industry nervous about sharing trade secrets with EU“, Euractiv, žiūrėta 2024 m. gegužės 3 d., <https://www.euractiv.com/section/defence-and-security/news/defence-industry-nervous-about-sharing-trade-secrets-with-eu/>
96. Pugnet, Aurélie. „EU countries team up to cancel bloc’s ammunition production boost plan“, Euractiv, žiūrėta 2024 m. gegužės 1 d., <https://www.euractiv.com/section/defence-and-security/news/eu-member-states-team-up-to-cancel-blocs-ammunition-production-boost-plan/>

97. Pugnet, Aurélie. „Negotiators strike deal on first EU weapons joint procurement programme“, Euractiv, žiūrėta 2024 m. gegužės 1 d., <https://www.euractiv.com/section/defence-and-security/news/negotiators-strike-deal-on-first-eu-weapons-joint-procurement-programme/>
98. Rieker, Pernille. „The French return to NATO: Reintegration in practice, not in principle“, *European Security*, vol. 22, nr. 3 (2013), p. 376–394
99. Riksdagen, „Regeringskansliet Faktapromemoria 2022/23:FPM30“, Riksdagen, žiūrėta 2024 m. gegužės 2 d., <https://data.riksdagen.se/fil/3F7EE267-0FCB-4DF4-80FF-272BBFB8DE1E>
100. Riksdagen, „Regeringskansliet Faktapromemoria 2022/23:FPM94“, Riksdagen, žiūrėta 2024 m. gegužės 2 d., <https://data.riksdagen.se/fil/4E5F79D9-C9BC-4834-A0E2-AD24F0EC441B>
101. Romania Ministry of National Defense, „The Military Strategy of Romania 2016“, EDA, žiūrėta 2024 m. gegužės 2 d., https://eda.europa.eu/docs/default-source/Defence-Procurement-Gateway/ro_milstrategy.pdf
102. Romania Presidential Administration, „National Defence Strategy 2020–2024 m.“, Presidency RO, žiūrėta 2024 m. gegužės 2 d., https://www.presidency.ro/files/userfiles/National_Defence_Strategy_2020_2024.pdf
103. Schimmelfening, Frank. „Liberal Intergovernmentalism and the Crises of the European Union“, *Journal of Common Market Studies*, vol. 56, nr. 7 (2018) p. 1578-1594
104. Schimmelfennig, Frank. „European Integration (Theory) in Times of Crisis. A Comparison of the Euro and Schengen Crises“ *Journal of European Public Policy* 25, nr. 7 (2018), p.969–989
105. Secrétariat général de la défense et de la sécurité nationale, „National Strategic Review 2022“, SGDSN, žiūrėta 2024 m. gegužės 5 d., <https://www.sgdsn.gouv.fr/files/files/rns-uk-20221202.pdf>
106. SIPRI Military Expenditure Database, „Sweden Military Expenditure“, SIPRI, žiūrėta 2024 m. gegužės 2 d., <https://milex.sipri.org/sipri>
107. Snidal, Duncan. „Relative Gains and Patterns of International Cooperation“, *The American Political Science Review*, vol. 85 nr. 3 (1991), p. 722
108. Soare Simona R., „Romania’s Perception Of The EU Defence Industrial “Toolbox”, IRIS-France, žiūrėta 2024 m. gegužės 2 d., <https://www.iris-france.org/wp-content/uploads/2024/03/ARES-95-Comment.pdf>
109. Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo suvestinė redakcija, 2 straipsnis, EUR-Lex, 2016, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=celex%3A12016E002> (žiūrėta 2024 m. balandžio 3 d.)
110. Swedish Armed Forces, „We Defend Sweden – Pocket Guide – Swedish Armed Forces“, Forsvarsmakten, žiūrėta 2024 m. gegužės 2 d., <https://www.forsvarsmakten.se/siteassets/2-om-forsvarsmakten/dokument/publikationer/pocket-guide-2023.pdf>
111. Talmor, Angelique ir Zachary Selden, „Is French defence policy becoming more Atlanticist?“ *Cambridge Review of International Affairs*, vol. 30 nr. 2–3 (2017), p.160–176
112. The Economist, „Emmanuel Macron in his own words (English)“, The Economist, žiūrėta 2024 m. gegužės 5 d., <https://www.economist.com/europe/2024/05/02/emmanuel-macron-in-his-own-words-english>
113. Tieteen, Viite. „Ukraine’s military aid must not be jeopardized by EU member states seeking their own interests“, Viite, žiūrėta 2024 m. gegužės 3 d., <https://www.viite.fi/2023/06/15/ukraines-military-aid-must-not-be-jeopardized-by-eu-member-states-seeking-their-own-interests/>
114. Tocci, Nathalie. „Europe’s stance on Gaza has undermined its credibility“, Politico, žiūrėta 2024 m. balandžio 16 d., <https://www.politico.eu/article/europe-israel-gaza-war-hamas-undermined-credibility/>
115. Toje, Asle. „The Consensus—Expectations Gap: Explaining Europe’s Ineffective Foreign Policy“ *Security Dialogue*, vol. 39 nr. 1 (2008), p. 121-141

116. Trading Economics, „France Military Expenditure“, Trading Economics, žiūrēta 2024 m. gegužēs 2 d., <https://tradingeconomics.com/france/military-expenditure>
117. Trading Economics, „Romania Military Expenditure“, Trading Economics, žiūrēta 2024 m. gegužēs 7 d., <https://tradingeconomics.com/romania/military-expenditure>
118. Trybus, Martin. „The New European Defence Agency: A Contribution to a Common European Security and Defence Policy and a Challenge to the Community Acquis“ *Common Market Law Review*, vol. 43 (2006), p. 667-703
119. U.S. Department of State, „U.S. Security Cooperation with France“, U.S. Department of State, žiūrēta 2024 m. gegužēs 2 d., <https://www.state.gov/u-s-security-cooperation-with-france/>
120. Ulrike Franke ir Tara Varma, „Independence play: Europe’s pursuit of strategic autonomy“, ECFR, žiūrēta 2024 m. gegužēs 2 d., https://ecfr.eu/special/independence_play_europes_pursuit_of_strategic_autonomy/
121. Von Der Leyen, Ursula. „Strengthening European defence in a volatile geopolitical landscape“ (Kreipimasis ģ EP, Strasbūras, 2024 m. vasario 24 d.) https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/news/speech-president-von-der-leyen-european-parliament-assembly-strengthening-european-defence-volatile-2024-02-28_en
122. Waltz, Kenneth N. *Theory of International Politics* (Reading, Mass: Addison-Wesley Pub. Co, 1979), p. 67
123. Weber, Katja, „Hierarchy Amidst Anarchy: A Transaction Costs Approach to International Security Cooperation“, *International Studies Quarterly*, vol. 41(1997), p. 325
124. Wezeman, Pieter D. Katarina Djokic, Mathew George, Zain Hussain ir Siemon T. Wezeman, „Trends In International Arms Transfers, 2023“, SIPRI, žiūrēta žiūrēta 2024 m. gegužēs 1 d., https://www.sipri.org/sites/default/files/2024-03/fs_2403_at_2023.pdf
125. Wintour, Patrick. „Why are Germany and France at odds with the Anglosphere over how to handle Russia?“, *The Guardian*, žiūrēta 2024 m. gegužēs 3 d., <https://www.theguardian.com/world/2022/jan/26/nato-allies-policy-russia-ukraine-analysis>
126. Wivel, Anders. „Balancing against Threats or Bandwagoning with Power? Europe and the Transatlantic Relationship after the Cold War” *Cambridge Review of International Affairs* vol. 21, nr. 3 (2008), p. 289–305

SUMMARY

This paper examines the factors that led to the reluctance of EU member states to adopt ambitious defense proposals after Russia started a war against Ukraine in 2022. Based on the theories of liberal intergovernmentalism and neorealism, the factors that could affect the reluctance of countries to integrate more deeply in the field of defense are distinguished. After identifying the factors, the work examines 3 EU member states in the context of the identified factors. Hypotheses considered in the work:

Hypothesis H1: EU member states evaluate EC proposals according to their geopolitical preferences - the importance of national sovereignty and the perception of the Russian threat;

Hypothesis H2: EU member states evaluate EC proposals according to economic preferences - defense production capacity and dependence on arms supply from the USA;

Hypothesis H3: EU member states evaluate EC proposals according to national security preferences - strategic defense orientation;

Main results:

France sees its strategic defense orientation at the European level and believes that the collective use of resources and capabilities only strengthens the EU, so it openly and loudly advocates strategic autonomy. Independence from US-supplied weapons and a large defense industry within the country may also influence this. Sweden and Romania have an "Atlanticist" defense orientation and greater dependence on the United States. In general, in the opinion of the countries, NATO and not the EU is the guarantor of their security, so their approach in terms of strategic independence in the field of defense is more cautious. Both Sweden and Romania express concerns that the EU's defense cooperation should not be duplicated with the NATO alliance. Therefore, it can be seen that the greater presence of cooperation with the USA can encourage countries to react with restraint to EC proposals in the field of defense.